C4

F5

No. Q.405.61

THE TRUSTEES OF THE PUBLIC LIBRARY OF THE CITY OF BOSTON 1852 1878

OMNIUM LUX CIVIUM

Charlotte Harris Fund

c

PER DEVM OMNIA FACTA SVNT.ET SINE
IPSO NIHIL FACTVM. RES COGNOSCVNTVR PER TERMINOS
HOMINES ET ARBORES A FRVCTIBVS COGNOSCVNTVR
12345
678910
VIS AMARI AMA. PORIGE PORIGENTI

Charlotte [illegible]

Dec. 31. 1930

Illuſtriſſimi philoſophi & theologi: domini Alberti magni cõpendioſum: īſigne: ac perutile opus Philoſophie naturalis: feliciter īcipit.

De acceptione hoꝝ nominū: natura & naturale. Cap. I.

PHiloſophia diuiditur in tres partes. Videlicet in logicā: Etichā: Phiſicam Siue in rationalē: moralē: & naturalem. Aliis duabus obmiſſis: ad p̄ſens de ſola phiſica ſiue naturali intendimus. Prenotātes ꝙ natura dicit᷑ multis modis. Dicitur enim natura naturalis intelligētia: ſecūdū ꝙ dicit Aꝛ. in poſterioribus. ꝙ uniuerſalia magis ſunt nota in natura q̄ particularia. ſ. in natura ītellectiua uel naturali intelligētia. Dicitu retiā natura materia. Dicitur natura forma. Et magis proprie dicitur natura forma: quia ſeruat res naturales in eſſe. Dicitur etiā natura uia in naturā: ſicut generatio. Dicit᷑ etiā natura principiū motus & quietis eius in quo eſt: primo: & p ſe: & nō ſecūdū accidēs. Vnde Auicēna diſtīguit duplicē naturā. ſ. uniuerſalē: & particularē. Vniuerſalē appellat uirturē diffuſam in ſubſtantiā cæloꝝ. Particularē uero illā q̄ eſt in rebus ſingularibus: ſiue in indiuiduis: ut illa q̄ eſt in hac plāta: ſiue in hoc grano: ſecūdū qđ dicit᷑ ꝙ natura eſt uis inſita rebus: ex ſimilibus ſimilia ꝓcreās. hos. iiii. ultimos modos ponit Aꝛ. in ſecūdo phiſicorū. Naturale etiā dicit᷑ multipliciter. Vno modo dicitur naturale alicui: quod ineſt ei a ſua creatiōe: ſecūdū ꝙ ſcire & addiſcere: naturale eſt hōi: quia utrūq; ineſt ei a ſua recreatiōe. Dicitur etiā naturale quod fit ſecūdū curſum nature: ſecūdū ꝙ dicit᷑ naturale eſt qđ ex hoīe fiat hō: & ex equo equus. Vnde ſcđm hæc tria diſtinguunt᷑: opa: & tria agentia. ſ. Opus naturæ: opus artificis: & opus creationis: Opus nature: eſt cuius principiū agēs: ē natura. Opus artificis ē cuius principiū agēs ē uolūtas. Opus creatiōis: ē cuius pīcipiū agēs eſt creator Dicit᷑ ēt naturale illud qđ cōſiderat ſciētia naturalis.

Cumergo ſubiectū naturalis philoſophie ſit corpus mobile. Pria noſtra ſpeculatio erit de corpe mobili ſimpliciter: ſiue ſecūdū ſe. Secūda de celo. Tertia de elemētis. Quarta de elemētatis. Quīta de anima.

De pīcipiis naturalibus: & Primo de corpore mobili. Cap. ii.

c Orpus ſic diffinitur ab antiquis. Corpus eſt omne id quod habet trinã dimenſionẽ. ſ. Longũ: latũ. & ꝑfundũ. Vel ſic & melius ſecũdũ algazelẽ: & Auicenã. Corpus ẽ in quo ẽ aptitudo ĩtelligẽdi duas lineas ĩterſecãtes ſe ad angulos rectos: & tertiã lineã ĩterſecãtẽ ambas illas ad angulos rectos. Et aũt corporꝝ. Aliud mobile aliud ĩmobile. Et dico corpus ĩmobile: corpus ſtãs qđ nõ mouet᷑: neq; ad ſitũ: neq; ad formã: ut hoc qđ dicit᷑ celum emphyreum. Corpus aũt mobile eſt quod ſubiacet motui: & quieti: quod ẽ ẽt unum de prĩcipiis ſciẽtie naturalis: teſte Ariſ. in prĩcipio primi phyſicorꝝ. teſte ãt eodẽ Ariſ. tria ſunt prĩcipia nature. ſ. ſubiectũ ſiue materia: & duo cõtraria. ſ. priuatio & forma. Quod ſic patere põt: in omni eo qđ fit ſecundum naturã oportet aliqd ſubiici quod ad id quod fit in potẽtia. Per hoc quod dico aliqd ſubiici: tango materiã: ſiue ſubiectum. Per hoc quod dico quod fit. tango formã. Per hoc quod dicõ fit in potẽtia: tango priuationem: uerbi gratia. Ex homĩe ĩ muſico: fit homo muſicus. Ex ſemine nõ hoĩe fit hõ. ergo materia ẽ unũ prĩcipiũ numero: & eſt ut duo rõne priuatiõis priuatio. n. accidit materie. Nõ enim ẽ idẽ homini: & ĩmuſico eẽ. Quia ut dicit Ariſ. duo ſunt prĩcipia prima. ut eſt dicere numero. Neq; tñ penitus duo: pp id qđ alterꝝ eſſe eſt ipis: ſed tertia. Quod aũt materia & forma ſint principia cuiuſlibet corpis: patet ꝑ reſolutionẽ: abſtractis. n. oĩbus formis accidẽtalibus: tãdẽ uenit᷑ ad formã ſubſtãtialẽ: qua adhuc abſtracta ꝑ ĩtellectũ: remanet quoddã ualde occultũ: qđ ẽ prĩa materia. Quod ãt hac materia ſit aliqd: patet ꝑ hoc ꝙ elemẽta miſcent᷑ ad ĩuicẽ: & nõ ſecundũ cõtrarias qualitates: ſiue formas ſecũdum. n. illas repugnãt: ergo ſecundũ aliqd oĩbus illis aliqd ẽ cõe. quod ẽ materia prĩa: ergo materia prima eſt aliquid. Et ſi obiicit᷑ ꝙ omne eẽ ẽ a forma: ergo ſi hec materia ẽ aliqd habet formã: & ſic nõ eſt materia prima. ¶ Dicendum ꝙ eẽ actuale eſt a forma: ſed nõ potẽtiale: & tale eẽ habet materia prima. ¶ Vel põt dici ꝙ aptitudo recipiẽdi oẽm formam: ẽ ei ꝓ forma. Dicit enim Ariſ. in primo phyſicorꝝ. Tunc opinamur unũquodq; cognoſcere: cũ cauſas eius cognoſcimus primas: & principia prima: uſq; ad elemẽta. De his ergo principiis dicẽdum ẽ ſingillatim: & primo de materia.

De materia. ¶ Capitulum. iii.

m Ateria ut dicit Ariſ. in fine primi phyſicorꝝ: eſt primum ſubiectũ unicuiq; ex quo fit aliquid cũ inſit: nõ ſecũdũ accidẽs. Cum inſit dicit: quia in omni eo quod fit ſecundũ naturam

neceſſe eſt ineſſe materiã. Nõ ſecũdũ accidẽs dicitur ꝑpter priuationẽ que nõ ineſt per ſe ſed ꝑ accidens. Et hec eſt diffinitio prime materie. De qua dicit Ari. ibidem ꝙ ẽ ingenita: & incorruptibilis. Si enim generaretur: eſſet anteq̃ generaret᷑. Similiter ſi corrumperet᷑ eſſet corrupta: anteq̃ corrumperetur. Vnde Dionyſius in lib. de diuinis nominibus. ca. iiii. dicit ſic. Neqꝫ corrũpitur aliquid exiſtentium: ſecundum quod ẽ ſubſtantia uel natura. ſed defectu ordinationis: que eſt ſecũdũ naturam armonie: & cõmenſurationis ratio infirmat᷑ materie ſimiliter inherens. Et nota ꝙ materia dicitur materia inquantum ẽ apta nata recipere formã. Subſtãtia uero dicit᷑ ſiue ſubiectum inquantum ſubſtat forme. Vnde accidẽtia ſiue forma nõ habet eſſe ſuum niſi ĩ materia. Dicit᷑ aũt yle: ſecundum ꝙ nõ habet cõparationem ad aliquam formã: & nuda ẽ ab omni forma. Origo ãt dicit᷑: ſcd̃m quod ẽ principiũ oĩum reꝝ naturaliũ. Materia ſic diuiditur. Quoniam quedam eſt corporalis. Et q̃dam eſt ſpũalis. Spiritualis eſt illa: q̃ ẽ in creaturis: que nõ habẽt ſitum: uel locum: ſicut ſunt angeli: & anime qbus ſimilis creat᷑ materia cũ ipſis. Corporalis eſt illa que eſt in rebus: q̃ habent ſitũ: & locũ. Et illarum q̃dam ẽ naturalis. Quedã. ẽ artificialis. Artificialis ẽ illa que eſt in rebus artificiatis: quarum principium eſt uoluntas creata. Naturalis eſt illa: que eſt in rebus naturalibus: quaꝝ principium ẽ natura. Et illaꝝ. Quedam eſt uniuerſalis ſiue prima. Quedam ẽ particularis. ſiue ſecũda. Vniuerſalis eſt: q̃ nõ habet reſpectũ ad aliquã formã ſpecialẽ: ſed ad omnem formã: Eſt enim qdam appetitus naturalis in materia ad omnẽ formã: & hoc eſt per omnimodã imperfectionẽ ſui a forma. Vnũq̃dꝫ enim in quo magis deficit: id magis appetit. Vnde ariſ. in fine primi phyſicorũ dicit. Quod materia appetit formã ſicut femina maſculũ & turpe bonum & pulcrum. Particularis uero eſt illa que facta ẽ hoc aliquid: & coartatur a forma ſubſtãtiali: & formis accidentalibus. Et nota ꝙ in materia artificiali eſt tantum potẽtia paſſiua: ſicut in ere reſpectu ſtatue. In materia uero naturali particulari. Non ſolũ ẽ potẽtia paſſiua: ſed etiã actiua. ut patet in grano: & hec a theologis uocatur ratio ſeminalis: q̃ etiã ẽ aliqd forme. Item particulariũ q̃dam ẽ in generabilis: & ĩcorruptibilis: ſicut in celo: & in corporibus ſuperioribus in quibus ẽ uirtus actiua tantum reſpectu inferioꝝ. Quedam uero generabilis & corruptibilis ſicut in elemẽtis: & elementatis in qbus eſt uirtus actiua & paſſiua. Ex his q̃ dicta ſunt: põt colligi ꝙ qncuplex ẽ materia. ſ.

Spiritualis: corporalis uniuerſalis. Corporalis pticularis igenerabilis. Corporalis pticularis generabilis: & artificialis. hec aũt ſic ſe habẽt adinuicẽ: ꝙ ſicut generabilis: ſimplicior ẽ artificiali: ita igenerabilis: ſimplicior ẽ generabili: & ſicut uniuerſalis ſimplicior ẽ ingenerabili: ita ſpũalis ſimplicior uniuerſali. imo ut uerius dicã in infinitũ plus qm̃ ad ipſam nullã habet ꝓportionẽ. Quoniam omne qđ ẽ ꝓportioabile alicui: aliquotiẽs ſumptũ reddit illud. ſed materia corporalis īfinities ſumpta: nõ facit ſpiritualẽ. De priuatione. Capi. iiii.

Icto de materia dicẽdum ẽ de priuatiõe. q̃ ſic notificari põt priuatio eſt abſentia forme cũ aptitudine materie ad formã dico rem aptitudine materie ad formã pp īgenerabilia corpora in quoꝝ materia nõ eſt priuatio: qm̃ ad nullã aliã formam ẽ in potẽtia. Contingere enim ab eẽ nõ differũt ĩn ꝑpetuis. Vt dicit Ariſ. in ſecũdo phyſicoꝝ. Et nota ꝙ cũ priuatio accidẽs ſit materie: ſicut diſtinguiẽ duplex priuatio. ſ. naturalis & artificialis.

De forma. Capitulum. v.

Equiẽ de forma: de qua ꝑnotandum ẽ: ꝙ eſt q̃dam forma abſtracta oĩo a materia: & a cõditionibus materie: ſicut motus: ſitus. & locus: & hãc cõſiderat Metaphiſicus. Eſt etiã forma abſtracta a materia: ſed non a cõditionibus materie: & hanc cõſiderat Mathematicus. Eſt etiã forma inabſtracta a materia & conditionibus materie: & hãc conſiderat Phyſicus: que eſt unũ prin cipiorum naturalis philoſophie. Que forma ut dicit Ariſ. in fine primi phyſicorũ. Eſt quoddam diuinũ: & optimũ: & appetibile. Diuinum dicit: quia forma dat eſſe: in quo omne quod ẽ: deo aſſimilaẽ. optimum dicit: quia nullum triũ principioꝝ melius. Appetibile dicit qa ipſa appetiẽ a materia: ſed nõ appetit: nec materiã: nec priuationẽ. Vt dicit Ariſ. ibidem. Et nota ꝙ forma diciẽ multipliciter. Diciẽ. n. forma. i. perfectio: & ſecũdum hoc ſubſtantia põt dici forma: ſicut aĩa eſt perfectio corporis phyſici organici: cuius ẽ aĩa. Diciẽ ẽt forma informans ſeu inherẽs. & talis forma diffiniẽ in libro ſex prĩcipioꝝ. ꝙ forma ẽ compoſitioni cõtingens: ſimplici & inuariabili eſſentia cõſiſtẽs. Simplici dicit: quia oĩs forma q̃tum ẽ in ſe: ẽ ſimplex. Preterea ẽ inuariabilis eſſentie: qa ſi eẽt uariabilis: poſſet recipere aliam formã ſupra ſe: & ſic eẽt ſubiectũ & nõ forma: uel diciẽ ſimplex ad differẽtiã cõpoſiti. Inuariabilis diciẽ ad differẽtiam materie. Diciẽ ẽt forma q̃ſi foris manẽs: & ſecũdum hoc diciẽ forma padigma. i. exemplar. Forma di-

ſe:polidetus uero p accidenſ.Accidit enim ſtatuā facienti polidetum eſſe. Item aliquid ē cauſa alicuius in potentia:&aliqd in actu:ut edificator edificādi domū.& nota ꝙ ſicut ē in cauſis:ita & in cauſatis.

De forma & caſu. Capi. vii.

POſt hec dicendum ē de forma & caſu:quid ſint.Et que ipſōrum differentia.Multa enim a caſu & fortuna contingunt. Quid enim ſit caſus:& fortuna:ſic ſecundum Ariſ.inueſtigari pōt:eorum que fiunt.Quedam fiunt proter hoc ideſt quia intenta ſunt.& quedam non propter hoc:ideſt quia non ſunt intenta:ut aliquem inuenire theſaurum cum fodit ſepulchrum.Non enī propter hoc fodit ſepulchrum:ut īueniat theſaurum. Item eorum que fiunt propter hoc.Quedam fiunt ex propoſito ideſt ab uſu liberi arbitrii:ſiue rationiſ.Quedam autem a natura.Illa fiūt a natura:ut dicit Ariſ.in ſecundo phyſicorum. Quecūq; a quodam in ſeipſis principio cōtinue mota accedunt ad aliquem finem. Item eorum:q̄ ſunt a natura quedam fiunt:ſemper:ut ſolem moueri in circulo obliquo.& quedam frequenter ut pluuiam generari ex uapore. Horum autē que fiunt a ꝓpoſito propter hoc cauſa per ſe eſt propoſitum. Et eorū q̄ fiunt a natura propter hoc cauſa per ſe eſt natura. Sed eorum que fiunt non propter hoc cauſa per accidens eſt fortuna:& caſus. Caſus per accidens dico:quia fortuna:& caſus accidūt cauſis per ſe:ꝙ patet ſic. Aliquis iuit ad forum ut emeret carnes:& dum iret inuenit theſaurum caſu:qui caſus accidit cauſe p ſe.ſ.uenire ad forum. Oportet aūt fortuita &caſualia fieri raro. Si enim frequenter fiunt nō dicuntur fortuita uel caſualia.ut ſi aliquem euntem ad forū contingat frequenter balneari.Differt aūt fortuna a caſu:quoniā fortuna tantum eſt in agentibus ſecundum ꝓpoſitum.qbus ineſt bene contingere uel male. Vnde neq; inanimatum:neq; infans:neq; brutū aliquid facit a fortūa: quoniā nō habent ꝓpoſitum:& neq; eufortuniū:neq; īfortuniū eſt ī his niſi ſecūdum ſimilitudinē ſicut dicit Plutarchus eufortunatos eſſe lapides:ex qbus fiūt a ſe. Sed caſus eſt in nō habētibus ꝓpoſitum ut in brutis:& inanimatis:ut equus caſu uenit ad domū & ſaluatus ē a lupis.Non enim ꝓpter ſalutem uenit domū:ſed ut cibū quereret & tripoda cecidit:& caſu ſedes facta eſt. Non enim ꝓpter hoc cecidit:ut ſedes fieret:ſed ut quieſceret in medio:ſicut omne ponderoſum tēdit ad centrū:ſic ergo patet ꝙ omnis fortuna ē caſus.ſed non cōuertitur. Et nota ꝙ in his q̄ fiunt ꝓpter hoc:ſiue fiant a propoſito:ſiue a natu-

ra contingit fieri errorem in fiendo: plus: uel minus indebite. Ab erro re qui fit ĩ his: que fiunt a propoſito: cauſat̃ peccatum propoſiti: ut ſi gramaticus erret in ſcribẽdo peccat. Similiter ſi medicus erret ĩ potio nando. Ab errore uero q fit in his q̃ fiũt a natura cauſat̃ peccatum na- ture. Vnde Ariſtoteles i ſecũdo phyſicorum. Monſtra fiunt per peccatũ illius: qđ ꝓpter aliqd eſt. ſicut propter errorem nature contingit fieri in animalibus bouiginas & uiperinas & in plantis uitiginas & oliui- peras. Sic igit̃ ad pſens determinatum ſit de cauſis que & quot ſunt Quattuor enim ſunt numero. ſ. materialis formalis. Efficiẽs & fina lis de quibus dicit Ariſ. in ſecũdo phyſicorum. Quod eueniunt tres in unam multotiẽs: q̃ qdem aliqd ẽ: & que ẽ cuius cauſa fit una ẽ: q̃ uero unde motus ẽ a principium ſpecie eadem in his.

De motu opiniones.

Q Voniam aũt ut dicit Ariſ. Natura ẽ prĩcipium motus & ſta- tus & mutationis. Dicto breuiter de principiis & cauſis na- turalis philoſophie cõſequens ẽ ut dicamus de motu & qe- te tpe & loco. Primo ergo notãdum ꝙ de motu inter philo ſophos diuerſe fuerũt opiniones. Quidam enim ponebant motũ eſſe qdam uero nõ. Et eorum qui ponebant motum nõ eſſe. Quidam po- nebant motum nõ eſſe ꝓpter hoc: quia impoſſibile ẽ duo corpora eẽ in eodem loco: ut parmenides & melliſus. Dicebant. n. ſic: aut aliquid mouet̃: aut nihil: ſi nihil habeo ꝓpoſitum: ſi aliquid aut ergo p uacuũ aut per plenum. Si per uacuum ergo qua ratione eſſet alicubi uacuum eadem rõne ubiq; ergo totum uacuum: ergo totum nihil eſſet. Si p ple num ergo iam unũ corpus eſſet in alio: ergo duo corpora eſſent in eo- dem loco: ꝙ ẽ impoſſibile. Vnde dicebãt ꝙ tãtum eẽt unum ens cõti- nuum & immobile. Ariſ. aũt dicit ꝙ tales nõ ſunt phyſici: quia phyſici ſupponũt motum. Alii aũt dicebãt motum nõ eẽ ꝓpter ĩfinitatẽ ſpa- tii ſicut Zeno dicebat enim ſic. Si poſſibile ẽ motum eſſe ponat̃ anteq̃ ergo aliquod corpus moueat̃ de loco ad locum. oportet ꝙ ptranſeat: partẽ ſpacii primo anteq̃ ptranſeat totũ ſpaciũ: & iterum partem partis: & ſic ĩ ĩfinitũ: qa ĩfinite ſunt partes ſpacii ſed ĩfinitum nõ põt ptran- ſiri: ergo nõ ẽ motus. Sed Ariſ. ſoluit hoc. vi. phyſico. & dicit ꝙ dupli citer pot ſpaciũ cõſiderari. ſ. quo ad actũ: ſiue quo ad extremitates: uel quo ad potẽtiam: ſiue quo ad diuiſionẽ: & ſic dicit̃ ĩfinitum pp ĩfini- tatem partiũ. Inter eos aũt q dicebãt motũ eẽ. Quidam dicebãt motũ fieri p uacuũ. Quidã p plenũ: p uacuum dicebãt Democritus: & Leu

uidit̃ ut materia. primo in ſp̄ualem: & corporalem. Sp̄ualis ē illa q̄ facit ſp̄m: uel q̄ ē in re ſp̄uali: uel ēt corporali: ita ꝙ tota ſit in toto. Corporalis ē illa q̄ facit corpus: ſiue q̄ ē in re corporali: ita ꝙ ī maiori parte ſit maior & in minori minor. Et illaꝝ: q̄dam ē naturalis q̄dam artificialis. Naturalis ē illa que ē in rebus naturalibus: ſiue cuius principium ē natura. Artificialis ē illa que ē ī rebus artificialibus: ſiue cuius principiũ ē ars. Item formaꝝ: q̄dam ē uniuerſalis: q̄dam particularis. Vniuerſalis ē illa q̄ totaliter cōſiderat̃ in ſua eſſentia: ita ꝙ nō ē alicui impreſſa materie. ut albedo. Particularis uero ē illa que ē ſingillatī ſignata in hoc ſubiecto: ut hec albedo. Itē particulariũ: q̄dam ē īcorruptibilis: ut forma celi. Quedā corruptibilis ut forma elemētoꝝ & elementatoꝝ. Itē formaꝝ. Alia ſubſtātialis: alia accidētalis. Subſtātialis ē illa que adiũctione ſui ad materiā: facit qd. i. eē eſſentiale: ut igneitaſ. Accidētalis ē illa que adiũctione ſui ad materiā: facit quale non qd: ut albedo. Item formaꝝ. Alia poſita ē īmediate in materia. Alia mediate. Immediate poſita ē forma ſubſtātialis formaꝝ uero poſitaꝝ mediate in materia. Quedam ponit̃ mediāte ſupficie q̄. ſ. ſecũdum extēſionem ſupficiei extendit̃: & habet ſitũ. ſ. unā partem hic. Aliā alibi: ut albedo uel color. Vnde primũ ſubiectũ coloris ē ſupficies: & ſupficiei corpus Corporis aũt materia prima & ulterius nō̃ reſoluit̃. Quedā uero nō mediāte ſupficie. ſ. q̄ nō hn̄t ſitum ut paternitas & filiatio & huiuſmodi. Et nota ꝙ ſicut dicit Auerroys triplex fuit opinio antiquorum philoſophoꝝ de formis naturalibuſ. Quidā. n. opinati ſunt formas eē ab extrinſeco. ſ. a datore formaꝝ: & ante dationē eē extra materiā ſeparatas poſitas in corporibus ſtellis: ut platonici. Alii aũt opinati ſũt formas eē ītra materiā actu: ſed latere: & eē inſenſibiles nobis: ut Anaxagoras. Vnde dicebat oē in oī miſceri. Tertia opinio ē Ariſ. q ponit formas eē in materia potētia nō actu & ab extrinſeco agēte educũt̃ de potentia ad actũ. Vnde dicit in ſecũdo de generatione & corruptione: ꝙ latio. i. acceſſio ſolis: facit generationem. Et in ſecũdo phyſicoꝝ dicit ꝙ hō generat hoīem ex materia: & ſol. Itē nota ꝙ forma dicit̃ forma: ſpēs rō endelechia ſiue actus. Forma dicit̃ inquātũ dat eē materie: ſiue in cōparatiōe ad materiā. Spēs dicit̃ īquātũ ē prīcipiũ cognitiōis: uel inq̄tũ cōſiderat̃ in ſe. Ratio aũt dicit̃ inq̄tũ ē finis nature. uel inq̄tũ ē ꝓportiōabilis materie. Endelechia ſiue actus dicit̃ īq̄tũ oppōit̃ p̄uatiōi. Itē no. ꝙ ſicut dic̄ Ariſ. ī ſc̄do de gn̄atiōe & corruptiōe. Materie ē pati & moueri. mouere & facere: ē alterius potētie. ſ. forme. Vn̄ ꝙ oīo caret

materia: oĩnõ caret poſſibilitate: uel paſſibilitate: ſicut primũ ens. In aliis aũt ſecũdum diuerſitatem materie diuerſificãt̃ paſſiones. Et hec de principiis naturalis philoſophie ad p̃ſens dicta ſufficiãt.

De cauſis rex̱ naturaliũ q̃ & quot ſunt. Capi. vi.

C Onſequẽter cõſiderãdum eſt de cauſis: q̃ & quot ſunt nume ro. Prenotandũ differẽtiam ĩter prĩcipium: & cãm. prĩcipiũ igit̃ ẽ cã intrinſeca: & eſſentialis rei. Cauſa uero extendit̃ ad cãm ĩtrinſecam: & extrinſecam: ut poſt patebit: uno igit̃ mõ ſecũdũ Ariſ. ſecũdo phyſicox̱. Cauſa dicit̃ ex quo fit aliq̄d cũ inſit ſicut es ſtatue: cũ inſit dicit̃ ad differẽtiam priuatiõis & hec ẽ cã materialiſ. Nota tñ ꝙ ẽ materia ex qua: ut es ſtatue: & materia in q̃: ut ſubiectum accidẽtiũ: & ẽ materia circa quã: ut obm potẽtie. Alio mõ dicit̃ cã: forma: ſpẽs: paradigma: actuſ ſiue pfectio: & ratio ipſiuſ qđ aliq̄d erat: eẽ: ut igneitaſ ignis: & hoc ẽ cã formaliſ: uel ratio diffinitiua. Et nõta ꝙ in ſimplicibuſ: ut in angelis: & in aĩa idem ẽ forma que ẽ actuſ materie: & que ẽ actus cõpoſitioniſ. In cõpoſitis uero nõ ẽ idem ut in hoĩe: aĩa enim ẽ actus materie: homo uero ẽ actuſ cõpoſitioniſ. tertio modo dicit̃ cã ut ẽ principium mutationiſ: aut quietis: ut deliberans ꝓpoſiti: pater filii: & omne faciens facti: & hec ẽ cauſa efficienſ. Et nota ꝙ duplex ẽ efficiens ſecũdũ naturã. ſ. intrinſecũ: & extrinſecũ. Intrinſecum: ut uirtuſ actiua ſeminis in materia q̃ a theologis uocat̃ ratio ſeminaliſ. Extrinſecũ ẽ uirtus celi ſecũdum Ariſ. quia latiõ ſolis facit generationem. Et nota ꝙ media que ſunt ad finẽ reducuntur ad cauſam efficientem: ſicut ad ſanitatẽ ſunt macies: purgatio organa. Omnia. n. hec finis gratia ſunt. Quarto modo dicitur cauſa cuius gratia aliquid fit ut ſanitas ambulandi: & hec eſt cauſa finalis de qua dicit Ariſ. que ẽ cuius cauſa ſit potiſſima eſt & finis aliax̱ eſſe. Circa cauſas nota: quod cauſa finalis mouet efficiẽtem: efficiens uero mouet materiã. Materia mota introducitur forma: ſicut patet de artifice. Et propter hoc cauſa finalis eſt potiſſima aliax̱. Item nota ꝙ q̃dam adinuicẽ ſibi cauſe ſunt ſed nõ eodẽ modo: ut laborare eſt cauſa efficiens ſanitatis ſed nõ ſanitas ẽ cauſa effitiens laboriſ. Item idẽ cõtingit eẽ cãm oppoſitorum ut nauta cuius p̃ſentia ẽ cauſa ſalutis nauis eius uero abſentia cauſa periculi: ſiue euerſioniſ. Item nota ꝙ cauſe dicunt̃ multipliciter. Aliq̄d eſt cauſa alicuius per prius & aliquid p̱ poſteriuſ: ut medicus eſt cauſa ſanitatis per prius: & artifex per poſteriuſ. Item aliquid eſt cauſa alicuius per ſe: & aliquid per accidẽſ: ut ſtatuã fatiens eſt cauſa ſtatue per

tipus: & ſequaces eoꝝ q̄ ponebāt principia reꝝ corpora indiuiſibilia q̄ ſunt athomi: ab a qđ ē ſine: & thomos diuiſio: & dicebāt ꝙ nō cōtingebat uidere: nec agere: nec aliquē eē motum niſi ꝑ uacuum. Vnde dicebāt: ſi totum eēt uacuum cōtingeret muſcā uideri in celo. Ariſ. āt dicit ꝙ nec ēt bouem: & dicit ꝙ ſi totum eſſet uacuū nullus eſſet motus. Non enim cōtingit motū fieri ꝑ uacuū: & hoc demōſtrat in. iiii. phyſicorū ſic. Velocitas & tarditas motus cauſatᷣ a grauitate: & leuitate eius qđ mouetᷣ: & a ſubtilitate & groſſitate medii ꝑ qđ ē motus. Ponatᷣ ergo ꝙ corpus leuiſſimum moueatᷣ ꝑ medium ſubtiliſſimum: conſtat ꝙ iſte motus ē uelociſſimus & motus uelociſſimus menſuratᷣ minimo tpe. Velox enim ē: ut dicit Ariſ. quod in pauco tpe multum mouetur. tardum autem quod in nullo tpe: paꝝ mouetur: ergo ſi eſſet motus per uacuum: cum uacuum in infinitum excedat etiam mediū ſubtiliſſimum. Eſt enim uacuum locus carens corpore conſtat ꝙ iſte motus eſſet uelocior uelociſſimo: & ꝑ conſequens mēſuraretur tempore minori minimo: ſed hoc ē impoſſibile. Nullus ē enim motuſ uelocior uelociſſimo: nec aliquod tempus ē minus minimo: ergo per uacuum non contingit motum eſſe. Et hec demonſtratio ualet ad intelligendū quō angelus mouetur de loco ad locum: non tamē per medium. Motus enim eius ē uelocior in infinitum omni motu corporis. Motus. n. angeli non menſuratur tempore: ſed nunc. Et ſi obiicitur ꝙ inter duo nunc: ē tp̄s medium. Et ſi ſit motus angeli mēſuratᷣ nūc: & nūc ergo & tempore. Dicendum ꝙ ē nunc fluens: & inter talia duo nunc: ē tēpus medium. Et ē nunc uiciſſitudinatum: & inter talia duo nūc: non ē tempus medium: & tali nūc menſuratᷣ motus angeli. Dicit ergo Ariſ. motum fieri per plenum actu: & per uacuum in potentia. Sicut eſt uidere quādo aliquis per aerem mouetᷣ uel per aquam.

De diffinitionibus motus. Capitulum. viii.

DE motu igitur uidendum eſt quid ſit: & de ipſius diuiſiōe. Motus ſic diffinitᷣ ab Ariſ. iii. phyſicoꝝ motus ē endelechia exiſtentis: uel entis in potētia: ſecūdum quod huiuſmodi ē: ut alterabilis inq̄tū alterabile alteratio. Itē in eodē motus eſt actus imperfectus. Item Auicena ſic diffinit motum. Motus eſt exitus de potentia ad actum continue & non ſubito. Item ſic diffinitᷣ motus. Motus eſt prima perfectio eius quod eſt in potentia. Que diffinitiones ut manifeſte fiāt. Sciendum ꝙ reꝝ q̄dam ſunt in potētia ut eliciatᷣ actus eaꝝ ſubito: & taliū nō eſt motus. Quedā aūt ſunt in po

tentia ut eliciat actus nõ ſubito: & taliũ ẽ motus. hoc aũt quod ſic ẽ in potentia duplicem habet põtẽtiam: unam reſpectu motus. & aliam reſpectu eius quod acquirit͛ ꝑ motũ: & ſic patet qualiter motus ſit prima perfectio reſpectu ſequentis. Eſt enim motus actus quo exiſtente adhuc aliquid eius remanet. Forma aũt que acquiritur per motum eſt perfectio qua exiſtente: nihil remanet ipſius ſupple acquirẽdum.

Et nota ꝙ motus non menſuratur proprie niſi tempore tanq̃ propria paſſione. Vnde cum tempus ſit continuũ: & motus ſit cõtinuuſ. Continuum aũt ẽ cuius partes ad unum terminum communem copulantur: ergo motus partẽ: & partem habet & medium. & ex hoc ẽ: ꝙ quicquid mouetur ꝓprie mouebatur: & mouebit͛. ẽ enim partim in termino a quo: & partim in termino ad quem: & partim ĩ medio. taliſ enim motus nõ ẽ niſi corporũ q̃ partem & partem habẽt: & medium.

Et nota differẽtiam inter cõtinua: & cõſequentia. Continua ſunt que copulãtur ad unum terminũ cõmunẽ: ut partes linee: ad pũctum & partes ſuperficiei: ad lineã: & partes corporis ad ſuꝑficiem. Contigua uero ſunt quorum termini ſunt ſimul ideſt nõ diſtãt: ut pẽna & pergamenũ. Conſequentia uero ſunt que nõ habẽt inter ſe medium ſui generiſ. Aliud autem nihil prohibet eẽ medium: & ſumitur genus large: Vt duo aſini ſunt eiuſdem generis: & due domus & ſimilia.

Item nota ꝙ ad unum motum numero: ut dicit Ariſ. quinto phyſicorum. Tria exiguntur. ſ. ut id quod mouetur ſit unũ numero: & tempus menſurans motum ſit unum numero & continuum: ita non ĩtercidat quies. Vnde ut dicit ibidem Ariſ. Multi & non unus motus eſt: quorum quies medium ẽ. Quare ſi aliquis uel unus motus ſtatu occupetur: neq; unus neq; cõtinuus. & hoc ualet ad cognoſcendũ quando ſint unum peccatum: & quando plura. dicũt enim quidam ꝙ uno actu contingit cõmitti duo peccata: ut ſi quis occidat uirginẽ opprimendo eam: uel ſi fornicando coram aliquo preſtet ei occaſionẽ ruine. Dicẽdum ꝙ nõ ẽ unus motus: quia non ẽ ad unam formam uel finem: ſic enim fornicatur. & ſcandalizat. Item nota ꝙ aliquid mouetur per ſe: & aliquid mouetur per accidẽs: per ſe mouetur ſubiectum per accidens mouet͛ aliquid dupliciter: uno modo ſicut forma in ſubiecto: ut albedo mouetur motu ſubiecti: ſecundum ꝙ dicitur. Mouẽtibus nobis: mouentur omnia: que ſunt in nobis. Alio modo ſicut ps in toto ſicut clauis mouetur motu nauis.

De diuiſionibus motus. Capi. ix.

Q

Vnc uidendum eſt de diuiſione motus. Motus uno modo ſic diuiditur. Motuū. Alius naturalis: alius uiolentus: alius animalis. Naturalis eſt ille cuius pricipium: intra eſt ipſa natura. Violentus eſt ille cuius principiū eſt extra inferete uim paſſio. Animalis eſt ille cuius principium intra eſt anima. Et hec diuiſio ſumitur ex eo ꝙ dicit Ariſ. in ſeptimo phyſicorū. Quod omne qđ mouetur. Aut a ſeipſo mouet᷑: aut ab altero. Et nota ꝙ motus naturalis in principio eſt remiſſus: in fine intenſus. Animalis aūt in principio & in fine eſt remiſſus: in medio intenſus. Violētus in principio ē intēſus & in fine remiſſus. Motū uiolētū: diuidit Ariſ. in ſeptīo phyſicoꝝ In q̄ttuor ſpēs: in pulſionē: tractionē: uectionē & uertiginē. Pulſionis ſunt due ſpēs. ſ. impulſio & expulſio: impulſio ē quādo mouens ei qđ mouetur non deficit. Expulſio aūt eſt quando expellens deficit tractio eſt: cū ad ipm̄ uel ad alterum uelocior ſeu uehementior eſt motus trahentis non ſeparatus ab eo quod trahitur. Et ad hunc reducunt᷑ inſpiratio: & expiratio: & ſpeculatio: & radiatio q̄ ſunt ſimiles tractioni. Vectio eſt quando aliquid non ſecundum ſe: ſed ſecundū accidens mouetur. Et hoc contingit in tribus motibus ſcilicet: in pulſione: tractione: & uertigine. Vertigo ē motus compoſitus ex tractione & pulſione. Alio modo diuidit Ariſtoteles motum in poſtpredicamentis: per ſex ſpecies ſcilicet generationem: corruptionem: augmentationē: diminutionem: alterationem. Et ſecundum locum mutationē. Cuius ſex ſunt differentie ſcilicet ante: retro: ſurſum: deorſum: dextrorſum: ſiniſtrorſum. Sed ipſe corrigit ſe in phyſicis dicēs: ꝙ generatio & corruptio: non ſunt motus: ſed mutationes. Vnde dicit in q̄nto phyſicorum. Hec autem mutationes quidem ſunt. Motus autem non ſunt motus enim eſt de ſubiecto ad ſubiectum: ideſt de ente: ad ens: Generatio uero eſt de non ente: ad ens. Corruptio autem de ente ad nō ens. Item motus non eſt niſi in re exiſtente: & fixa & ī tempore. Generatio uero & corruptio non ſunt in re fixa: nec in tempore: ſed in īſtāti. Ergo generatio & corruptio: nō ſunt motus: ſed mutationes. Omnis āt motus eſt mutatio: ſed nō conuertit᷑. De his aūt ſpeciebus plenius dicendū eſt in tractatu de elementis. Item nota ꝙ aliq̄d mouet᷑ per locū & tempus: ut corpora. Quedam per locum ſed nō per tempus: ſecundum quoſdam: ut lux ab oriente in occidens in inſtanti. Alii dicūt ꝙ ille motus ē in tpe imperceptibili. Quedam per tempus: ſed nō per locum: ut angelus. Aliquid nec mouet᷑ per tempus: nec ꝑ locum ut

deus qui ſtabilis manens dat cuncta moueri.

De quiete. Capitulum. x.

d Icto de motu dicendum eſt de quiete. Oppoſita enim iuxta ſe poſita: magis elluceſcunt. Quies ſic diffinitur. Quies eſt id quod eſt in re: de cuius aptitudine eſt ut moueatur non tamen eſt mota. Ex hoc patet ꝙ ſicut motus eſt ī tempore. ita quies in tempore. Non autem intendimus hic de quiete: ſecūdum qđ eſt in deo uel in angelis: Item ſecundum Auicenam: quies eſt priuatio motus in illo de cuius aptitudine eſt: ut moueatᷣ nō tñ eſt motum. Ex hoc patet ut ſupra ſicut motus diuiditur in motū naturalē uiolētum & animalem. Ita & quies. Quies naturalis: eſt quando corpus eſt ī loco ſuo ꝓprio & determinato ſibi a natura: ſicut terra ī cētro: & ignis in alto. Quies animalis: eſt quādo aīa ceſſat a motu: ſiue coniūgatur ſuo appetibili ſiue nō. Quies uiolēta: eſt quādo corpus ē in loco ſibi accidentali: ſicut ſi terra eſſet in alto: & ignis in centro.

De loco. Capitulum. xi.

ſ Equitur de loco. Locus ſic diffinitur a Dam. Locus eſt corporalis finis eius qđ continet ſecūdum quod cōtinet: id qđ continetur: ut puta aer continet corpus: corpus aūt continetur. Eſt aūt duplex locus. ſ. intelligibilis & ſenſibilis. Intelligibilis: eſt locus ſpūalium creaturaꝝ. ut angeli: & anime exute: q̄ licet ſint ī loco corporali: nō tñ corporaliter: ſed ītelligibiliter. ut dicit Damaſcenus. Eſt aūt locus intelligibilis. ubi intelligitur: & eſt intellectualis & incorporea natura ubi nimirū eſt & operatᷣ. Locus corporalis eſt locus corporum: qui diffinitus eſt ſupra. Et nota ꝙ tripliciter dicitur aliquid eē in loco. ſ. circūſcriptiue: diffinitiue: & repletiue. Circūſcriptiue aūt dicitur aliquid eē in loco: cui pōt aſſignari principium: medium & finis in loco: uel cuius partes menſurantur partibus loci: & ſic eſt in loco corpus. Diffinitiue autem dicitur eſſe ī loco ꝙ ſic eſt hic ꝙ nō eſt alibi: & ſic angeli ſunt in loco: Angelus enim ibi eſt ubi operatur: ut dicit Dama. & anime exute. Exute dico: quia anime unite corpori in eodem loco ſunt cum ſuo corpore. Repletiue dicitᷣ aliqd eē in loco: quod replet locum: ſic deus ē in omni loco: qa deus replet omnem locum. Item q̄dam ſunt ī loco per ſe ſicut ſubiectum. Quedam ꝑ accidens: ſicut ea que ſunt in ſubiecto. Item nota ꝙ eſt locus cōis: & locus ꝓprius. Locus cōis eſt ſicut celum de quo dicit Dama. Quod celum eſt cōtinentia uiſibilium & inuiſibiliū creatu

rarum. Et domus eſt locus cōis oībus q ſunt in domo. Locus ꝓprius eſt circūſcriptio corporis includens rē: nec maior: nec minor corpore quod includit: & ſecūdum hoc ē quantitas.

De tempore. Capitulum. xii.

Sequitur de tpe: de quo. Primo dicēdum ē qd ſit. Secundo quid ſit eſſe in tempore. tertio de differētiis temporis. Quarto de diſtinctione tpis. tp̄s ſic diffinit̄ ab Ariſ. quarto phyſicorum. tp̄s ē numerus motus: ſecūdum prius & poſterius. Item ſic. tempus ē menſura motus ſecundum prius & poſterius. Que diffinitiones manifeſtius intelligunt̄ ex comparatione tpis ad motum localem: cuius primo & p ſe ꝓpria paſſio eſt tempus. Motus igitur localis ē ſup magnitudinem que habet partem ante: & partē poſt: & ille due ptes dicūt̄ reſpectu alicuius medie ptis. Mobile aūt qđ mouetur ſup ipſam ē etiam diuiſibile: & ē in potētia ad renouationē ubi & loci: & ſitus. Et hec potentia diuiſibilis: ē ſecundū ptes magnitudinis: & ubi: & loci: & ſitus. Et cū ipa potētia ſit diuiſibilis: & omnis diuiſibilis ſit menſura aliqua illius potētie in exitu ad actū erit menſura aliqua. ip̄m aūt quod fertur uel mouetur in ſuo motu: ē unū & idem ens. habēs tñ cōparationē ad partes magnitudinis: reſpectu termini a quo: & reſpectu termini ad quē ē motus cōtinue. Cū igit̄ motus ſit mediū inter magnitudinē & mēſurā ipſius motus. Menſura potentie exeuntis in actū continue ī motu: habebit tria cauſata ab ipa potētia cōtinue in actū ꝓcedente. ſ. prius & poſterius: cauſata a priori & poſteriori ī motu: & mediū cōtinuās illa: correſpōdet ei quod fert̄ uel mouetur: cōtinue a termino a quo: & in termino ad quem: & ita patet ꝙ motus ē cōtinuus ex cōtinuitate magnitudinis: ſiue ſpatii ſup quod ē motus. Et in motu ē prius: & poſterius: & medium: ſed iſtud mediū nō ē mouēs idem: ſicut nec in magnitudine: uel ī ubi: & ſitu: nō ē idē mediū ſemp inter quācūqꝫ partē acceptā ante & acceptam poſt in tota magnitudine. Sicut: idē ē quod mouet̄ uel fert̄ cōtinue in tota magnitudine ſecūdum ſubſtātiā quod adiacet ei quod fert̄: & tñ non habet: idē eē ſecūdum ꝙ fluit a priori ī poſterius: quē fluxū habet ex continuo ꝓceſſu mobilis: ex pte priori ī ptē ulteriorē magnitudinis: cū tñ idē [illegible]aneat ī ſubſtātia motū cōtinue. Et ſic patet ꝙ nūc ē ſubſtātia tpis quia tp̄s nihil aliud ē: ꝗ nūc fluxu ſuo ſuſcipiēs eē cōtinuū. Nihil enim eſt accipe de tpe: niſi nūc. Quod enim ꝑteriit nō ē: ſimiliter qđ futurū eſt nūdū ē. his uiſis: ſciēdū ē ꝙ duplex ē numerus. ſ. numerus numerās

& numerus numeratus. Numerus numerās: ē numerus pmanēs quo poſſunt multa numerari: ut denarius. octonarius & huiuſmodi quo numerant̄ octo aſini: & decem homines. Numerus aūt numeratus eſt res numerata: ut canes: aſini: & oues. Numerus iterum numeratus diuidit̄. ſ. ſecūdū potētiā: & ſecūdū actū. Secundū potētiā ꝓprie dicitur numerabile. Secūdū actū res numerate ī actu. Itē numerus numeratus duobus modis numerat̄. ſ. a cā numeri. ſ. a cā q̄ facit eſſe numerum: & ſic tp̄s numerat̄ a motu: quia prius & poſterius in tpe: & nō habet idē eē ſecūdū ꝙ ē hic & ibi. i. añ & poſt: ita idē ē nūc ſecūdū ſubſtātiā cauſant̄. uel cōnumerant̄ a priori & poſteriori ī motu. Aliter numerat̄ numerus numeratus a ſuis ptibus: & a ſubſtantia ſua: ſi habet eā & ſecūdum hoc numerat̄ duplex tp̄s. ſ. a priori & poſteriori in tpe: ut ptibus & a nūc iterato ſecūdū eē eodē tñ manēte ſecūdū ſubſtantiā numerat̄. ut a ſubſtantia ſua. Sic ergo apparet quō tp̄s ē numerus motus: ſecundum prius & poſterius. Item alio modo cōſideratur numerus: qui eſt tp̄s. ſ. ut eſt menſura reddens q̄titatem motus: & ſic tp̄s ē numerus numerās motum. Certificat̄ enim primo quātitas tpis quod fit ex motu ut ex ſua cauſa: & ex numero ſuarum partium & ſue ſubſtantie: & hec certificata: certificat quantitatem motus. Et hoc eſt quod dicit Ariſ. Quod tp̄s eſt minimus numerus. Minimus autē numerus ē duo. Minimus numerus dico numeri numerati. Minimus enim numerus numeri numerātis eſt binarius ſiue dualitas. Vnde tēpus numerat motum uel menſurat eo modo. quo duo accepta multotiens explicāt partes alicuius quanti diuiſas: per parem numerum. Vnde tempus non multiplicat numerū ultra duo. ſ. prius & poſterius: ſed illa multotiēs accipiuntur: ſecundum partes ipſius motus. ſ. in tota quātitate motus Et ſic patet quomodo tempus eſt numerus motus: ſiue menſura: ſecūdum prius & poſterius. Et ex hoc patet etiam ꝙ motus non pōt eē numerus temporis ſecundum ſe. ſed per accidens licet ſit cauſa temporis: quia non eſt cauſa intranea: ſed eſt cauſa efficiens. Preterea in motu non ē idem iteratum manens in ſubſtantia: nec manens in eſſe eodē quia id quod eſt accipere de motu: nō eſt idē pmanens: tñ id quod eſt accipere de tpe eſt permanens idē in ſubſtantia: & eſt loco unitatis iterate in numero. Et ſic patet quod eſt tempus: quia eſt ꝓpria paſſio motus. Et quomodo menſura motum. Sed notādum ꝙ nunc duobus modis accipitur. ut dicit Auicena. ſ. pro nunc quod eſt ſubſtantia tpis de quo dictum eſt. Et pro nunc ſignato: & illa acceptio perpēditur ad

ſimilitudinem puncti. Ponamus enim per impoſſibile ꝙ ſit punctus fluens per lineam: pũctus ille fluxu ſuo cõtinue facit lineã ſucceſſiuam que ꝑ materiam nõ habet ĩ partibus que inquam linea nõ habeat ſubſtantiam aliquam niſi ſubſtãtiam pũcti: ſed eſſe habet alteꝝ ſecũdum ꝙ punctus eſt hic & ibi in longitudine ante & poſt: & cum illo pũcto ſimilitudinẽ habet nunc quod eſt ſubſtãtia tp̄is: & hic nõ accipitur ut terminus Sed iterum in mathematica longitudine eſt punctus terminans: & cum illo habet ſimilitudinem nũc ſecũdum quod ẽ terminus tp̄is. ſed nõ ẽ terminans actu ſed per cõparationem ad ĩtellectum: uel ad aliquem motum. Et ſi quis uellet diſtinguere ſecundum Auicenam diceret. Quod nũc quod ẽ ſubſtantia tp̄is dicitur proprie inſtãs: quaſi nõ ſtans. Nunc aũt quod ẽ terminus tp̄is retinet proprie nomẽ ipſius nunc. Et notandum ꝙ punctus ad lineam: & nunc ad tp̄s in q̄buſdam ſimiliter ſe habent. In quibuſdam uero diſſimiliter. in terminando. n. & continuando: ſimiliter ſe habent quodãmodo ſed in eſſentiãdo ut ita dicam: ſiue in ſubſtantiando: non habent ſe ſimiliter: quia punctus non facit lineam: neq̧ fluens neq̧ non fluens: ſed nunc fluxu ſuo facit tp̄s ut dictum ẽ. & ideo pũctus non ẽ ſubſtantia linee. Dixit autẽ ꝙ nũc & pũctus terminãdo & continuando quodãmõ ſimiliter ſe hñt: quia in linea ẽ accipe duo terminãtia actu. Sed Auicẽna ꝓbat ꝙ nunc nõ eſt terminãs actu ĩ tp̄e eo ꝙ nõ ẽ ĩterruptio tp̄is ſecũdũ naturã ſuã ſed ſecũdũ ĩtellectũ tm̃: uel ſecũdũ cõparationẽ ad motũ aliquem determinatũ. Similiter pũctus continuãs ẽ principiũ & finis: & ideo q utit᷑ pũcto continuãte bis utit᷑ eodem: & iõ quieſcere accidit: hoc eſt ſi motus ſit ſupra lineã: ita ꝙ mobile utat᷑ pũcto cõtinuãte: utet᷑ ipſo in rõne finis ad ꝓcedentem magnitudinẽ: & ita utet᷑ eo in motũ eſſe qa moueri ſiue motus nõ eſt in fine alicuius magnitudinis. Vt ꝓbat᷑ ĩ ſexto phiſicoꝝ. Si aũt utit᷑ ipſo in rõne principii: tunc ipſo utet᷑ ut primo poſt quod eſt motus in ſequẽti magnitudine. Sed qñcũq̧ utitur pũcto utit᷑ eo: ut nũc: ſed bis utit᷑ pũcto: ergo utit᷑ eo in duobus nunc: & inter quecũq̧ duo nũc ẽ tp̄s mediũ: ergo inter nũc in quo utit᷑ puncto ut fine: & inter nũc in quo utit᷑ eodẽ pũcto ut principio ẽ tp̄s medium & in illo ẽ quies. Et hoc eſt quod dicit philoſophus in. iiii. phiſicoꝝ. Quod qñ mobile uno pũcto ut duobus utit᷑ quieſcere accidit. Eſt ergo diſſimilitudo ꝙ pũctus cõtinuãs q eſt in linea: bñ accipit᷑ ut pricipium & finis: ita ꝙ nihil erit mediũ: ſed nũc nunq̄ põt accipi ut pricipium & ut finis niſi cadat tp̄s mediũ. Et notãdum ꝙ ſubſtãtia dicit᷑. Vno mõ aliq̄d eẽ q̄d erat: & ſic nũc nõ ẽ ſubſtãtia tp̄is & indiui

ſibile:nõ eſt ſubſtãtia diuiſibilis. Alio mõ dicit̃ ſubſtantia id quod eſt res:& ſic bñ põt accipi indiuiſibile eſſe ſubſtãtia diuiſibilis.ſed tñ eẽ diuiſibile ẽ ab alio:& ſic nũc eſt ſubſtãtia tpis: cuius tñ eẽ erit a fluxu ipſius nũc de pterito in futurꝫ. Nota ꝙ nõ põt cõſiderari dupliciter:uel ut eſt fluens:& ſic eſt tp̃s:& põt eſſe pars tpis. Vel ut eſt diuidens:& ſic nõ eſt tempus:nec pars temporis.

Quot modis aliquid ſit in tpe. Cap. xiiii.

R r Eſtat nunc dicere qd ſit eẽ in tpe.Et ad hoc ſciẽdũ ẽ ꝙ aliqd dicit̃ q̃ttuor modis eẽ in tpe.Primo aliqd ẽ in tpe ut in ſubiecto:& ſic paſſiones tpis ſunt in tpe ſicut longum & breue multum & paucũ.Secũdo mõ dicit̃ aliqd eẽt in tpe:ſicut id qđ ẽ ſubſtantia ipſius:& ſic nũc ẽ in tpe:quia ẽ ſubſtantia ipſius.Tertio mõ dicit̃ aliqd eẽ in tpe:ſicut terminus in terminato:& ſic nũc ſignatũ ẽ in tpe.Quarto mõ dicit̃ aliqd eẽ in tpe:ſicut ĩ numero:& hoc ẽ tpe uel parte tpis mẽſurari.Et hoc cõtingit duobus modis.ſ. abſolute & p cõparationẽ. Abſolute adhuc duobus modis.ſ.p prius & poſterius p prius ẽ in tpe motus & mobile:ſecũdũ ꝙ ẽ in motu.Et p poſterius quies & quieſcẽs ſecũdum ꝙ referunt̃ ad motũ.Et p prius eſſe in tpe:adhuc duobus modis.ſ.toto tpe menſurari: & pte tpis mẽſurari.toto tpe:ſicut motus celi.Parte tpis:ſicut alii motus.Per cõparationẽ uero eẽ in tpe.dicit̃ tribus modis.Aut.n.id qđ cõparat̃:ẽ ĩmobile ſcđm eẽ:poſſe & agere.Sed cõparat̃ ad rem mutabilẽ uel mobilem: ſcđm durationẽ excelẽtem:in añ & poſt:& cõcomitatẽ.Et ſic dicitur deus fuit deus ẽ deus erit.Senſus.n.ẽ ut dicit Hiero.Deus fuit.i. nunq̃ defuit.Deus ẽ.i.ſemp ẽ.Deus erit.i.nũq̃ deerit.Aut id ꝙ cõparat̃:ſecũdum eẽ qdem ẽ ĩmobile:ſed ſecũdum poſſe qđ ẽ coniunctũ motui:eſt mobile:ſcđm uiciſſitudinẽ.Et ſic angelus ẽ ĩ tpe:ſcđm oẽs differẽtias tpis:qa potẽtia angeli uiciſſitudinat̃ p actus:intelligẽdo diuerſa & uolendo.Et hoc q̃tum ad cognitionem ueſpertinã.Et ſecundũ hoc dicit Augu.& deus mouet ſpũalem creaturã p tp̃s.Creaturã uero corporalem p locũ ꝙ tp̃s.Aut ita ẽ:ꝙ eẽ qdem rei ẽ totũ ſimul:ſed hẽt potẽtiã ad motũ cõtinuũ:qđ dicit̃ ad differẽtiã motus angeli.Et hoc cõtingit duobus modis:ſcđm duplicem modũ potẽtie.Eſt.n.potentia ad ubi tm̃:& ad ubi:& ad formã.Et primo mõ celum ẽ in tpe.Secũdo mõ generabilia & corruptibilia ſunt in tpe.tempus diuidit̃ p tres differẽtias .ſ.pñs pteritum & futurꝫ.Preteritũ ẽ quod fuit & nõ ẽ. Preſens ẽ initium quidem futuri & finis preriti cõtinuata ad inſtans. Futurũ eſt quod nõ ẽ:ſed erit.Iam uero ẽ pars futuri ppe pñs nũc. Olim.n.eſt

quod procul ē a p̄ſenti. Repente uero ē inſenſibili tp̄e ꝓpter parui-
tatem. Subito aūt ut dicit beatus Diony. in miſtica theologia: ē qđ eſt
ꝓpter ſpē: & ex nō apparenre ad manifeſtum eductū. Vlterius notan-
dum ꝙ tp̄s multipliciter accipit̄. Aliter enim dicit̄ tp̄s ſecūdum ꝙ ad-
iacet motui naturali. Et aliter ſecūdum ꝙ adiacet cuilibet mutationi:
ſiue illa ſit naturalis: ſiue ſupra naturā: & ſiue ſit in formis corporali-
bus: ſiue ī formis ſpūalibus. tp̄s enim qđ adiacet motui naturali ē ꝓ-
prietas motus cui adiacet. Et ideo natura ipſius & principia: depēdēt
a principiis motus. Motus aūt ꝓprietas ē mobilis: ſecūdum ꝙ mobi-
le. Et idcirco prīcipiat̄ ab ipſo. Vnde cū mobile in natura ſit diuiſibile:
& ſit partim in termino a quo: & partim in termino ad quem ſcđm ēt
ꝙ medium p̄ qđ mouet̄ habet rōnem finis & principii. Ideo motus
ipſius ē īperfectus actus: & habet quod ſit impfectus a termīo ad quē
ꝙ aūt ſit actus habet a termino a quo. Et ſimiliter tp̄s quod adiacet ei
ē cū priori & poſteriori quoꝝ unū habet terminū a quo. ſ. prius. Alte
rum a termino ad quē. ſ. poſterius. Et quod de ipſo ē accipere eſt nunc
fluens cōiunctum priori & poſteriori. Et iſtud ē tp̄s in quo nō cōtin-
gunt ſe nunc: nec conſequunt̄ ſe nec adinuicem. Et hoc tp̄e menſurāt̄
motus primi mobilis: & per cōſequens oēs motus. qui ſunt ſub mo-
tu celi. Omnes enim motus ſicut dicit philoſophus menſurant̄ p̄ mo-
tum celi: tāq̄ per ſimpliciſſimū ſui generis. & ſimiliter menſurantur p̄
numeꝝ motus celi. tāq̄ p̄ extrinſecū adiacēs: quod nō ē in eodē gene-
re: quia eē ī tp̄e eſt eē ī nūero ſicut dicit philoſophus: & in eodē nūero
numerāte poſſunt eſſe plura numerata. Plures enim res poſſunt referri
ad unum numerum. Eſt & aliud tp̄s quod adiacet mutationi ſupra
naturam: ſicut creationi: que licet non dicat mutationem in creatore
tm̄ mutationē quādā dicit ī creatura. Que mutatio creature nihil aliud
eſt: q̄ exiſtētia creature poſt nihil. & in hac mutatiōe non ē accipere ſu-
biectam materiā: ſupra quā fit mutatio. Neq̧. n. ē accipere priuationē
ut terminū a quo: niſi ſcđm rōnem: & nō ſcđm eſſe. Cum enim dicit̄
hoc fit ex nihil. Nihil nō ponit naturā ſiue materiā: ſed tm̄ nominatur
ordo ſecundum rōnem entis ad pure non ens: ſecūdum rem enim nō
eſt ordo entis ad nō ens: & iſtud eſt tp̄s indiuiſibile: ſicut ipſa trāſmu-
tatio: nō enim ē in ipſa accipere rōnem perfecti & imperfecti: ſecundū
quid ſicut in alio motu. Eſt & tertium tp̄s quod adiacet motui anime
cuius motus eſt: ut dicit Auerroys actus perfectus. & hoc maxime eſt
quādo mouet̄ ad gratiam: in quo motu nihil eſt de interceptione me-
dii a quo cauſat̄ fluxus tp̄is. Anima. n. ſemp̄ ē ſub gratia. uel ſub pecca

to:& nūq̄ ē ſcd̄m qđ ſub gratia:& ſcd̄m q̄uid ſub peccatō:ſicut eſt in alteratione de albo ad nigrū:ubi ē īterceptio medii coloris. Et ſimiliter hoc tp̄s adiacet motui angeli:ſecundum ꝙ dicimus ꝙ angeli mouentur in tp̄e:& intelligunt in tp̄e: ſecundum diſcurſum intelligentie angelice ſup res intelligibiles in cognitione ueſpertina. Dico aūt ī cognitione ueſpertina:quia ſecundum cognitionem matutinam attingunt eternitatem.& iſtū motū tam anime q̄ angeli:menſurat nunc uiciſſitudinatū ſecundum ꝙ aīa uel angelus mouet̄ de uno intellecto ad aliud.& quilibet actus eius ē perfectuſ.& hoc ē qđ dicit Augu.Quod deus mouet creaturam corporalem per tp̄s & locum.Creaturam autē ſpiritualem per tp̄s tm̄.In hoc enim tp̄e non ē inconueniens ꝙ non ſit conſequens ad nunc ſine medio. Et notandum ꝙ tp̄s ē plus cā corruptionis q̄ generationis ꝓpter mutationem quam menſurat: q̄ facit diſtare a principio:quod enim antiquat̄ & ſeneſcit prope interitum ē. & hec de tempore ſufficiant.

De eternitate. Capitulum. xv.

q Via dictum ē de tp̄e:q̄uod ē menſura rerum temporalium. Dicendum ē de eternitate q̄ ē mēſura eternoꝝ.& de euo q̄ ē menſura euiternoꝝ.Quedā.n.ſunt ut dicit̄ in lib.de cauſis quoꝝ ſubſtātia & actio ſunt in tp̄e:ſicut natura infirma.ſ. cuius eē ē p generationem.Quedam aūt ſunt quoꝝ ſubſtātia & actio ſunt ſupra tp̄s:ſicut natura ſuprema.ſ.deus pater filius & ſpiritusſan. Quedam uero ſunt quoꝝ ſubſtātia ſupra tp̄s ē :ſed actio in tp̄e: ſicut natura media cuius eſſe ē per creationem. Quartum membrum ſtare nō pōt:ſic enim actio alicuius eēt prius q̄ ſubſtātia ipſius qđ ē īpoſſibile.Itē iſte tres mēſure accipiunt̄ in cōparatiōe ad durationē. Eſt.n. q̄dam duratio hn̄s prīcipiū & finē:ſicut tp̄s.& ē q̄dā nō hn̄s prīcipiū neq; finē:ſicut eternitas.& ē q̄dā hn̄s prīcipiū nō hn̄s finē:ſicut euum Quartū mēbrū iteꝝ ſtare nō pōt.Omne enim qđ hēt finē:hēt principiū.Eternitatē ſic diffinit Boetius ī lib.de cōſe.circa finē. Eternitas ē in terminabilis uite tota ſimul & pfecta poſſeſſio: q̄ diffinitio ſic pōt explanari poſſeſſio cōis ē oī mēſure.Oīs.n.mēſura poſſidet̄ ab eo cuius ē mēſura p ſe tāq̄ ꝓpria paſſio ipſius:p hoc qđ dicit: īterminabilis uite tāgit ſubiectū ipſius eternitatis.ſ.deū eternū:nō hn̄tem principiū neq; finē qđ tn̄ ſubiectum nō ē aliud ab eternitate niſi ſecūdū rōnem. Et potius dicit uite q̄ eē p hoc īuenſ differētiā ad ea q̄ ſunt ī eternitate q̄ ē ī penis q̄ ſunt nō habētia uitā beatā neq; iocūdā:uita.n.licet ſūmat̄ abſolute ꝓ quacūq; uita:tn̄ hic p appropriationē ſummit̄ ꝓ uita io-

cunda atq; beata.tota ſimul dicit ad differẽtiã tpis qđ nõ ẽ totũ ſimul ſed pars pteriit:parſq; futura ẽ.Et nõ ponit ibi ſimul p ſimultate ptiũ ſed dicit ſimul id ẽ nõ diſtãs:pfectã dicit ad differẽtiã cui:qđ nõ oĩo ſimplex ẽ ſicut nec id cuius mẽſura ẽ:pfectũ.n.ibi p ſimplici ponit᷑.Et nota ꝙ eternitas anologice:ſiue p prius & poſterius dicit᷑ de creatore & creaturis.Ttes.n.ſunt cõditiões eternitatis pprie dicte.ſ.ſimplex ĩuariabile:& ĩterminabile:ſcđm qđ ĩterminabile dicit nõ ſolũ priuationem finis:ſed ẽt principii:& ſic ſoli creatori cõuenit.Ille enim uere ſolus ſimplex ẽ:& inuariabilis:& ĩterminabilis.Sed creature q̃dam participãt nomen ĩterminabilitatis ſuo mõ.Sicut angeli & aĩe beate:& ẽt corpora poſt reſurectionẽ participãt nomen ĩterminabilitatis ppter finis carentiã:ſed nõ principii.Et ob hoc angeli aĩeq; beate & corpora poſt reſurectionem dñr eterna:& ĩ eternitate.Eterna dñr ppter interminabilitatem.In eternitate ppter inuariationem uel ĩuarietatẽ. Item q̃dam creature participãt eternitatẽ rõne ĩterminabilitatis ppter carẽtiam finis:ſicut pene dñr eterne:ſed nõ dñr in eternitate qa nõ participãt rõnem ĩuarietatis. Inuarietas.n.uel inuariabilitas dicit bene eſſe. Sed hec cõditio q̃ ẽ ſimplicitatis in nulla creatura ſimpliciter ĩuenitur Item eternitas dicit menſurã excellentẽ q̃tum ad utrũq; terminum. Et ſic q̃dam creature ut generabilia & corruptibilia claudunt᷑ ab eternitate:ſed neq; ſunt eterna:neq; in eternitate.Quedam igit᷑ ſunt eterna & in eternitate proprie.Quedã uero nõ proprie.& iſtorum quedã ſunt eterna & in eternitate per participationem:quedam eterna per participationẽ:ſed non in eternitate.Quedã neq; eterna nec in eternitate:ſed claudunt᷑ ab eternitate. Quartum mẽbrum ſtare non põt.ſ.ꝙ aliqua ſint in eternitate per participationem:ſed non eterna. Omne enim inuariabile caret ſine.ſed non conuertitur.

De nunc eternitatis. Capi. xvi.

Sequit᷑ de nũc eternitatis:de quo dicit Boetius in lib.de trinitate qđ nunc ſtans & nõ mouẽs ſe:ſemper eternitatẽ facit Quod melius intelligit᷑ facta comparatione ad nũc temporis.Imaginemur itaq; lineam.a.c.& ſit.b.pũctus & moueat᷑ in iſta linea ab a in c diſtinguens prius a poſteriore.Primam aũt partẽ dicimus pertranſitam:poſteriorem uero pertranſeundam. Similiter intellige per a c totum tempus:per b aũt intellige ipſum nunc temporis:quod continue mouetur ab a in c & quod pertranſitũ eſt dicimus preteritum:quod uero pertrãſeundum eſt dicimus futurum. Et ſicut in linea ipſum b mouens ſe ſemp ſubtrahit a ſuperiori & addit priori:

ſic enim nunc ſemp ſubtrahit a futuro: & addit pterito. Et et ſi b punctus ſtaret in a: & non moueret: non eet prius neq poſterius: ſic nunc tpis ſi ſtetiſſet in principio tpis nõ fuiſſet neq pteritum: neq futurũ. Cum hoc aũt nũc tẽporis imaginemur nunc aliquod quod ſtetiſſet ab eterno. Iam oĩno in iſta eternitate nõ eet pteritum uel futurum: ſed totum pſens: & totum ſimul. Ita q̄ ẽ in eternitate: ſed nõ in tpe. Tota. n. eternitas ẽ quoddam nũc indiuiſibile. Sed iam uidet quoddam mirabile q̄ ipſum nũc eternitatis: cum ſit quoddam indiuiſibile: extẽdit ſe p totum tp̃s capiẽs et infinitum tp̃s. Itẽ totum tp̃s capit: & tamẽ totum ſtat cum quolibet inſtãti tpis. Exẽplũ ãt huius ẽ bonũ q̄ aĩa eſt tota in toto: & tota ĩ qualibet parte corporis. Itẽ licet aĩa ſimplex ſit nõ habẽs partẽ & partẽ ſicut corpus: tñ p totum corpus ſe extẽdit. Adhuc aũt ẽ hic quoddã mirabile: q̄ in nunc eternitatis: quod ẽ indiuiſibile: cõtinet tp̃s qđ diuiſibile ẽ in ĩfinitum: & habet partes priores & poſteriores. Exẽplum ad hoc intelligẽdum: tale ẽ. Dicit Auguſtinus. Quod in eodem inſtãti tpis ẽ radius ſolis in oriẽt: : & occidẽte: ſubito totum noſtrũ emiſperium illuminãs. Hic igit contingit reperiri q̄ in uno nũc tpis: ẽ prius & poſterius in infinitũ: qm̃ naturaliter: & ſi nõ ſcđm tp̃s: primo illuminat ſiue ĩmutat pars ppinquior. i. propinquiſſima aeris q̃ illa q̃ remotior ẽ. Et prius illa remotior: q̃ illa que adhuc ẽ magis remota: & ſic contingit partes in infinitum inueni re. Ex predictis patet quid ſit dicere deus ẽ: deus fuit deus erit. Eſt enĩ ſenſus deus erit. Eſt enim ſenſus deus ẽ in nũc eternitatis: cui coexiſtit tẽpus pſens pteritum & futurum. Patet et ſolutio cuiuſdam articuli quo probat: q̄ deus quicquid ſcit: nũq̃ ſciet eius cõtradictorie oppoſitum. In eodẽ enim nunc tpis impoſſibile ẽ ſcire aliqua contradictorie oppoſita ſicut ſortẽ ſedere: & non ſedere. Sed nunc eternitatis in ĩfinitum ſimplicius ẽ: nunc tẽporis: ergo cum deus ſciat in nunc eternitatis. qcquid ſcit nunq̃ ſciet duo contradictorie oppoſita qđ falſum ẽ. ſcit enim me eẽ dum ſum: & ſcit me non eẽ: dum non ſum: patet ſolutio: qm̃ nunc ẽ cum qualibet parte tẽporis.

De euo & euiternis. Capi. xvi.

Equit de euo qđ ſic diffiniri põt. Euum ẽ mẽſura habẽtium principium: & non finẽ. Et notandum ẽ qđ quidam dicunt q̄ ſicut tp̃s in uno. ſ. in motu primi mobilis: quo motu mẽſurãtur oẽs motus ĩferiores: tãq̃ ſui generis minimo & ſimpliciſſimo: & p conſequẽs ẽ mẽſura motus primi mobilis: ſic euum ẽ in uno euiterno & ſimpliciſſimo: quo oĩa alia euiterna mẽſurant. Alii

aūt dicunt ꝙ nō: ſed quodlibet euiternū: ſuū hēt euum. Nullum.n.eui ternum cā ē alioꝝ: ſicut motus primi mobilis cā ē alioꝝ motuum. Ex ſupradictis colligi pōt: ꝙ angelus q̄tum ad ſubſtātiam ē in euo: q̄tum ad agere ſimpliciter: ſicut ē incognitione ueſptina ē in tpe. Quantū uero ad bene & beate agere: ſicut ē cōtēplari & frui ē in eternitate. & hec de parte prima dicta ſufficiant.

Incipit ſecunda pars de celo & mūdo. Capi. .i.

QVia dictum eſt de corpore mobili ſecundum ſe in libro phyſicoꝝ. Dicēdum ē cōſequēter de corpore mobili contracto Et primo de ingenerabili & incorruptibili quod eſt celum: ut enim dicit Ari. in principio phyſicoꝝ. Ex uniuerſalibus ī ſingulari oportet puenire. Vnde pueri appellāt oēs uiros patres: & feminas matres. Poſterius aūt determinant horum unūquodq̄. Primo ergo oſtēdēdum ē ꝙ unus ē mundus corporalis. & non plures. Secūdo ꝙ celum ē finitum. Tertio ꝙ oīa corporalia ſunt ī celo. Quarto ꝙ

celũ nõ ẽ elementũ nec elemẽtatũ. Quinto dicendũ ẽ de nobilitate celi reſpectu reꝝ corporalium inferioꝝ. Sexto de motu.

Quod unus eſt mundus. Capi. ii.

q Vod tm̃ unus mundus corporalis ſit & non plures Ariſ. ſic ꝓbat. Ponamus ꝙ duo ſint mundi. Aut ille alius mũdus erit huic ſimilis in rebus: aut in noĩe tm̃. Si erit ſimilis ĩ rebus iſta terra: erit ſimilis illi terre & econtrario. Et illa aq̃ ſimilis iſti aque: & ſic de aliis. Sed que ſunt eiuſdẽ nature tẽdũt ad eũdẽ locũ: ergo iſta terra & illa tendũt ad eundẽ locũ. & iſta aqua: & ſic de aliis. Sed q̃cũq; tẽdunt ad eundẽ locũ ſunt eiuſdẽ mũdi: ergo oẽs res ſunt unius mũdi: ergo tm̃ ẽ unus mũdus corporalis & ñ alius. Si dicat̃ ꝙ ille alius mũdus ẽ ſimilis huic in noĩe tm̃ ergo cũ nõ ſint alie res q̃ res huius mũdi: nõ erit ille mundus realis uel corporalis: ſed tm̃ ĩtellectualis: ſiue architippus de quo nõ eſt dubium quin ſit.

Quod celum eſt finitum. Capi. iii.

a Nteq̃ ꝓbemus celũ eẽ finitum. Primo notandum ẽ ꝙ ſicut dicit Ari.in.iii.phyſicoꝝ. Infinitũ multis modis dicit̃. Vno mõ dicit̃ ĩfinitũ qđ ĩpoſſibile ẽ trãſire ex eo ꝙ nõ ẽ aptũ natum trãſiri: ut ẽ uox ĩuiſibilis: & ſic dicit̃ ĩfinitum negatiue q̃ſi nõ finitũ ſiue nõ terminatũ: & ſic deus dicit̃ ĩfinitus. Alio mõ dicitur ĩfinitũ trãſitũ hñs: ſed impfectũ: q̃uis.n. ſit aptũ hẽre trãſitũ: nõ tm̃ hẽt: ſicut qñ aliq̃s trãſit aliqđ ſpaciũ: ſed nõ ꝑuenit ad finẽ: & ſic dicit̃ ĩfinitũ priuatiue & his duobus modis aliqd ẽ ĩfinitũ actu. Tertio mõ dicit̃ ĩfinitũ ſcđm appoſitionẽ ſicut ĩ q̃titate diſcreta. Quarto mõ dicit̃ ĩfinitũ ſcđm diuiſionẽ ſicut ĩ q̃tate cõtinua. Quĩto mõ dicit̃ utroq; mõ ſicut tꝑs. Et his tribus modis nõ dicit̃ ĩfinitũ actu: ſed tm̃ potẽtia & ſcđm hoc diffinit̃ ĩfinitũ: ſic ĩ eodẽ. Infinitũ ẽ cuius q̃titatẽ accipientibus ſemp ẽ aliqd accipe extra. Reſtat ꝓbare ꝙ celũ nõ ẽ ĩfinitũ actu. Et prio ꝓbat̃ gñaliter ꝙ nullũ corpus ẽ ĩfinitũ actu ſic. Oẽ corpus hẽt ſupficiẽ: & oĩs ſupficies ẽ terminus: ergo oẽ corpus eſt terminatũ: ſed oẽ termĩatũ ẽ finitũ. ergo oẽ corpus ẽ finitũ: & exĩde põt ĩferri: ſic ſed celũ ẽ corpus: ergo celũ ẽ finitũ. Itẽ ſpãliter ꝓbemus celum eẽ finitũ. Supponamus igit̃. qđ ĩferius ꝓbat̃ ꝙ oẽ corpus ẽ ĩ celo & nullũ extra inde ſic: ĩter oĩa corpora nobilius ẽ celũ. Eſt.n. ingenerabile: & ĩcorrũptibile uirtutẽ habẽs actiuã reſpectu ĩferioꝝ. Omne ãt agẽs nobilius ẽ patiente ſicut dicit philoſophus: ſed corpori nobiliori debet̃ forma nobilior: ſed forma ſpica nobilior ẽ oĩbus aliis formiſ ſiue figuris corporalibus ꝓpter ſui capacitatem & interminabilitatem. quia nõ habet

principiũ: neqȝ finẽ: & nõ una ſupficie cõtẽta. Eſt enĩ ſpera figura plana unica ſupficie cõtẽta: ergo ſperica forma debet celo: ergo celum ẽ ſpericũ ſiue rotũdũ. Preterea nos uidemus ꝙ qñ luna ẽ ſemiplena eſt arcualis. Illa aũt figura nõ ẽ niſi in circulo uel a circulo. Circulus enim ſolũmodo ẽ in corpore rotũdo: ergo luna ẽ rotunda. Eadem rõne ſol & oĩa alia corpora celeſtia ſunt rotũda: ergo celum ẽ rotũdum. Exĩde ꝓcedat ulterius ſic. Sed corpus ſpericũ ẽ in cuius medio ĩtelligit punctus a quo oẽs linee ducte ad circũferẽtiam ſunt equales: ergo celũ habet medium: & omne mediũ habet extrema: ſed qđ habet extrema eſt terminatum ſiue finitũ: ergo celum ẽ finitum. Item celũ ꝓbat eẽ finitum in comparatiõe ad motũ: & mẽſurã ipſius motus q̃ ẽ tp̃s. Omne enim qđ mouet totaliter ĩ tpe certo ſiue finito ẽ finitũ: ſed celũ mouetur totaliter in tpe certo ſiue finito: qa in uno die naturali: ergo celum eſt finitum. Quod aũt motus infinitus non poſſit mẽſurari tpe finito: ſic demonſtrat. Sit illud tp̃s a b & diuidat p quattuor ptes. Vna pars tpis mẽſurabit unã ptem motus: & alia aliã: & ſic de reliquiſ. Motus aũt cũ ſit infinitus nõdum totaliter menſuratus ẽ a tpe finito: ergo motus infinitus nõ menſurat tpe finito. Eodem mõ demonſtratur ꝙ motus finitus nõ menſurat tpe ĩfinito diuidẽdo motũ p quattuor ptes. Proportionabilia enim debent eẽ motus & tp̃s: ſicut ſubiectum & ꝓpria paſſio ipſius: ita ꝙ neutrũ excedat reliquũ. & ſic ſi tp̃s menſurãs motum ẽ finitũ: & motus ẽ finitus. & ſi motus ẽ finitus: & corpus qđ mouet eſt finitum. Reſtat ergo ꝙ celum eſt finitum.

Quod omnia ſunt in celo & nihil extra.

Modo ergo ꝓbare debemus ꝙ oĩa corpora ſunt ĩ celo & nullum extra. Et primo ꝓbabimus ꝙ nullum corpus eſt extra celum naturaliter. Secũdo nec accidentaliter nec uiolẽter. Quod nullum corpus ſit extra celum naturaliter: ſic ꝓbat. Tria ſunt genera corporum. ſ. celum elementum: & elementatũ. Quod celũ nõ ſit extra celũ: patet qa nihil ẽ extra ſeipſum: ergo celũ nõ ẽ extra celũ. Similiter ꝙ extra celũ non ſit elementum: patet quia inter omnia elementa terra eſt inferior ſupra quam aqua ſupra quam aer: ergo eadem proportione ignis eſt ſuper aera. Cum ergo omnia elementa ſint ſub igne & ignis ſub celo: conſequens eſt ꝙ nullum elementum eſt naturaliter extra celum. Item grauia naturaliter tendũt deorſum ad centrum. Leuia ſurſum ad circũferentiam quod eſt celum nõ ultra: ergo nullum elementum eſt extra naturaliter. Similiter patet ꝙ nullũ elementatum eſt extra celũ. Omne enim elementatũ conſtat ex elemen

tis: ſed nullum elementum eſt extra celum: ut ſupra probatum ē: ergō nullum elementatum eſt extra celum: & ſic patet ꝙ nullum corpus ē extra celum naturaliter. Eodem modo patet ꝙ nullum corpus ē extra celum accidentaliter ſiue uiolenter. In quocũq; enim loco ē aliquod corpus naturaliter in eodem poſſibile eſt eē aliquod corpus accidentaliter ſiue uiolenter: ut terra naturaliter eſt deorſum ignis uiolē ter. Similiter ignis naturaliter eſt ſurſum terra uiolēter: ſed extra celum nullum corpus eſt naturaliter ut probatum eſt: ergo nullum corpus eſt ibi uiolenter. Et ſic patet ꝙ nullum corpus ē extra celum. Et hoc eſt qđ dicit Damaſcenus. Quod celum eſt continentia uiſibilium & inuiſibilium creaturarum.

Quod celũ nō ē elemētum nec elemētatum. Capi. iiii.

i IAm debemus oſtēdere: ꝙ celum nō ē elemētum nec elemētatum. Quod non ſit elementum patet: qm̄ de proprietate omnis elemēti ē habere in ſe cōtrarietatem: & agere in ſuum contrarium: ſi cōiungit᷑ ei corrumpendo ipſum ſi uincit: & generādo in materia ſpeciē ſuā. Si ergo celũ eſſet elementum: cum omnia elemēta ſe habeāt ad celũ ſicut pũctus ad totam terrā: iam oīa dudum corrupiſſet. & oīa eſſent celum quod nō uidemus. Eodem modo patet ꝙ celum nō ē elementatum. Omne enim elementatum minus eſt elementis ex quibus componit᷑: ſed celum maius eſt omnibus elemētis: ergo nō ē elementatum. Item ſimul patet ꝙ celum nō eſt elemētatum: nec elemētum. Omne enim tale habet motum rectũ hoc eſt deorſum in medium: uel ſurſum a medio. Sed celum nō habet motum rectum ſed circularem. Ergo non eſt elementatum nec elementum. Si dicatur ꝙ motus rectus eſt ei naturalis: ſed circularis eſt accidentalis. Contra motus accidentalis intendit᷑ & remittit᷑. Si ergo motus circularis eſſet ei accidētalis: intēderet᷑ & remitteret᷑. Hoc autē non uidemus eſſe in celo: quia motus celi ſemper eſt uniformis. Ex predictis iam patet ꝙ celum non eſt generatum. Omne enim quod generat᷑: generat᷑ a principio cōtrario: uel a principiis contrariis. Vt dicit Ariſ. in primo de celo & mũdo. Plato tamē dicit in Thimeo quod eſt generatum: ſed intellexit ꝙ eſt generatum. i. quo ad habens principium uel cauſam ſui. Ex predictis etiam patet ꝙ celum nec caleſcit: nec frigeſcit: qa non ē elementum nec elementatum. Iſte autem ſunt proprie qualitates elementorum. ſ. calidum & frigidum: humidum & ſiccum. & cũ nō recipiat huiuſmodi impreſſiones: cōſtat ꝙ non ē magis uetus q̄ fuerit a principio ſue creatiōis. & ēt patet ꝙ q̄uis ex aggre

gatione luminis quod a ſole ꝓuenit.nos ſentiamus calorẽ:tñ corpora
celeſtia nõ ſunt calida:ſed tñ dicunt̃ calida:ut ſol:uel frigida ut Satur-
nus:uel humida ut luna ꝑ effectum.Agunt enim corpora ſuperiora in
inferioribus:& nõ econtrario:ut patet.Videmus enim ꝙ qñ luna hẽt
plenitudinẽ ſui luminis:mare creſcit:& in decremẽto lune:mare decre
ſcit.Vnde patet ꝙ luna ẽ cã & mater humiditatis:propterea dicit Ari.
in lib.de ꝓprietatibus elemẽtoꝝ:ꝙ qñ oẽs planete fuerũt adunati ĩ ſi-
gno piſcium:factum ẽ diluuiũ.Quãdo aũt adunati fuerũt in ſigno ge
minoꝝ:facta ẽ magna mortalitas.tñ ſemp ĩtelligas ibi iudiciũ dei or-
dinante hoc diuina uolũtate. Item patet ex predictis ꝙ celũ nõ ẽ co-
loratũ: quia color cauſat̃ ex qualitatibus elemẽtorum.

De nobilitate celeſtium corporum. Capi. v.

NObilitas celi ſiue corporum ſuperioꝝ manifeſta ẽ ex eleua-
tione ſui ſuꝑ oĩa corpora inferiora.Quanto enim corpus ẽ
nobilius:tãto debet̃ ei altior locus. Item nobilitas corpo
rum ſuperiorum patet ex figura ſiue forma ipſorum.Que ẽ
rotunditas.Rotunditas enim nobilior ẽ omnibus aliis figuris: ſicut
dicit Ariſ.in lib.de celo & mundo:ꝙ patet ex eo quod omnes alie fi-
gure habent terminos.Rotũda autem figura habet formã circularem
& circulus nõ habet prĩcipium:neqꝫ finẽ:ſed ĩ ſe terminatus ẽ.Quod
aũt oĩa corpora ſupiora ſint rotunda oſtẽſum ẽ ſupra.Et ob hoc quia
celum ẽ rotũdum:oĩa corpora inferiora ſunt rotũda:& ob hoc finita
Omne enim rotũdum habet medium:& omne mediũ habet extrema
& qđ habet extremũ finitum ẽ. Quod aũt oĩa corpora inferiora ro
tunda ſint manifeſtũ ẽ.Ignis enim cum cõtineat̃ a celo qđ ẽ rotũdum
habet formã rotũdã:ſicut dicit Ari.in lib.celi & mundi:& ob hoc fini
tus ẽ:& ſic de aliis.Nota tñ ꝙ terra diſcorporata ẽ:qa deus uoluit ho
mines habitare in ea. Itẽ nobilitas corporum ſupiorum patet ex im
paſſibilitate eoꝝ:ſunt.n.ingenerabilia & impaſſibilia:& incorruptibi
lia:uirtutẽ tñ actiuam reſpectu inferiorum habẽtia.

De motu celi. Capi. vi.

ET quia celum ẽ nobilius oĩbus inferioribus corporibus ꝓ-
pter hoc debetur ei motus nobilior.ſ.circularis ſecundũ na
turam ꝑpetuus:ab omni pena & fatigatione alienus.Quod
autẽ motus celi ſit perpetuus:manifeſtum ẽ ex eo ꝙ princi-
pium mouens ipſum:non põt ſeparari ab eo.Illud enim principium:
aut ẽ intra:aut extra. Si extra tunc motus celi eſſet accidentalis ſiue
uiolentus:ſed omne uiolẽtum:ſiue accidẽtale faciliter tranſit ſicut di-

cit Ariſ.i li.de celo & mundo. Si ergo motus celi eēt uiolētus: iam du dum trāſiſſet. Reſtat ergo ꝙ illud principiū ē intra: ſed oē qđ eſt intra aliud nō pōt ab eo ſepari ſiue remoueri niſi p paſſionē uel aliquā con trarietatem: ſed celū ē īpaſſibile nō habēs cōtrarietatē aliquā: ergo illđ prīcipium nō remouet ab ipſo: ergo motus celi ē ppetuus. Item ꝙ motus circularis ſiue celeſtis ſit ppetuus ſcđm naturam: patet ex eo ꝙ nō hēt aliquā ītenſionē uel remiſſionē: ſed ſemp ē uniformis: nec ma gis tēdit ad acqrendū iſtud ubi: q̄ illud. Preterea motus celi nō tēdit ad aliquē finē acqrēdū: ergo ppetuus ē ſcđm naturā. Ex p̄dictiſ patet ꝙ motus celi: nec ē naturalis: nec uiolētus: nec aīalis. Quod motus celi nō ſit naturalis: nec uiolētus: patet ex eo ꝙ oīs talis motus eſt mo tus rectus. Ponamus ergo qđ aliqđ corpus: ſiue naturaliter ſiue accidē taliter uel uiolēter moueat p aliq̄ lineā ſiue ſpaciū finitū oē.n. ſpaciū fi nitū ē. Illud ergo corpus ptrāſit aliqn̄ ſpaciū illud cū ſit finitū aut ergo ſtabit ibi: aut nō. Si ſtabit ergo qeſcit ī pn̄ti: ergo motus ille nō ē ppe tuus. Si nō ſtabit. ergo redibit: qa nō ē ultra ꝓcedere: aut ergo redibit in eodē tpe: aut ī alio. Si ī eodē: ergo ſimilis in eodē tpe ibit & redibit ergo iam duo oppoſita erūt ī eodē: qđ ē īpoſſibile. Si ī alio ergo qes fuit ī medio illoꝝ tēporū ergo ceſſauerat ille motus: ergo nō fuit ppe tuus. Sed ꝓbatū ē ꝙ motus celi ſit ppetuus ſcđm naturā: ergo nō ē na turalis nec uiolētus. Itē motus naturalis ītendit uel remittit: motus celi nō: ergo nō ē naturalis. Itē Auicena ꝓbat ꝙ motus celi nō ē natu ralis. qa motus naturalis ē ab aliquo ī aliqd: & ſemp tēdit aliqd acqre re: quo acqſito qeſcit illđ mobile. Motus āt celi nō acqrit aliqd ī quo qeſcat: ergo nō ē naturalis. Itē hoc idē ꝓbat alia rōne: qa ea q̄ mouent naturaliter. & ſūt eiuſdē ſpēi: & nāe mouēt uerſus eādē partē ſicut oīa grauia deſcēdūt ad centrū: & oīa leuia ſupius: ergo cū celū ſit eiuſdem ſpēi & nāe: ſi eius motus eēt nālis moueret uerſus eādem ptē: & nul la eēt ibi diuerſificatio ſicut ꝓbatū ē ī aſtronomia: & Ariſ. dicit ī li. de celo & mūdo ꝙ octaua ſpa mouet ab oriēte ī occidēs. Et alie ſeptē ſpe mouent cōtra īceſſum primi mobilis: ergo nō mouet uerſus eādē ptē ergo motus celi nō ē nālis. Idem ꝓbat ſic: motus celi ē prīcipium nāe & reꝝ nāliū qa mediāte illo motu oēs ille res nāles generāt & corrum punt & alterāt. Illud āt qđ eſt cā alicuius fortius & nobilius ē eo cuius eſt cū. Et ita cū motus ille ſit prīcipiū nāliū nō ē ſubiectus nāe: ergo nō eſt nālis ſed ſupnālis. Quod āt motus celi nō ſit uiolentus: ꝓbatū eſt ſupra. Oē.n. uiolētū uelociter trāſit. Similiter oſtendit ꝙ nō ſit aīalis qa dicit Ari. ꝙ motus aīalis n̄ ē ſine pēa & labore: nec ſine terminatōe

mōtus aūt celi ē ſine pœna & labore: & ſine terminatiōe: ergō mōtus nō ē aīalis. Itē motus aīalis ītendit̄ ī medio: motus celi nō ītendit̄: ergo nō ē aīalis. Preter hos ergo motus oportet pōere aliū motū celi. ſ. cercularē ut dicit Ari. ī li. de celo & mūdo de quo dicit ſimiliter Auicena ꝙ nō ē ſimpliciter aīalis: ſed ꝑ ſimilitudinē: qa ſicut aīa hūana mouet corpus humanū & corpus obedit ei. Ita angeli ex eo ꝙ cognoſcūt & uidēt ſuū creatorē leticia & deſiderio mouēt illas ſperas. ita ꝙ prīa ſpera q̄ ē maxima ſperaꝝ: ex tali deſiderio mouet̄ a primo ordīe. Vn̄ appellat ſemꝑ illū mōtū: motū deſiderii ſiue deſiderium. Et ſcd̄a ſpera mouet̄ a ſecūdo ordine: & ſic de ſingulis ꝑ ordinē. Vn̄ ip̄e dicit ꝙ angeli ſunt q̄ſi aīe: nō tn̄ ſunt ſimpliciter aīe. & ideo ille motuſ celeſtis dicitur quaſi aīalis: nō tamē dicit̄ ſimpliciter aīalis.

De numero celorum. Capi. vi.

Et nota ꝙ octo diſtinguūt̄ ſpere celeſtes. Quaꝝ prima ē in q̄ ſtelle fixe ſunt q̄ ſunt īnumerabiles ſicut dicit Ari. Scd̄a ſpa ē Saturni in q̄ ſolūmodo ē ſaturnus. tertia Iouis. quarta Martis. q̄nta Solis. ſexta Veneris. ſeptima Mercurii. octaua Lune Vnde uerſus. Octo ſunt ſpere: quas ſic poteris retinere. Celū ſtellatum Saturnus: Iuppiter: & Mars: Sol: Venus: has ſequit̄ Mercurius ultima Lune. Sub luna uero nō ſunt niſi res corruptibiles: ſicut Ignis & Aqua & alia corruptibilia: ſicut dicit Macrobius. Tholomeus aūt aſſignat aliam ſperam ſuꝑ iſtas: in qua ſunt angeli & res ſp̄ūales & īcorruptibiles: & illa ē immobilis. theologi aūt diſtinguūt ſeptem celos. ſ. Aereū: Ethereū: Igneū: ſydereum: Criſtallinū: Empyreum: Celum trinitatis: Quoꝝ numerus ſic pōt accipi. Quia celum uel nominat rem creatam uel increatā. ſi īcreatam: ſic ē celum trinitatis. Si creatā uel nominat rē corruptibilē: uel īcorruptibilē. Si corruptibilē: uel q̄tū ad extrema uel q̄tū ad mediū. Si q̄tū ad extrema: ſic ē celū Aereū & Igneū: ſi q̄tum ad mediū: ſic ē celū Ethereū. Si uero noīat rē creatā īcorruptibilē. tūc iterum uel q̄tū ad extrema: uel q̄tū ad mediū. Si q̄tū ad extrema: ſic ē celū ſydereum & celū empyreū. Si q̄tum ad mediū: ſic ē celū criſtallinū. Et nota ꝙ motus octaue ſꝑe dicit̄ uniformiſ. Motus āt planetaꝝ & aliaꝝ ſperaꝝ īferioꝝ dicit̄ eē duplex ſicut motus ſolis ē duplex. ſ. tropicus ſiue diurnus & reuolutio īmobilis ī cōtrariū primi mobilis: ſiue motus ꝓprius. Motus tropicus dicit̄ cōuerſiuus uel cōſenſiuus. Vnde oēs planete ī aſtronomia dr̄ tropici: qa retrogradāt̄ a motu primi mobilis. Qui motus cū tāto d̄ſiderio ē: ꝙ oēs alias ſperas ſecū reuoluit. Motus āt q̄ dicit̄ reuolutio īmobilis: ē ꝓprius & naturalis plāetaꝝ. Quare

aūt ſpē planetaꝝ moueāť ut dictū ē cōtra īceſum primi mobilis: diuer
ſe a diuerſis aſſignanť rōnes. Quidā.n.dicūt ꝙ hoc fit ad retardādum
motū primi mobilis. Niſi.n.ut dicūt: motus ille retardareť: ꝑꝑ nimiā
uelocitatē ſui totū frāgereť: uel iā diu fcm̄ eēt. Alii āt dicūt ꝙ hoc ē ꝑꝑ
hoīes: &alia q̄ ſunt ſuꝑ terrā. Quia ſi motus primi mobilis q ē cū tāto
deſiderio nō haberet aliquā retardationem nūq̄ aliqd poſſet creſcere
ſuꝑ terrā neq; hoīes poſſent uiuere. Et hec de celo dicta ſufficiāt.

Incipit tertia pars.ſ.de elementis.

POſtq̄ dictū ē corpore mobili ingenerabili & incorruptibili.
Dicēdum ē de corpore mobili generabili & corruptibili. Et
primo de ſimplici. Poſtea de cōpoſito. Corpora āt generabi
lia: & corruptibilia ſimplicia ſunt elementa. Vnde nunc de
elemētis dicēdum ē: que diſtincta ſunt ſub celo in ſuis ſitibus. Ita ꝙ il-
lud qđ ē ſubtilius aliis propinquus eſt celo: ſicut ignis quia ſubtilior ē
aere: ꝓpinquior ē celo q̄ aer: & aer q̄ aqua: & aqua q̄ terra. Primo er
go ponamus opiniones philoſophoꝝ antiquoꝝ de elementis. Se-
cundo dicemus de primis qualitatibus elementoꝝ. Tertio de gene
ratione & corruptione elementorum adinuicem. Gratia cuius ēt dice
mus de alteratione: & aliis ſpēbus motus ipſorum. Anteq̄ ponamus
opiniones de elemētis. Notādum ꝙ multum multis modis diciť. Di-
citur.n.uno modo principium artis cōplexum ut illud. Omne totum
eſt maius ſua pte. Et illud de quolibet diciť affirmatio uel negatio &
de nullo ambo ſimul & ſimilia: Vnde dicit Ariſ.in lib.phyſico. Diſpo
ſitio ueritatis & ſciētie: ē in his oībus q̄ ſunt prīcipia: uel elemēta: ubi
appellat elemēta prīcipia. Diciť ēt elemētum: ut dicit philoſophus ī.v.
methaphiſice. Cōe oībus rebus: qđ ē prīcipiū cuiuſlibet: & ī quolibet
primū ſicut littere dnr̄ elemēta uocis ſignificatiue ad placitū: & ſimili
ter in aliis. Diciť ēt elemētum ſcđm ſpecialiorem ītellectum: cuiuſlibet
corporis ſenſibilis mixti prīcipium: & ſcđm hoc diffiniť elemētum in
.v.methaphi. Elemētum ē illud ex quo cōponiť res primo: & ē ī eo: &
nō diuidiť ſcđm formam.i.ſpēm ī aliam forma: uerbi gratia. In mixto
eſt aqua cuius q̄libet pars ē aqua: & ſimiliter in aliis elemētis. & ſecūn
dum hoc diſtinguunť quattuor elementa.ſ. Ignis: Aer: Aqua: Terra: q̄
oīa in materia cōicant: ſed non ſcđm formas.ſ. Calidum: Frigidū: Hu
midum: & ſiccum. Et ideo dnr̄ cōtraria rōe ſuaꝝ formaꝝ: unde ſubie
cte nihil ē cōtrarium ſecūdum materiam: ſed ſecūdum formam ſubſtā
tie aliquid eſt cōtrarium.

Opiniones antiquorum De elementis.

De elementis diuerſoꝝ diuerſe ſunt opiniones. Quidam.n.
d ponebãt plura eẽ elemẽta. Quidam unum. & inter eos q po
nebant plura elemẽta: adhuc fuit diuerſitas. Empedocles: &
Ariſ. ponebãt quattuor eſſe elementa q̃ dicta ſunt: Attamen
empedocles nihil dicit certum de hoc ponebat.n. quattuor elementa
eſſe principia materialia oĩum corpoꝝ: & ponebat duo formalia prin
cipia.ſ. litem: & amicitiã. Et dicebat ꝙ qñ qualitates ille: ſiue differen
tie.ſ. calidũ: frigidũ: humidũ: & ſiccũ ſeparabãtᷣ ab eis cõglutinabantᷣ ĩ
unã maſſam pp amicitiã. Poſtea illis differẽtiis ſiue qualitatibus adue
niẽtibus: ſeparabantᷣ pp litẽ: & hoc cõtigebat poſt magnũ annũ.i. poſt
decẽ milia ãnoꝝ. Ex dicto ergo empedoclis neſciebatᷣ utꝝ illa elemen
ta eẽnt prĩcipia illius maſſe uel maſſa eẽt prĩcipiũ elemẽtoꝝ. Democri
tus & leutipus ponebãt corpora ĩdiuiſibilia: eẽ principium oĩum cor
porũ. Vnde & ea athomos appellabãt: q̃ & ĩfinita dicebãt: & ſuã poſi
tionẽ ſic ꝓbabãt. Poſſibile ẽ corpus diuidi ĩ ĩfinitũ: ponatᷣ ergo aliqđ
corpus diuidi in ĩfinitum. aut ergo remanet aliquid: aut nihil. Si nihil
ergo aliqđ corpus cõſtaret ex nihilo. qđ ẽ ĩpoſſibile. Si aliqd remãet:
aut ẽ corpus: aut nõ corpus. Si nõ corpus: ergo aliqd cõſtaret ex non
corpore. hoc iteꝝ ẽ ĩpoſſibile. Si ãt ẽ corpus: aut ẽ diuiſibile: aut ĩdiui
ſibile. Si ẽ diuiſibile: hoc ẽ cõtra poſitum. Poſitum.n. eſt qđ diuideretᷣ
in ĩfinitũ: & uſqȝ dũ diuidi nõ poſſet. Si ãt ĩdiuiſibile habeo ꝓpoſitũ.ſ.
ꝙ corpora ĩdiuiſibilia ſunt prĩcipia oĩum corporum: huic aũt ꝓbatio
ni Ari. reſpõdẽs dicit ꝙ corpus ẽ diuiſibile in ĩfinitũ potẽtia nõ tamẽ
actu. Ipſi aũt ĩtellexerũt corpus eẽ diuiſibile in infinitum actu.i. diuiſi
bile uſqȝ ad ultimũ: ut ulterius diuidi nõ poſſet. Anaxagoras aũt ĩfini
tã ponebat elemẽta: & dicebat cõtrariũ Ari. & empedoclis. Dicebat
enĩ ꝙ illa quattuor elemẽta: ignis: aer: aq̃: terra eẽnt elemẽtata: & oĩa
alia eẽnt elementa.ſ. lignũ: lapis: caro &c. Et ꝙ ita eẽt: ꝓbabat ꝑ hunc
modũ. Tu dicis ꝙ illa ſunt q̃ttuor elemẽta & ex illis cõſtat caro & cõ
ſimilia. Aut igitᷣ illa caro q̃ cõſtat ex eis ẽ ĩ eis: aut nõ. Si nõ ẽ in eis: er
go ex nõ entibus cõſtaret ens: qđ falſum ẽ. Si uero ĩ eis ẽ caro: ergo ea
dem rõne & oſſa & medulla &c. ergo illa q̃ ſunt intus ſunt elemẽta &
illa quattuor.ſ. ignis: aer: aqua: terra: ſunt elementata. Itẽ Anaxagoras
dicebat ꝙ quodlibet eẽt ĩ quolibet. Dixit.n. ꝙ ĩ carne erat os: & iteꝝ ĩ
illo oſſe caro. & iteꝝ in illa carne nerui. & iteꝝ aliqd aliud ĩ neruis: &
ita uſqȝ ad ĩfinita Ari. aũt improbat eius opinionem ĩ principio phyſi
coꝝ dicẽs. Aliqua caro ẽ minima caro: ita ꝙ ſi diuideretᷣ illa caro: iam
nõ eẽt caro ut dicis. In illa ergo carne minima ẽ os: & ĩ illo oſſe alia ca

ra:ergo illa caro q̄ ē in oſſe ē minor caro alia:qa oē quod cōtinet̄ ē mi
nus eo qđ cōtinet:ergo illa caro ē minor minima:ergo aliqd ē minus
minimo qđ ē ipoſſibile.Relinquit̄ ergo opinionē eē falſam.ſ. Anaxa-
gore.Eorꝝ uero q dicebāt unum eē elemētum. Quidā dicebant illud
eē mobile. Quidā ꝙ eēt imobile ſicut Parmenides & melliſſus:q di-
cebāt unū tm̄ eē pricipiū.ſ.unū ens continuū & imobile.Et ꝓbāt i hūc
modū ꝙ eēt imobile dicētes.Aut aliquid mouet̄:aut nō &c.ut ſupra
in pria parte de motu ē dictū.Eraclitus āt dicebat ꝙ eēt unū ſolum ele
mētatū materiale & mobile.ſ.ignis.Et ꝙ eſſent duo principia forma-
lia.ſ.rarꝝ & dēpſum.& ꝓbabat i hunc modū. Omne corpus ē mobile
& oīs motus ē ab igne:qa nullū ē corpus adeo mobile:ergo ignis ē ele
mētatū oīum corporꝝ iferiorꝝ.& ſcđm qđ cōdēpſat̄ fit aer:& qn̄ plus
cōdēpſat̄ fit aqua:& qn̄ iterꝝ fit magis ſpiſſum uocat̄ terra:q̄re ſolum
mō ignis ē elemētum.

De primis qualitatibus.

R Eſtat nunc dicere de primis q̄litatibus cōtrariis elementorꝝ
q̄ ſunt calidū:& frigidū:humidū:& ſiccū:qbus determina-
ta ſunt elemēta. Ignis.n.ē calidus & ſiccus:aer humidus &
calidus.Aqua frigida & humida. Terra ſicca:& frigida.
Quattuor enim qualitates p̄dicte.Sex faciūt cōbinatiōes.Quarꝝ quat
tuor p̄dicte ſunt poſſibiles:due uero ipoſſibiles.ſ.calidū & frigidum.
Humidū & ſiccū:quare illis duabus cōbinatiōibus nullū elemētū de-
terminatū ē.Cōtraria.n.ſimul i eodē eē:ē ipoſſibile. Dicunt̄ āt iſte
quattuor qualitates prime:qa nō fluunt ab aliis:ſed oēs alie qualitateſ
ſiue cōtrarietates ꝓueniunt ex iſtis.Vnde caliditas nō ꝓuenit nec depē
det a ſiccitate:nec ecōuerſo:& ſic de aliis.& ꝙ hoc ſit uerꝝ:ſic ꝓbatur.
Quia ſi caliditas depēderet ex ſiccitate:ergo qcqd eēt ſumme calidum
eēt ſumme ſiccū. Et ſic ignis q ē ſumme calidus:eēt ſūme ſiccus qđ fal
ſum ē:ſicut ꝓbabit̄:iferius p diffinitionē ſiccitatis:qa terra ē ſūme ſic-
ca.Eadē rō ē i aliis: & ſic patet ꝙ una cōtrarietas nō depēdet a reliqua
quare ut p̄dictū ē qualitates prime dn̄r. Secūdarie aūt ſunt q̄ cauſant̄
ab iſtis.ſ. durꝝ & molle: dulce & amarū:albū & nigrū:& conſimilia.
Reuertamur ergo ad ꝓprietates & diffinitiones iſtarꝝ qualitatū.ſ. cali
dum:frigidū:humidū:& ſiccū.Calidū ſic diffinit̄ ab Ari.in lib. de ge-
neratione & corruptione.Calidum ē congregatiuū homogeneorꝝ:&
diſgregatiuū etherogenorꝝ.Aggregat.n.aurū cū auro & argentum cū
argēto.Et ſeparat aurꝝ a ferro:& plūbū ab argēto.& dn̄r homogenea
ab homos qđ ē unū & genus.Inde hōgenea dn̄r q̄ ſunt eiuſdē generis
uel ſpēi.Etherogena dn̄r ab etheroſ qđ ē diuerſum;& genuſ.Inde ethe

rōgena dñr q̄ ſunt diuerſoꝝ generꝝ uel ſpērum. Obiicit̄ tñ cōtra diffinitionē p̄dictā: qa uidemus ꝙ aduenięte calore ſolis: congregat paleā cū luto: q̄ ſūt etherogena nō ergo diſgregat illa. Ad qđ rñdet̄: ꝙ pricipalis actus calidi ē calefacere. Secūdarii ſunt cōdēpſare diſgregare ſubtiliare: & huius. Et iſti actus ſecūdarii ñ ſunt diuerſi ex diuerſitate agētis: ſed ex diuerſitate materieꝝ. In qbuſdam.n. materiis hēt ſubtiliare ſicut in cera: & qbuſdā cōdēpſare: ſicut ī luto. Diffinitio ergo p̄dicta data ē in corporatiōe ad actū ſecūdariū: quo ad q̄dā materiā: nō quo ad oēm. Frigidū āt ē cōgregatiuū hōgeneoꝝ: & etherogenoꝝ. Vnde cōgregat auꝝ cū auro & auꝝ cū argēto: qđ nō facit calidū. imo uidemus in eſtate: ꝙ caro rarefit: & aperiunt̄ pori & humiditas naturalis exit & ſudor. In hyeme aūt cōſtringit̄ caro: ita ꝙ humiditas naturalis nō exit: & inde ē ꝙ celebratior ē digeſtio in hyeme: q̄ in eſtate. Nota tñ ꝙ principalis actus frigidi: ē in frigefacere. Secūdarii aūt ſunt congregare homogenea & etherogena: & alii q̄ plures unius.n. rei unus ē actus principalis: ſicut dicit Auicena: plures uero ſecūdarii. Vnde Ari. viii. phyſicoꝝ dicit qđ calidum pōt frigefacere: & frigidū calefacere: uerbi gratia: Aduenięte calore aperiūt̄ pori: & humores naturales exalant. ita ꝙ corpus interius frigeſcit. Similiter frigus cōſtringit corpus & retinet humores intus: ita ꝙ corpus efficit̄ calidum. Iſti aūt effectus ſunt ꝑ accidēs. Humidum ē quod ē male terminabile termino ꝓprio. Bene aūt terminabile termino alieno. Vnde patet ꝙ aer humidior ē q̄ aqua qa magis ē fluxibilis q̄ aqua. Ex hoc aūt patet error eorū q dicūt ꝙ omne corpus ē poroſum. quia ſi aer eēt poroſus haberet foramina & cōcauitates ad quas terminaret̄: & ſic eēt bene terminabilis termīo ꝓprio qđ falſum ē. Siccū āt ē qđ ē bene terminabile termīo ꝓprio male aūt termino alieno. ſicut ē terra lapis & ſimilia. Et nota ꝙ ſicut dicit Ari. humiditas eſt cā groſſiciei qa īducit groſſitudinem humoꝝ. Siccitas aūt ē cā ſubtilitatis: quia ex ſiccitate ꝓuenit ſubtilitas. Itē nota ꝙ ut dicit Ariſ. p̄dictaꝝ qualitatū due ſunt actiue. ſ. calidum & frigidum. Et due ſunt paſſiue. ſ. humidū & ſiccū. Que due dñr paſſiue quia non ſunt adeo uehemētis actionis: ſicut alie due: alioquin nō contingeret ex terra generari aquā: nec econuerſo. Illa.n. elemēta cōueniunt in frigiditate: niſi ergo inter ſiccū terre & humidū aque eēt paſſio & actiō nō contingeret ipſa generari adinuicē. Generatio.n. non fit niſi in habētibus cōtrarietatē actionis & paſſiōnis. Eodē mō ītelligēdum ē de aere & igne. Similiter & alie due. ſ. calidum & frigidū: dñr actiue: non ꝙ oīno nō ſint paſſiue: ſed quia minus ſunt paſſiue q̄ humidū & ſiccū

Alioq̃uin ex aqua nõ fieret aer: quia conueniunt in humido: nec ex terra ignis: quia conueniunt in ſicco.

De generatione elementorum.

ET quia oĩa elemẽta generant̃ adinuicẽ: ex unõ.n. pugillo terre fiunt decẽ aque: & ex uno aque: decẽ aeris. Et ex uno aeris decem ignis. Dicẽdum ẽ nunc de generatione ipſoꝝ pſcrutãdo prĩo an fuerĩt generata uel creata. Sup quo Ari. in lib. de celo & mundo ponit opinionẽ: que dicit̃ fuiſſe Ptholomei: quod elementa primo fuerũt facta p motũ celi: contra ꝙ ſic obiicit̃ aut ille motus fuit in aliquod corpus: aut in materiam nudam. Si in materiã nudam: hoc ẽ impoſſibile quia materia nunq̃ ẽ nuda: quod ſic oſtendit̃ Sit ita ꝙ aer agat in ignẽ corrũpẽdo ipſum. Aut igit̃ materia erit nuda aut nõ ſi nõ habeo ꝓpoſitũ. Si ſic ergo nõ appropriata alicui loco: qa ſi eẽt in loco: eſſet ſub corporeitate: ergo non eſt ratio quare ignis uel igneitas det̃ ei in loco illo: magiſq̃ in alio. Sed nos uidemus ꝙ ubi eſt actio illa: ibi ẽ poſitio igneitatis ergo iam appropriatur alicui loco & ſic eſt ſub corporeitate: ergo materia nunq̃ ẽ nuda. Si uero agat in corpus aliud preter elemẽtum: ergo illud corpus fuit ante elementa: ergo elemẽta non fuerũt prima: & ſic nõ eſſent elemẽta q̃d falſum ẽ. Relinquit̃ ergo ꝙ elemẽta non ſunt generata: ſed creata q̃d concordat cum Augu. q dicit ꝙ oĩa. i. oẽs maiores partes mũdi: ſimul creata ſunt ĩ materia & forma. Poſt hoc ſciẽdũ ẽ ꝙ duplex ẽ gñatio. ſ. gñatio ſimplex & gñatio q̃dam nõ ſimplex: gñatio ſimplex eſt gñatio ſubſtantialis. Generatio q̃dam nõ ſimplex ẽ quelibet trãſmutatio ſiue alteratio. Vñ generari ſimpliciter põt ſic diffiniri. Generari ẽ expoliari materiam a forma ſubſtãtiali & ĩduere aliã formã ſubſtantialẽ. Cũ ergo omnis expoliatio ſit a contrario: oportet gñationem & corruptionem fieri mediantibus ꝓprietatibus primaꝝ qualitatum. Vnde ẽt patet ꝙ materia prima ẽ ĩgenita & ĩcorruptibilis: qa ſi eẽt generata hoc eẽt ex alia materia: ergo materia hẽret aliã materiã: & ſic eẽt ꝓcedere in infinitũ hoc aũt ẽ ĩpoſſibile. ergo p̃ma materia nõ ẽ gñata ſed creata. Et nota differẽtiã ĩter gñare: creare & facere gñare ẽ facere ſiue ꝓducere aliquid ex aliquo. Creare ẽ ex nihilo aliq̃d facere. Facere uero ẽ cõe ad utrũq;. Ex ꝑdictis patet ꝙ illa elemẽta facilius trãſmutant̃ adinuicẽ: q̃ conueniũt in aliq̃ qualitate q̃ illa q̃ in nulla cõueniunt. Facilius ẽ.n. uincere unam cõtrarietatẽ q̃ duas. Vnde terra facilius trãſmutat̃ in aquã q̃ ĩ aerẽ. Cõuenit.n. cũ aq̃ in una q̃litate: cũ aere uero ĩ nulla: & ſic de aliis. Et hoc ẽ q̃d dicit Ariſ. in prĩo de gñatione & corruptiõe: q̃d q̃cũq; hñt ſimbo-

lum.i. cõueniẽtiã adinuicẽ: uelox ẽ eorꝫ trãſmutatio.q̃cũqꝫ aũt nõ ha
hẽt:tarda qa facilius ẽ unũ q̃ multa tranſmutare.Et nota ꝙ generatio
unius elemẽti ẽ corruptio alterius:& ecõuerſo.Vñ qdã dicũt ꝙ gene
ratio & corruptio ſunt idẽ ĩ ſubõ uel ſubã diuerſificant̃ tñ ſcd̃m termi
nos:ſicut eadẽ ẽ uia de thebis ad athenas:& ecõuerſo dicunt̃ tñ ſcd̃m
terminos.Alii dicũt ꝙ nõ ſunt idẽ:& ꝑdictũ uerbũ gloſant ſic.gñatio
unius ẽ corruptio alterius:& ecõuerſo.i.ad gñationẽ unius elemẽti ſe
quit̃ corruptio alterius:& econuerſo.

Da motibus elementorum.ſ.

Equit̃ de alteratione.Alteratio ẽ motus de una qualitate ad
aliã qualitatẽ.Et ꝑ hoc qd̃ dico qualitatẽ tãgo qualitatẽ ac-
cidẽtalẽ ſicut ſũt ſanitas:& egritudo rotõditas: & angulari
tas dulcedo & amaritudo calidũ & frigidũ:& ſimilia. Dif-
fert aũt alteratio a gñatione qm̃ alteratio ẽ mutatio de qualitate acci-
dentali:ad qualitatẽ accidẽtalem.In gñatione uero ẽ mutatio de for-
ma ſubſtãtiali: ad formam ſubſtãtialẽ.Itẽ ĩ alteratiõe neceſſe ẽ mane-
re idẽ ſubiectũ ſenſibile in gñatione uero nõ ſed ſcd̃m totũ fit trãſmu-
tatio.ſubiectũ ſenſibile:dico pp primã materiã:q̃ licet maneat eadẽ in
gñatione:tñ ſcd̃m qd̃ talis ẽ nõ eſt ſenſibile.Sequit̃ de augmẽto & di-
minutiõe:Augmentũ ſic ſolet diffiniri augmẽtũ eſt motus de minori
q̃titate ad maiorem q̃titatẽ & ecõuerſo:diminutionẽ motus de maio
ri q̃titate ad minorem.Et nota ꝙ augmentãs & augmentatum neceſ-
ſe eſt eſſe ſimilia & diuerſa.Similia qdem in materia diuerſa uero ſiue
contraria in formis.Cuius ratio eſt:qm̃ agentia & patientia neceſſe eſt
eſſe ſimilia:& diuerſa.Augmentãs aũt & augmẽtatum adinuicẽ agũt
& patiunt̃.Quod aũt augmentum ſit motus manifeſtum eſt.Oportet
enim alimentum ſiue cibus tranſmutet̃ & ſubintret formam carnis.ſ.
carneitatem uel oſſis.ſ.oſſeitatem & ꝓpter illam ſubintrationẽ dilata-
tur caro:ſiue os elongat̃ ſiue imſpiſſat̃.& tales actus.ſ. dilatatio & ce-
teri:ſunt motuſ quare patet ꝙ augmentum ẽ motus.& econuerſo pa-
tet diminutionem motum eẽ.Differunt aũt augmẽtum & diminutio
ab alteratione.Quoniam alteratio attendit̃ in qualitate. Augmentum
uero & diminutio in quantitate.

De loci mutatione.

Equitur de loci mutatione.Mutatio loci eſt motus ab uno
loco ad alium.Et talis motus eſt triplex.ſ.naturalis uiolẽtus
& aĩalis:de quibus quia dictum eſt ſupra tranſeundum ẽ ad
dicendum de mixtione.& quia mixtionem ꝓcedit cõtactus
Ideo primo uidendũ eſt de cõtactu. tãgere ſiue cõtactus ſicut diffinit

Ariſ.de gñatione & corruptione dicit̃ multipliciter.Vno.n.mõ dicit̃ cõtactus qñ aliqd tãgit aliud ſine medio:ſicut ĩ cõtinguis quorum ultĩa ſunt ſimul:ſicut ſupficies tãgit ſupficiẽ:& ſcd̃m hoc:qcqd tãgit tãgit̃ Secũdo mõ dicit̃ tactus p ſimilitudinẽ:ſcd̃m ꝙ dicimus ꝙ res triſtabilis tãgit nos:ſed nos nõ tãgimus eã & ſcd̃m hoc nõ qcqd tangit tãgit̃ Tertio mõ dicit̃ tactus in cõtinuis:quorum partes copulant̃ ad unũ terminũ cõem:ſicut ptes linee tãgunt ſe in pũcto cõtinuãte ſcd̃m ꝙ dicit Ariſ.in phyſicis ꝙ inẽ puncto ut tangat:tactus primo mõ q ẽ applicatio duarum ſupficierum ſine medio:neceſſarius ẽ ad actionẽ & paſſionem. Vnde oportet ut q̃cũq; agunt & patiunt̃:tangãt ſe:ſicut ignis agat in aerẽ:& calefacit ipm̃:& aer calefacit digitũ & agit in ipm̃:& hoc modo ẽ p cõtactũ.Vnde dicit̃ ꝙ cõtactus ẽ cã materialis adaptãs actiões & paſſiões:ſicut luciditas ẽ cã materialis adaptãs ĩmutatiões coloris.

De mixtione.

S Equit̃ de mixtiõe.De qua primo notãdũ ẽ ꝙ duplex ẽ mixtio.Quedã enim ẽ ad ſenſum: ſicut qñ ponit̃ ordeũ cũ frumento:& iſta qdem uidet̃ eẽ mixtio:& nõ ẽ.Eſt & alia secũdum ueritatẽ.Et illã ſic diffinit Ariſ.in primo de generatio. & cor.Mixtio ẽ miſcibilium alteratorum unio.Et nota ꝙ oĩa q̃ ſunt mixtibilia: oportet ꝙ ſint agẽtia & patiẽtia.Agẽtia in eo ꝙ diuidunt:patiẽtia in eo ꝙ diuidunt̃.Vnde patet ꝙ illa q̃ nõ habẽt cõtrarietatẽ: nõ ſunt mixtibilia:patet ẽt ꝙ elementa poſſunt miſceri & facere ex ſe unũ aliqd.Quoniã quodlibet elemẽtum ẽ contrarium alteri.Diuidunt̃ ãt elemẽta in mixto nõ uſq; ad ĩdiuiſibilia.Omne.n.corpus ẽ diuiſibile: ſed uſq; ad quaſdã ptes minutas uel pticulas minimas a natura determinatas.i.uſq; ad minima ſcd̃m ſpẽm.Itẽ nota ꝙ ꝓprietas mixti ẽ ꝙ q̃libet ps mixti debet eẽ hõgenea.i.eiuſdẽ ſpẽi cũ ſuo toto. Et ſi aliter eẽt:tũc mixtio ſcd̃m ueritatem nõ eẽt.Et nota differẽtiam ĩter cõpoſitionẽ:confuſionẽ:& mixtionem.Cõpoſitio ẽ qñ utrũq; cõpoſitorum manet in ſua uirtute:& ponit̃ ps iuxta ptem: ſicut qñ cõponit̃ ordeũ cũ frumẽto.Cõfuſio uero ẽ qñ nõ ꝓportionãt̃ uirtutes partium: nec trahunt̃ ad ſpẽm.Mixtio.n.eſt qñ ꝓportionant̃ uirtutes & trahunt̃ ad ſpẽm.& hec de elementis ad p̃ſens dicta ſufficiant.

Incipit liber methaurorum.

D Icto de corpore mobili generabili ſimplici.Dicendũ nũc eſt de corpore gñabili cõpoſito ſiue de elemẽtatis.De qbus primo notandũ ẽ.Quod q̃dã elemẽtata ſunt prime cõpoſitionis:ſicut uapor reſolutus & ex aqua & terra a calore ſolis:

ſiue maneat clauſus in uiſceribus terre:ſiue eleuet̃ ĩ aerẽ:ſcd̃m plus & minus iuxta triplex interſticiũ aeris:ſcd̃m ẽt ꝙ cauſant̃ de ip̃o diuerſe paſſiones:ſiue impreſſiones aeris.Qui.n.eleuat̃ ſup̱ terrã eſt principiũ eorum q fiũt in aere.ſcd̃m diuerſa ĩ terſtitia. Sicut ſũt Comete. Aſſub. A nayſel.i.impreſſio gñalis tonitrua fulgura corruſcatiões nubes pluuia grando nix pruina ros.Qui uero manet in uiſceribus terre ipſe calefacit fontes in hieme.Ipſe ẽ ẽt prĩcipiũ terremotus.& ex eo gñantur corpora mineralia:ſicut ſulfur:ex cuius cõbuſtione calefiunt terme.i. balnea.Lapis:argentũ uiuum:quod ẽ principiũ oĩum metalloꝝ. Que ſunt ſeptẽ.ſ.Plũbum:Stagnũ:Es.Auricalcũ:Cuprũ:Argentũ: Aurum Electrũ ãt nõ ẽ ſimplex metallũ.Quod qdẽ fit ab arte & a natura.Sed qd̃ a natura melius.& iſta ſunt quattuor elemẽtata ſecũde cõpoſitiõis Sunt q̃dam elemẽtata media q̃ nec ſunt ſup̱ terrã:nec ſub terra. & horum q̃dam ſunt infixa terre:ſicut terre naſcentia ut plãte arborum: & herbarum.& quedam non ſicut aĩalia.Ponũt tñ qdam media eẽ inter animalia & plantas:ut ſpongia marina:que radicibus nutritur ut plante & tactu ſentit ut animalia.Sed horum principium uapores ſunt uel per ſe cũgenerãt̃.Primo ut plãte ex ſeminibus:uel mediãte pluuia ſiue nutrimento.Nutriunt̃ enim terre naſcẽtia ex mixtura terre & aque.& iſta ſunt tertie compoſitionis in qua compoſitione iam eſt aliquo modo confracta cõtrarietas que prohibebat elemẽta prime compoſitionis & ſecunde habere animam.Vnde plante habent animam uegetabilem.& quia uapores ſunt principia terre naſcentium & ex terre naſcentibus generantur humores alituum:ex qbus compoſita animalia nutriunt̃:& ſemen uel oua formantur de quibus animalia generant̃.Manifeſtum eſt ꝙ uapores ſunt prĩcipia animalium irrationabilium que ſunt quarte compoſitionis:& rationabilium.i. hoĩum que ſunt qnte compoſitionis.Et quia ĩ animalibus irrationabilibus magis cõfracta eſt contrarietas q̃ in terre naſcẽtibus.Ideo recipiunt nobiliorẽ aĩam.ſ. ſenſibilem.In hoĩe aũt quia maior ẽ temperantia:& minus de contrarietate ſecũdum actum.Ideo diſpoſitionem habet corpus humanum ad nobiliorẽ & digniorẽ aĩam q̃ alia:& ideo recipit animam nobiliſſimam.ſ.rationalẽ.& inter hoĩes Xp̃s habuit nobiliorẽ:& digniorẽ qui ab inſtanti conceptionis ſue habuit omnes theſauros ſapiẽtie & ſcientie dei:non ad mẽſuram ſed ad plenitudinẽ: de cuius plenitudine nos oẽs accepimus. Quia igitur homo inter alias creaturas ſumã tẽperantiam tenet:& ob hoc recipit aĩam nobiliorẽ. Recte dicitur homo finis oĩum creaturarũ. Vñ Ariſ.in ſecũdo phyſicorũ. Sumus.n.& nos

quodāmodo finis oīum hoīum aūt oīum finis ē Xp̄s. Et quia homō eſt finis oīum aliaꝝ creaturaꝝ. Xp̄s āt finis oīum hoīum. Recte dicit̄ in pſalmis. Xp̄s finis oīs cōſumatiōis. In unione.n. diuine & humane nature: ordo uniuerſitatis cōpletus ē. Fuit aūt ab eterno unio triū pſonarū in una natura.ſ. patris: & filii & ſpūſſancti. Et ī prīcipio creatiōis angelice nature: fuit una natura in una pſona: ut patet ī angelo. Poſtea duaꝝ naturaꝝ in una pſona: ut in hoīe ē uidere: & ut principiū rn̄deat ultimo oportuit de rōne cōpletiōis uniuerſi: ut ſicut primo fuit unio triū pſonaꝝ in una natura. Ita ultimo eēt triū naturaꝝ ī una pſona: qđ cōpletū ē ī xp̄o. Et cū ip̄e ſit unitus diuinitati: unit nos deo p fidem & caritatē: ut ſic reducat hoīem ad prīcipiū a quo factus ē. Et ſicut diuīa natura ē ubiqꝫ eſſentialiter: qꝫ appropriat̄ eſſentie diuīe patris. Sic & ī ſanctis p gratiā: qꝫ appropriat̄ ſpūiſancto. Et ī hoīe xp̄o p unionē qꝫ appropriat̄ filio. Eſt.n. unita diuīa natura humane p filiū. Sic natura xp̄i in celo localiter exiſtēs corrn̄det ei qđ ē eſſe ubiqꝫ. & in pluribus altaribus ſacramētaliter: corrn̄det ei qđ ē eē in ſcīs p gratiā: & ī diuina natura eēntialiter: corrn̄det. tertio mō p unionē. Nec tn̄ dicēdū ē qꝫ xp̄s ſit ſexte cōpoſitiōis ſicut puri hoīes ſunt qnte compoſitionis. Quia talis unio nō dat ei aliquā nouā cōpoſitionē: q̄ opponat̄ ſimplicitati. & qa ex duabuſ naturis nō fit una natura. Nō ideo ē ibi mixtio: nec cōfuſio nec cōpoſitio: ſed unio: & ut ſupra dictū ē. Compoſitio ē qn̄ ex pluribus fit unū remanētibus ptibus prīcipalibus & ſecūdariis: ut ex pariete tecto: & fundamēto fit domus. Cōfuſio ē qn̄ ex pluribus fit unū remanētibus ptibus ſecūdariis: & nō prīcipalibus: ut ex modio frumēti & ordei fit unū. Mixtio uero qn̄ ex pluribus fit unū n̄ remanētibus ptibus prīcipalibus nec ſecūdariis: ut ex aq̄ & melle fit mixtio: & uocat̄ ydromel. Vnio ē qn̄ plura ī ſua natura cōueniūt ī aliquo: ſic oēs hoīes uniūt̄ ad faciēdū unā ſpēm hūanā: uel plures hoīes uniunt̄ ī tractiōe nauis. Et due nature ī una pſona: ſic cōpoſitio elemētoꝝ q̄dā ſūt ꝓrie cōpoſitiōis: ut uapor q uirtute ſolis reſoluit̄ &c. ut ſupra dictū ē. Et no. qꝫ hec qncuplex diuiſio elementoꝝ: pōt reduci ad bimēbrē diuiſionē ſic. Quoniā elemtoꝝ q̄dā ſunt inaīata: & q̄dā ſunt aīata. Itē inaīatoꝝ q̄dā ſunt cāta īmediate ab elemētis: ſicut uapores. & q̄dā mediate ſicut corpora mineralia &c. Itē aīatoꝝ q̄dā non mutāt locū motu dico ꝓgreſſiuo: ſicut plāte arboꝝ & herbaꝝ: & q̄dā mutāt. & illoꝝ. Quedā agunt̄ a natura: ſicut irrōnabilia. Quedā uero uolūtate mouent̄ ſicut rationabilia. De elemētis ergo inaīatis prius dicēdum eſt.

Incipit de uapore cauſa materialis. Capi. ii.

preexigit͛ ut ſciat͛ qd ē cōuertēs: & cōuertere potēs uaporē in aquā. Et qd conſtringēs & qd conſtringere potēs uaporem in glaciē. Cōuertere igit͛ uaporem: ē ip̄m īſpiſſando ad naturam aque redigere. Cū aūt frigoris ſit inſpiſſare: ſic calidi diſgregare: patet ꝙ oīs cōuerſio uaporis fit p frigus. Congelatio aūt fit p idē frigus in angulis confortatum: & cōſtringēs aquam q̄ cōuerſa ē. Item nota ꝙ aliqua nubes ē cōuerſa in partibus ſuis q̄.ſ.ē aqua facta: & aliqua ē in uia cōuerſiōis q̄.ſ. eſt in aquā fieri. Dicēdum ergo ꝙ nihil eorum q̄ generant͛ ex uaporē humido ē inflāmabile. Item qa aqua ē elemētum magis tenue q̄ terra pp hoc calor ſolis attrahens tales uapores nō multum retinet͛ ab ipſis uaporibus: ſed ē exalabilis p frigus conſtringēs ip̄m uaporē. & iō nullus talium uaporum pertingit p regionem frigoris ad regionē eſtus: ſed eleuat͛ plus & plus ī regionē frigoris excellētis uel tēperati: ſecūdū ꝙ ſunt calidiores & minus calidi. Si igitur ſit uapor humidus calidus ualde erit uapor ille ualde rarus aſcēdens uſq; ad regionem frigoris. Cum aūt ſit rarus: frigus circūſtans in illo loco penetrabit in ꝓfundū: eius undiq; eo ꝙ rarum in oībus partibus dat īgreſſum frigori. Cum ergo īgredit͛ frigus & ſimul egredit͛ calor. Frigus īcipit cōuertere coartare & īſpiſſare cōuerſas ptes uaporis. Et qa forte eſt frigus: īcipit ue lociter pars fluere ad partem. & quia frigus eſt ualde dominās cōſtringit aquam conuerſam: & generat inde grandinem magnā uel paruam ſecūdum ꝙ ē frigus magis uel minus potēs ſuper ip̄m uaporem. huiuſmodi ſigna ſunt duo. Quorum unum ē ꝙ grando non cadit niſi ī temporibus calidis & p̄cipue in uere & tempore fructuum. i. in autumno & rarius q̄ in uere: qa tūc īcipit calor adurēs & adurās: & exſiccās multum accēdēs uaporem & alte eleuans ip̄m ī mediū frigus: & ex hoc uapor rarus undiq; circūſceptus frigore: dat īgreſſum frigori: & fortiſſime coſtringit͛. Sicut aqua calefacta expoſita ſub diuo in hyeme plus cōgelat͛ q̄ frigida in eodē loco poſita eo ꝙ aqua calida magis rara: magis dat ingreſſum frigori. Aliud ſignū eſt ꝙ grādo nō eſt directe rotunda ſiue ſperica ſed quaſi in forma lentis circūpoſita uel circunſepta guttis cōgelatis. hoc enim accidit quia cum uapor eſſet expanſus in latum: frigus contrahens magis contraxit de materia a lateribus: q̄ a ſuperiori uel inferiori parte. Et cū eſſet magnum: congelauit partē anteq̄ flueret alia ad ipſam: & ideo alia conuerſa confluens ad ipſam adheſit ei: ſicut gutta cōgellata. Si aūt qn̄q; grando inuenit͛ rotūda: hoc eſt per accidens. Et eadem de cauſa etiā ſemp eſt liqueſcens & non ſicca. ſ. quia cadens a regione frigoris tranſit per inferiorē aerem: qui ex reuer

beratione radioꝝ a terra & aqua & pmixtione ē temperate calidus: & ideo ex motu: & iſtius aeris caliditate liqueſcit extrinſecus: & inueniť cadēs liquida. Nix aūt quo ad tp̄s econtrario ſe habet grandini. Et in quibuſdm quo ad materiā conueniēter ſe habet. Generať enim ex uapore calido nō tñ ſicut grando. & huius ſignum ē p̄noſticatio ruſticorum: qui in hyeme qñ remittiť frigus expectāt niuē: niſi ſint nubes obſcure. Aliud ſignum uerius ē: ꝙ uapor niuis future: lucidus ē: & pallens & uideť multis. & hoc ē ſignum raritatis ipſius. Item ſtat diu in aere qñqꝫ p octo dies: & hoc ē ſignum caloris: ſed nō eleuatur niſi tpe hyemis. & hoc quia ſol tunc debilis ē: & iō adiutorio lune uel alterius ſtelle uel plurium: tunc ſufficit eleuare & nō ſufficit adeo ītēdere & caleſacere: ſicut in eſtate fit. Hic ergo accidit ꝙ uapor niuis non ptingit uſqꝫ ad regionē frigoris: ſed remanet circa in regione tēperate frigida frigide tñ regioni magis uicina q̄ terre. & iō quia frigus nō ē adeo forte ſup ip̄m: nec adeo rarus ē uapor ut det undiqꝫ īgreſſum frigori: cōtingit ꝙ uapor niuis ſimul cōuertiť & cōgelať: & nō ante conuertiť & poſtea cōgelať. & in cōuerſiōe ē diffuſus uaporabiliter: ſicut lana carminata. Ideo nix cadit lata & rara: ſicut ſi eēnt ptes lane ſparſe. Quia uero frigus nō fuit forte ſup ip̄m: iō in ipſo egreſſu caloris ex ipſo cōgelatur qa ipſe calor egrediēs aliquātulum reſoluit id qđ debiliter cōgelatum ē. Ideo nix cadit mollis facile comprehēſibilis: quod non eēt ſi eēt oīno glacies ſicut grādo. Hoc aūt locus inferior ideo in eſtatē facere nō pōt: quia reflexu radioꝝ nimis calidus ē cōgelationi: ſed nix ſufficit cōuerſioni ſicut accidit in pluuiis: ut poſtea diceť. Ex his duabus cauſis concludiť cauſa granuloꝝ q̄ cadere conſueuerunt in martio & aprili in noſtris climatibus. ſ. in ſexta & ſeptima & ultra in parte accidentali: que plus diſtant a uia ſolis q̄ alia. Videmus igiť granula rotunda: rara & frequēter habētia formam ciceris. & hec generātur ex cauſa mixta ex utroqꝫ iſtorum. ſ. ex uapore magis calido: & magis eleuato q̄ nix: ſed minus q̄ grando: & quaſi in termino duorum locoꝝ nominatoꝝ. & ideo iſta interius habēt raritatē niuis ſed non molliciē: eo ꝙ frigus magis uincit ſup ea. Exterius aūt tēdunt in grādinis cōparationem. Cum aūt cōuertiť uapor ille aliq̄tulū ex grauitate ſubitus dilatať: & ſupius attrahit de magis calido ſubtili: & ideo ibi efficiť actum. Et huius ſignū ē ꝙ ut frequēter hec in mediis temporibus generanť. ſ. in uere. & in principio ueris: magis q̄ poſt mediū ipſius ſole exiſtente in piſcibus & in principio arietis. Item uapor aqueus ut frequēter nō ē rarus ſubtilis: & calidus ſed potius ſpiſſus frigidus humidus & groſ-

ſus. Et ideo alte nõ aſcendit ad regionẽ magni frigoris: ſed remanet in iferiori: cuius frigus ſufficit cõuerſioni: ſed nõ cõgelationi niſi ꝑ accidens. Et iõ talis uapor reddit aquã pluens. Dico aũt ꝑ accidens qa ex frigore accidẽtali exiſtẽte i aere ipſe gutte pluuie anteq̃ ueniãt ad terrã cõgelant: & cadũt glaties. De pluuiis dicit Iſidorus in lib. ethimologiarꝝ pluuie dicte ſunt: eo ꝙ fluũt q̃ſi fluuie. Naſcũt. n. de terre & maris alitu: q̃ cum altius eleuate fuerint aut ſolis calore reſolute: aut ui uẽtorum depreſſe ſtilant in terris. Nimbus ẽ depreſſitas nubis i tempeſtate obſcura: & inde a nube nimbus. In eſtate uero qa tũc calor fortior ẽ ipetuoſe eleuat uaporẽ ſpiſſum nõ cõglutinatũ: q diuiſus i ptes groſſas eleuat paꝝ. Sed partes frigide iuente i aere diuidũt a calore diuiſim eleuãte uaporem: ſiue ptes uaporis ſpiſſi. Stante aũt nube aliqua aliqd frigoris ẽ ibi: & aliqd alibi. & iõ frigus illud ſic fugiẽs tãgit partes uaporis groſſi ſtãtis in aere: & ſubito cõuertit eas: & iõ fiũt gutte magne cadentes i eſtate ſine uento. Et uident ꝑ lumẽ ſolis trãſire: ſicut parue candele & ſunt calide multũ humectãtes. Quod aũt hec ſit generatio pluuie & guttaꝝ ſignũ ẽ: qa in aquis pluuialibus eo ꝙ calidũ uaporatũ nõ ẽ ab eis remotũ i toto mãet uis cõſtipatiua uẽtris. Aqua enim pluuialis cõſtipat uẽtrẽ: & ualet diſſenteriis. Cõſequẽter dicẽdum eſt de rore q habet aliqd ſimile cum pluuia. & de pruina q̃ habet aliquid ſimile cum niue. Generatio. n. roris eſt ex uapore groſſiori q̃ pluuia & minus calido: eo ꝙ habet aliquid terreſtre admixtum. Et ideo nõ eleuat niſi parum & nõ fit in tpe magni caumatis nec i tpe magni frigoris. & fit eius conuerſio iuxta terrã: qñq₃ ad latitudinẽ unius cubiti: uel palmi uel turris uel huiuſmodi. Fit. n. conuerſio iſtius uaporis dupliciter. ſ. ꝑ ſe. & ꝑ accidẽs ꝑ ſe fit frigore aeris i nocte: qñ nõ ẽ reflexio luminis in ipſo aere a ſole. & iõ ẽt quia parui humoris eſt. Cito conſumit a ſole. Alia ẽ cõuerſio ipſius ex reuolutione multi uaporis i ſeipſum ad aliquid reflectens ipſum: ſicut in olla cooperta reflexus fumus generat aquã & ſicut fit i iſtrumẽto. Quo fit aqua roſacea. Vñ cum cauſet in gramine in ſero: increpuſculo ueſpertino fit roratio ſub menſa: ad reflexionẽ uaporis ad menſam. Pruina aũt fit ex uapore eiuſdẽ nature: ſed frigus dẽpſum in aere terre uicino cõgelat ipm conuertẽdo: ſicut dictum ẽ de niue. Quia uero frigus magis dẽpſat in corporibus ſolidis: ſicut ſunt ligna & lapides. Ideo egrediẽs frigus ab illis & tãgẽs uaporẽ circũſtantẽ cõuertẽdo: cõſtrigit ipm circa ſe ſtare. Quod aũt hoc ueꝝ ſit ſignũ ſatis familiare habet. A ſpirãtibus in hieme ad ueſtẽ & ad pillos: qđ ſpiramẽ in hieme humidius fit q̃ in eſtate

ꝑpter generationē fleumatis: cuius ꝓpria gn̄atio ē in hieme. Groſſus enim uapor ſpiratus cōuertēdo congelat̄: & circūſtat pilis & ueſtibus ut pruina. Duritie āt & rigoris pruine ſup niuē cā ē: qa dēpſum frigus circa terrā ex cōdēſatiōe ipſius ī corporibus terreſtribus: expellit uerſaliter calidū a uapore. Et ideo licet in ipa cōuerſione cōgelet̄: fit tn̄ rigidus eo ꝙ nihil de calore eleuāte ip̄m manet quod reſoluendo mollificet ip̄m. Fit ēt q̄dā roris gn̄atio: plus a paſtoribuſ q̄ a philoſophis inuenta. Eſt aūt uapor ualde ſpiſſus quaſi olei fumus: uel ſepi uel adipis: gn̄atus ex cōmixtione triū elemētorum. ſ. terre & aq̄ & aeris. & calidum ignis ē in eo digerens: & efficit̄ humiditas unctuoſa & dulcis ualde ad modū mellis: & qn̄ cadit ſup uegetabilia primū efficiunt̄ q̄ſi melle pfuſa. poſtea aūt euaporāte humido ſubtili aereo: remanet groſſum terreſtre. & quia bn̄ pmixtum & digeſtum ē uidet̄ ſicut farina molēdini uolatilis reſpſa ſup foliis arborum oleorum: & herbarum. & ex ſiccitate qn̄q; incuruat & cōtrahit ea & īducit ſterilitatē in ipſis. Quādoq; ēt euaporāte calido ex ipſo ad ſupficiē: trahit ſecū humidū. & qa ex frigore aeris gn̄atur pellicula exterius. Ideo īcluſus aer conuertit̄ in ſpm̄ ſenſibilem aīalem & generant̄ inde uermes & muſce parue. Et p̄noſticant̄ paſtores in his duo accidētia frequēter. ſ. uel mortē pecorum uel ouium ſed p̄cipue ouium. Et ad hoc due cauſe poſſunt aſſignari. Quarum una ē quia ex dulcedine tātū inde comedūt aīaliā. ꝙ fel eorum ex multa colera augmentat̄. Mel enim calidū & ſiccū: nutrit colerā: ita ꝙ Kiſtis felis ſcinditur: & fel p inteſtina diffundit̄ & ſcindit ea: & ex inde aīalia moriunt̄. Et huiuſmodi expimentum uiſum ē occiſis pecoribus. Alia cā ē quia nimis auide ſumēdo dulce: opilat̄ epar. Et multū nutrimētū attractū: ab ipſo epate nō pōt ulterius dirigi ad mēbra pp repletionē uenarum putreſcit iō in epate & generant̄ exinde ſanguiſuge: & replēt tōtū epar Et hoc ſepe uiſum ē in ouibus. Hec igit̄ dicta ſint de generatis ex uapore humido in ſublimi. In utriſq; aūt p̄habitis. ſ. generatis ex uapore humido: & generatis ex uapore ſicco inflamabili: ē unū accidēs qđ non ē p̄tereundum. ſ. ꝙ qn̄q; ſubito & tēpeſtuoſe deſcēdunt: & qn̄q; ſuauiter cadūt. & ē duplex cā huius. Quarum una ē frigus expellēs calidū ſibi cōtrariū: ſicut accidit in aſſub deſcēdente: & dracōe q mouet̄ ad latus & nō directe īferius. Eſt enī uapor nō equaliter leuis & grauis: curuās ſe pp dubiū motum: & īflamat̄ cōfricatiōe: queād unū latus pellit frigus obuiās: & ad alterum attrahit calidū cōſimile. Aſſub aūt cadit ex impulſione ſui cōtrarii. Eō ꝙ īclinat ſe ad unā plagā mūdi: dicūt marinarii ꝙ uētus ſubtilis flat uel ſtillat ad illā partē: & puto uerum ēē. Alia

aũt cã ẽ fortiſſima expulſio ex duplici expellẽte unũ ẽ frigus loci ut dictum ẽ. Et huius ſignũ ꝙ qñ extinguit̃ ignis in aquã rarã fit ibi expulſio ſubita & impetuoſa unius ab alio. Aliud ẽ uapor ſiccus expellẽs humidum uel ecõuerſo. & iõ tẽpeſtuoſa pluuia ſemꝑ ẽ uento ꝓcedẽte & inuoluẽte & inſpiſſante nimbũ. & hec dicta ſufficiãt de generatis ĩ alto ex uapore ſicco inflamato: & de uapore humido.

De uentis & cauſa ipſorum in cõmuni. Capi. .v.

Dicendum eſt nunc de uentis: & de cauſa uẽtorum materiali: & efficiente: & de loco generationis eorum. Vẽtus igitur fit ex uapore ſiccò groſſo terreſtri naturaliter. Efficienter aũt a calore ſolis hunc uapòrẽ eleuante: & non conſumẽte. & huius ſignum ẽ ꝙ uẽti fortes ꝓcipue fiũt in autũno: ſole exñte circa equinoctium hyemale: quia tũc ſol comburẽdo exſiccauit elemẽta: & ideo uapor tunc eleuatus magis ẽ ſiccus & terreus: & ideo autũno dat̃ complexio terre. ſ. frigida & ſicca. Locus aũt generatiõis eius ẽ circa mediam regionẽ q̃ ẽ maximi frigòris. Aſcẽdit. n. illuc uapor terreus. Et cum ſit p naturam grauis: & calidus: obuiat ei frigus loci & ĩſpiſſat & grauat ipſum: & facit ipſum deſcẽdere aliquãtulũ. Calor ãt ſolis ĩ ipſo ẽt non ẽ de facili ſeparabilis ab ipſo: quia magis confortat̃ in ſicco terreſtri q̃ in uapore humido. & iõ iterum releuat ipm̃ & inde fit inuoluta ĩpulſio aeris: qui flatus uẽti uocatur. Sic ergo determĩata de cauſa materiali & efficiente: & de loco in cõi. Oportet magis ad ſpẽm uẽtorum tranſire ut ſciat̃. Quare uẽtus nòn uenit de ſublimi queãdmodũ pluuia ſed ſemꝑ a lateribus. Ratio ẽ quia quia locus generationis uẽti ſecundum ꝙ flare incipit: ẽ in extremis terre & non ſuꝑ ipſam. Cauſa aũt huius ẽ quia reflexio radiorum in extremis terre ẽ debilis: & ĩ medio ẽ fortis. & hoc propter angulum radii: qui in extremis ẽ contingẽtie. Angulus ãt in medio ẽ rectus uel acutus obtuſſus. Cum igitur cauſa efficiẽs uẽti ſit calor debilis euocans tamẽ iõ confortatur a materia uenti in extremis terre noſtre habitabilis: & nõ directe ſup ipſam flat.

Cauſa aũt quare uentus flat diſcontinue: & facit flatum unũ & ceſſat ad horam uel flat debiliter: ẽ quia in uapòre illo frigus loci: & non uaporis ſuperiorem partem ipſius deprimit ualde uehemẽter. Et cum latiſſimus uapor ſit inſpiſſatus a frigore: multum agitat aerem. & dat flatum donec deſcendat conuerſiò: ſuperioris extremitatis ipſius ſuꝑ inferiorem terre extremitatẽ. Deinde reſurgit calor ex radio circa terram calido ſuo eleuante ipm̃ & ſubminiſtrãte ei materiã ex eleuatione pluris uaporis ĩ ipm̃. & iõ confortatus iterum dat aliũ flatum fortẽ aſcẽ-

dere. Sciēdū ē enim q̄m uapor terreus nūq̄ aſcēdit eq̄liter ī oībus partibus: qa ſunt ī eo oppoſite uirtutes.ſ. ualde leuis & grauis: & nō eq̄liter ē ſubtilis uel ſubtiliabilis pp duritiam ſicci uaporis: & iō aſcendit ſicut pellis extēſa ab inferiori ad ſupius: cuius latitudo uerſa ē ad nos. His uiſis facile ē uidere quare unus flatus fortior ē alio: & qs eorum. Cū enim ſupior extremitas īſpiſſata frigore loci deſcēdat & ſpiſſum fortius īpellat aerē: tā rarum fortior erit flatus deſcēſiōis q̄ aſcēſiōis. Iſtā āt aſcēſionē & deſcēſionē uaporis uocāt pħi. motū tortuoſum terreſtris uaporis: ſicut ēt uocāt ipm uaporē magis fumū pp ſui terreſtritatē: & uaporē aqueū magis ꝓprie dicūt uocari ꝓprio noīe uaporē. Sic ēt hoc neceſſariū ē ſcire: ꝙ aer ē elemētū obediēs oī īpulſioni faciliter. Cuius motus fit faciliter ad oēm ptē p nām ſui. Et ſignū huius ē ꝓiectio ſagittarū ī aquā leui īpulſu uel uiolēto fortiſſime īpellit aer uel aq̄. & inūdat ps īpellēs ptē uſq; quo ceſſat uis uiolētie. Si ergo tā paruū īpellēſ adeo fortē dat ſibi motū: nō ē mirādū ſi fumus latiſſimus dat flatum hmōi Hec ē ēt cā ſoni uēti ad modū undarum cōfingētiū ſe ſe: eo ꝙ una inūdatio ꝓuenit aliam: & effundit ſe ſup eā. Ex his de plano patere pōt triplex cā abſciſſionis uētorum. ſ. intēſum frigus ītēſus calor: & hec abſcindūt ſimpliciter. Sequēs pluuia: & hoc abſcindit ſcd̄m qd. Frigus qppe intēſum n̄ pmittit apiri foramīa terre ut eleuet fumus. Calor āt ītēſus cōburit fumū. Sed pluuia ex hoc ꝙ infrigidat aerē: grauat uaporē: ita ꝙ tm̄ deſcēdit: ꝙ ſubito nō pōt eleuari a debili calido. Et ſuphumefacit terrā: & ſupficiei poros p quoſ exiuit fumuſ: obſtruit. Et iō ꝑſcīdit mā adaugēs uētū. Et qa qcqd nō generat cōtinue cito deficit. iō ceſſat uētus poſt magnas pluuias. Sed qa ceſſante pluuia iterum reſurgit calidū in aere & ī terra: exſiccādo & eleuādo uaporē & fumū: iō ut frequentius: poſt aliquā horā uel aliquos dies reſurgit iterum uentus niſi ſit pluuia ualde lōga q̄ p multā frigiditatē facit uictoriā ī fumo uēti. Ex his dictis ēt liquet q̄re uapor uētorum nō cōuertitur: ut cadat ſup nos terra pluēs ſicut cōuertit uapor aq̄ & cadit ſup nos aq̄ pluēs hmōi. n. ſcd̄m dicta due ſunt cāe. Quarum una pricipalior ē mā uēti: q̄ ē ſicca & nō bn̄ cōtinuabilis: ſed tm̄ hn̄s aliqd nāe humidi q̄d ē cōtiuū ut fumus: & iō reſoluta n̄ p frigus apparet ſenſibiliter: ſed diſpet ad modū athomorum. Alia cā ē qa uapor uēti nō natat ſup nos ſed dirigit ad extrēa hīabilis terre noſtre: uel cōuexi arcus unius terre & uō cadit ſup nos. Dico āt cōuexi arcus unius terre: qa terra rotūda ē & uētus: quādoq; in terra una ē: & nō ī alia. Et tūc uapor licet nō ſit ſimpliciter ī extremo: ē tm̄ in cōuexo arcus reſpectu terre inſuflat.

De uentis in particulari. Capi. .vi.

Sequitur de uentis in particulari: & loco generatiōis eoꝝ: & de impreſſione ſinguloꝝ: & de hoc quod efficiunt in noſtra habitabili terra.

De quattuor uētis prīcipalibus ſimplicibus & de aliis intermediis.

Circius & aquilo borream ſtipare feruntur.
Affricus atq̃ nothus ſunt auſtro collaterales.
Et circius corus fauonius inde ſequuntur.

SVnt igitur quatuor ſimplices qui naſcuntur uel generantur uerſus quatuor angulos ſolis: ſupra noſtrū orizontē diſtinctos. Sūt aūt ſecūdū Ari. Septētrio Meridies: Subſolonus. i. oriētalis: & fauonius. Inter quoſlibet aūt duos ſunt duo alii. Et ſic octo ſunt medii. Inter ſeptētrionalē & ſubſolanū: ē borreas propinquior ſeptentrionali. Et uulturnus ꝓpinquior ſubſolano. Itē inter ſubſolanum & meridiē. Eurus ꝓpinquior ſubſolano: & nothus ꝓpinquior meridionali ſiue auſtro Item inter auſtrum & fauoniū. Affricus propinquior auſtro: & xefirus propinquior fauonio. Item inter fauoniū & ſeptentrionem. Circius uicinior fauonio: & chorus propinquior ſeptentrionali. Et notandū ꝙ noīa uentoꝝ collateralium nō noīantur ab Aꝝ. ſed ſecundum uſualem ſeptentrionalē. Duos etiā preter

hos incertos flatus & uagos ponunt quidam. Qui ſi ſunt non deriuantur ab iſtis: ſed potius ex eiſdem locis generantur. ita uidelicet quod eleuatio uaporis i giro quaſi cõtinua modo hic modo ibi. Et hec que dicta ſunt de duodecim uentis patent in preſenti figura.

Vpereſt determinare q̃re unus iſtorum ſit magni flatus & pue pluuie & frigide aure. Alter aũt leuis flatus & multe pluuie: & corrũpentis aure. Duo aũt ſunt multorum flatuũ & frequẽtiũ: & nõ fortiũ. Vnus quidẽ abſcidẽs pluuias. ſ. orientalis ſiue ſubſolanus. Alter aũt cõducens pluuias. ſ. occidẽtalis. Dico ergo quod aquilo fortiſſimi flatus eſt: & abſcindit pluuias & depurat aerẽ. Et hec oĩa cauſantur a frigore ſui uaporis. Et quia & cũ egreditur uapor: ſiccus eſt ualde & uentus altius in aere flare ĩcipit. Et ideo puerbiũ uulgi eſt quod uẽti alti flant in autũno. Subſolanus aũt eſt uentus ſiccus calidus abſcindẽs pluuiã: ſed nõ tm̃ ſicut aqlo: eo quod ipſe eſt de uapore ſequẽte ſolẽ qui ſiccus ẽ. Motus aũt firmamẽti iuuat ad hoc. Quia idẽ motus eſt uẽti illius quod motus diurnus. Et ideo diſſoluit uapor & exſiccatur. Fauonius uero pp cãm oppoſitã adducit pluuias. De mediis aũt ſecũdum naturã iſtorum mixtam intelligendũ eſt. Eſt aũt notandũ quod in mane ut frequenter ante diluculũ eſt uentus. Et qñq; de die & ceſſat de nõcte. Quãdoq; ecõuerſo huius cauſa eſt: qa in mane ĩmittunt radii ſolis uapore frigiditate noctis cõpreſſo in oriẽte. Et ideo eleuant ipſum & ipſe: iterũ a frigiditate loci deſcẽdit. Et ideo facit uentũ. Quãdoq; ceſſat ſole lucẽte: qñq; confortat. ſ. qñ ſol nõ ſufficit uincere: ſed ſufficit eleuando depreſſioni cõtinue repugnare. Vapor iterum frigidus deprimitur nocte: & eleuatur die & uentat. Et ecõuerſo uapor ualidior eleuatur de die: & aliquantulũ frigore noctis deprimitur: & proprio calore iterum eleuat: & ideo uentat nocte. Et hec determinata ſint de generatis ex uapore ſimplici: humido uel ſicco & in alto loco.

De cauſis impreſſionum compoſiti uaporis. Capi. vii.

Einde dicendũ eſt de cauſis ĩpreſſionũ cõpoſiti uaporis ſicci & humidi: uel ſicci cũ ſicco: uel humidi cum lumine ſolis: & ſtellarum: uel ſicci cũ lumine ſtellarum. Et ſic habemus oĩa que in alto gñant ex uapore. Prima cõpoſitio eſt uaporis humidi cũ ſicco nõ cõmixtis uaporibus: ſed diſtinctis que cõpoſitio cauſat tonitrua & corruſcationes. Secũdo aſſignabimus cauſam ſup terremotũ qui cauſatur ex uapore ſicco nõ cõmixto ſed cõcluſo in elemento ſolido & ſicco qđ eſt terra. tertio dabimus cauſam de uento turbinis. qui

cauſatur a uēto ſicco obuianti uento oppoſito. Quarto dicemus cām yridis & coloris nebium & nebularum: Et de cometa. Et galaſia. Dicendum eſt igit̄ ꝙ materia tonitrui. Alia materia eſt: & alius locus uel uas generationis eius. Materia aūt eius eſt uapor ſiccus ualde & calidus. Ille enim de facili totus incenditur. Cuius ſignum licet turpe ſit: tamen conueniens eſt. In uentoſitatibus uentris. que quia ſicce ſunt & terreſtres. Ideo emiſſe: ſi modicum tangit̄ ab igne ſtatim inflamātur & crepitant. Et ſi p pannū ſubtilē emittant̄ & candela adhibeat̄ tote inflammant̄ flama lata & ſpſa. Locus aūt uel uas gñationis ē nubes aquoſa & concaua. Eleuāt̄. n. forti calore ſolis ambo ſimul uaporeſ. Cum aūt uapor terreſtris nō ſit adeo dilatabilis: ut aqueus conſtringit̄ in medio ſui quaſi in uētre: & alius expandit̄ circa ipſum quaſi tentoriū. & quia exterior ē humidus. Interior aūt ſiccus īterior fugit cōtrariū in ꝓfundum nubis exterioris. Exterior aūt loci frigiditate etiam contrahit̄ & amplius īteriorē exagittat: & īterior agitatus cōfricat partem ad partē & ad latera exterioris. & ex ipſo motu & confricatione cōtingit ipm igniri & ignis expellit̄ a cōtrario: & in ui ignis ſcindit nubē aquoſam & ī ſciſſura illa accidit corruſcatio & ſonus: que ſimul ſunt tpe: ſed nō ſimul deprehendūt̄ eo ꝙ uiſus celerior eſt q̄ auditus. Exēplum de muliere lauante pannos. & hec eſt ſententia Ariſtotelis. Obſeruandum tamen ē ꝙ tribus modis fit ſonus & tonitruū. & tribus modis egreſſio uaporis unius ab alio: ſicut ꝓbari poterit ſuo loco. & ideo ſex hic notanda ſunt. Fit enim primo modo qñq3 egreſſio uiolēta per expulſionem unius ab altero: ut dicit Ariſ. Quādoq3 aūt non ſic tm̄: ſed uapor ſcindens paulatim: qñq3 nubem ſuam in qua eſt euolans inuenit nubē aliam cōſtrictam ſiccam & ſpiſſam. & impingit in illam. Et ex colliſione facit ſonum. Quandoq3 cum corruſcatione quando ſcilicet ex hoc inflāmat̄: & quādoq3 ſine corruſcatione quādo. ſ. ſolum colliduntur. Tertio autem modo egreditur uapor paruus. Rarus inflāmatus ex nube tenui non multum aquoſa. & tunc uidetur ille ignis ſicut alba flamma per multum fumum & tunc non facit ſonum ī propria nube. Sed obuiat ei alia nubes ualde aquoſa & ſpiſſa. Et quia debilis eſt flamma extinguitur ab illa nube aquoſa: ſuſurrando & fumando potius q̄ ſonando ſicut ſuſurrat & fumat ferrum candēs in aqua tripliciter etiam uapor egreditur ex propria nube. ſ. ante inflammationem: quia quandoq3 incipit comprimi in profundum accumen ſui: & ex commotione: eo ꝙ ſiccus eſt penetrat nubem & egreditur ad aerem & cōmouet ipſum fortiter uel debiliter. Secundum diuerſitatē ſue uirtutis. & hec

eſt cauſa quare ante tonitrua ſunt uenti calidi & fortes. In ipſa autē inflammatione quandoq; uterq; eſt rarus & debilis: & tunc quia non inuenit reſiſtens egreditur ſine ſono uel uento: qui perueniat ad auditum noſtum ſicut in eſtate accidit in ſerotinis paruis corruſcationibus Poſtq̄ autem inflammatus eſt qn̄q; eſt paruus & tunc pulſando latera nubis facit ſonum: ſed anteq̄ pertrāſeat extinguit̉ & tūc auditur ſonus ſcilicet ſibilans: ſicut qn̄ uentus uehemens flat per foramina ſibilando ſine corruſcatione: & iſte diuerſitates a paucis conſiderate ſunt. ſed oēs inueniuntur per experimentū ſi quis obſeruauerit nocte auras in eſtate. Dicendū eſt nunc de diuerſitate uaporis ſecundū calorem uel colorem ignis in ipſa nube. Sed prius de diuerſitate nubis cōtinentis tonitrua tādem de diuerſitate deſcēſus eius ad nos. Eſt āt nubes ut frequēter quadruplicis diſpoſitiōis: q̄ cōtinēt forte tonitrua. ſ. Nigra: rubra Viridis aliquātulum alba: Nigra qdem ē nubes ſpiſſa ꝓprio frigore. & ideo nō dat locum radiis: ut penetrādo dilatēt ipſam & faciāt ipſam albam. Et ideo ſpiſſa fortiter comprimit uaporem & ignit & dat forte tonitruum: ſi uapor ītrinſecus fuerit multus & ſpiſſus. Nubes āt rubeſcēs ex nigro ē: & de ſe ualde ſpiſſa: ſed uapor ignitus iam reſultat p ipſam: & iō illa frequēter dat fortiorem ictum q̄ nigra. Vireſ aūt cū nigredine & rubore paruo ē peſſima oīum nubium: & timēda ſi directe ſit ſup ciuitatem aliquam: qa illa multum hēt igneum uaporē pp rubedinem & multam materiā uaporis pp nigredinem: & pp uirorē multam habet aquā: & iō fit ibi pugna fortiſſima calidi cum frigido: & humidi cum ſicco. In tm̄ ut illa frequēter emittat fulmina magnorum lapidum q deiiciunt turres & edificia: incēdunt ēt hoīes. Albam uero nō oportet timere· qa parum habet de utraq; materia. & iō ſi flāma eius cadit ſup edificia ſtatim extīguit̉ anteq̄ icendat ea· niſi ſint ualde ſicca uel cremabilia. Valde enim ſunt obſeruādi: colores corruſcationis qui multiplices ſunt. ſ. Rubeus. Clarus. Albus Flāmeus: & ruffus: q̄ſi uinoſus. Color dicit̉ rubicundus ſicut uinum rubeū in uitro ſole pluſtratū. Primus aūt cauſat̉ a uapore nō multum ſicco. Humidum. n. dat ei colorem rubeū ſicut ē flāma lignorum uiridium. Et iſte color timēdus eſt: qa humidam cōtinet materiā: q̄ nō ſpargit̉: & iō facilius & fortius incendit. Color aūt flāmeus albi coloris ē uaporis ualde ſicci: ſicut ē flāma lignorum ſiccorum & ideo ſpargit̉ cito & nō ledit niſi facile cremabilia ſicut ē ſtuppa uel huiuſmodi. Ruffus aūt color uinoſus pnotabilis eſt eo q illе color ē uaporis ualde conglutinati terreſtris: & frequēter ſimul ſcindit & īcēdit. Caſus aūt ipſius de nube ſup inferiora: eſt qncu-

plex uel ferẽ.Quoꝝ primus modus ẽ ꝙ cadit uapõr ĩflãmatus ruffus de nube uiridi ꝓfunda.& hic generat lapidem q uocat̃ telum tonitrui hoc mõ uaporabilis cõmixtio terreſtris uaporis incẽdit̃.Et cum tangit uiridem nubẽ q̃ iam ẽ in cõuerſione ad aquã cõglutinat̃:ſicut farina in paſtã.Fortiſſima ãt incẽſio obuiat ei ita ꝙ humor nubis nõ extinguitur.Et ideo conglutinatus uapor fortiſſime humido:calido decoquitur.Et quia calidũ feſtinat fugere humidũ . Ideo in ſuperiori parte acuitur lapis.Vbi primo incipit diſtillare uapor:& eſt groſſus in parte alia.Et hic lapis ſcindit & incẽdit quicqd ĩuenit. Secũdus modus eiuſdem uaporis qñ minus eſt conglutinatus & in nube minus aquoſa.Et tũc nõ cõglutinat̃:ſed incẽſus egredit̃ cũ ĩpetu:& iteꝝ ſcindit & incẽdit:ſed nõ ſcindit niſi ligna & nõ lapides niſi raro. Scindit aũt ex ĩpulſu & ĩcendit ex ĩflãmatiõe. tertius aũt modus eſt uaporis rubri clari q nunq̃ facit lapidẽ ſed tñ ſua flãma nõ ſeparatur auapore : & hec nunq̃ ſcindit niſi ualde cõpacta corpora:que nõ ſunt magne q̃titatis.Si.n.eſſent magne q̃titatis reſiſterẽt ei.Et hic interficit hoĩes & apparet in eis odor cõbuſtionis:& nõ uidet̃ uulnus.Quia cũ ſit ſubtilis ſubintrat ſine uulnere.Et ſi inueniat auꝝ in burſa cõminuit auꝝ & nõ ledit burſã quia burſa cũ ſit quid raꝝ dat ĩtroitũ defacili auꝝ uero cõpactum reſiſtit.Et ideo cõminutum eſt qñq; in partes:qñq; in puluerem.Et hoc modo accidit etiã ꝙ ꝑforat gladium:& nõ ledit uaginã.Alius aũt modus eiuſdem uaporis magis rari & ex minus aquea nube egredientis. Et ille ſubintrat & non ledit diuidendo nec aperte incendendo: ſed eſt corruſcatio rubea ualde nociua.Et illa nocet uineis ſicut dicunt uinitores & precipue botris illis qui multis foliis ſunt cooperti. Et tñ per aliquod foramẽ proicit corruſcatio illuc uaporẽ cũ radio ſuo:eo ꝙ ille uue leſe nõ poſſunt euaporare. Et hec corruſcatio non ſolũ eſt nociua corporibus cum directe cadit: ſed etiã ſuus radius nociuus eſt ei quẽ tangit & corrumpit:eo ꝙ ſit de natura uaporis.Vnde hac de cauſa quidam aſpiciẽtes inflati ſunt in facie:quidã excitati ſunt in oculis.Quartus aũt modus eſt uaporis albi qui egreditur in flamma ſicca non coadunata:Et ideo ſpargitur in aere:ſed tamẽ egreditur cum magno impetu propter profundam nubem in qua eſt que eſt aquoſa multum & iſte ſcindit & ſcindendo extinguitur.Ita ꝙ ea que ſcindit uidentur alba & non apparet in eis ſignum combuſtionis.Et qñq; ĩterficit:& qñq; non.Et hoc quando bene eſt fortis eius impulſus.Et quandoq; propter ſui diſgregationem percutit unum in loco uno & non ledit ſociũ ſuum iuxta eum ſtantem:& percutit eum qui ſtat remote. Quãdoq;

etiã reflexus a pariete aliquo progredit ad aliũ & pcutit illũ. Et qñq3 eſt debilior. & qñq3 cõſumit ueſtem uel calcẽ ſine leſione pedũ & extinguit: & ceſſat uiolentia & non ledit hominẽ: Quintus modus egreſſionis eiuſdẽ uaporis eſt ex nube dibilitata: & ille nihil omnino nocet qa ſtatim ad tactũ aeris extinguit & retũdit. Ita ꝙ ſtatim ceſſat ſimul ĩcendiũ eius & uiolẽtia ĩpulſus. Sed hic adiiciendũ eſt ꝙ ꝓpriũ tẽpus tonitrui eſt. Aliud in frigidis regionibus. ſ. in climate quito & ſexto & ultra: & aliud in calidis. ſ. in quarto: & tertio: & ſecũdo & primo. In regionibus frigidis raro fortiter tonat: niſi ſole exiſtente ĩ tropico eſtiuali: q eſt ĩ capite cancri uel accedẽte ꝓpe uel recedẽte: eo ꝙ tunc fortis exiſtẽs ſimul eleuat uaporẽ aque & terre: ex qbus iunctis cauſat tonitruũ. In aliis aũt. ſ. calidis regiõibus cauſant tonitrua ĩ equinoctiis hoc eſt ſole exiſtẽte ĩ capite arietis & libre Quãdo. n. eſt in cancro: tũc potius ĩcẽdit uaporẽ q̃ eleuet ipſum. Nec hoc ẽ cõtrariũ qđ ſupradiximus ſcilicet ſol ĩ eſtate abſcindit cõburendo uapores: hoc. n. uerum ẽ de uaporibus debilibus. Sed cũ fortis ẽ calor nõ põt cõſumere uaporẽ groſſum ſed eleuat ipſum: ſicut magnus ignis eleuat magna ligna incẽſa & facit ea uolare per aerem. Vnde & ruſtici obſeruauerunt: ꝙ non pue cõſiderationis eſſe uidet. ſ. ꝙ qñ in hyemalibus ſignis ſicut in capricorno uel aquario audiunt tonitrua: ꝙ tunc initio ueris: & forte p totum ãnum plus uentabit: q̃ in alio ãno. Et huius cauſa ẽ: quia ſignificat multam materiam uentorum eſſe in aere: que nõ de facili abſcindit etiam per totum annũ. De tonitruo dicit Iſidorus in libro ethimologiarum tonitruũ dictũ eſt eo ꝙ ſonus eius terrat. Nã totus ſonus dicit: qui ideo interdũ tã grauiter cõcutit oĩa: ut celum diſcidiſſe uideat. Quia cũ ꝓcella uehementiſſimi uẽti nubibus ſe repente ĩmiſerit turbine inualeſcẽte: exitũq3 querente: nubẽ quã exintrauit ĩpetu magno pſcindit: ac ſiccũ horrido fragore defert ad aures. Quod mirari qs nõ debet cũ ueſcicula q̃uis pua ſit. magnũ tñ ſonũ diſploſa emittat. Cũ tonitruo aũt ſimul & fulgur exprimit. Sed illud celerius uidet: qa clarũ eſt hoc autẽ ad aures tardius puenit. hec igit dicta ad pſens de tonitruo ſufficiant.

De tpe impreſſionũ tonitrui & corruſcatiõis. Capi. viiii.

TEmpus aũt impreſſionũ que ſunt tonitruũ & corruſcatio eſt precipue in eſate. & qñ etiã ẽ magnum cauma: & tpe magni eſtus. Cuius cauſa eſt quia impreſſiones fiunt de uaporibus groſſis ſpiſſis & humidis: ex quibus fiunt nubes nigre ſpiſſe uel ſicce: quia ſunt ex uapore terreſtri inflamato. Vapor autem huiuſ-

mōdi eleuatus in ſuperficie terre ubi terra ſubtilis eſt aqua ſubtilis eſt que per pluuias deſcendunt ad terram. Sed uapor iſte emittitur de profundo terre ubi aqua eſt impura terreſtris ſpiſſa: & groſſa: & glutinoſa materia de terminis uicinis terre. quia ex his proprie fit uapor harum impreſſionum. Vnde non poteſt niſi fieri ſit calor ualde magnus: & ideo non poteſt niſi fieri tempore eſtiuo. Adhuc etiam nō fit tonitruum niſi de uapore aduſto: qui in ſui inflāmatione uel aduſtione incipit inflāmari: ſicut antea diximus. Calidū aūt adurenſ nō eſt niſi tpe eſtatis: & ideo uapor tonitrui & corruſcationis nō eſt niſi ī frigore fortiſſime impellēte nubem aquoſam: & comprimente uaporē. tale aūt frigus nō eſt in aere niſi ſit expulſum undiq; p locū uicini aeris hec aūt īpreſſio non ē fortis niſi tpe caumatis: ut patet p iā dicta. Generatio aūt tonitrui & corruſcationis per ſe: nō eſt tpe eſtatis. ex hoc aūt ſcitur ꝙ generatio iſtorum eſt poſt ſerenitatē. Licet in ipſa operatiōe celū obnubilet̄ quia tpe nebuloſo calidū diſperſum eſt in aere & nō facit fortē operationē in loco uno. Sed tamen quia iſta non ſunt niſi ī nubibus: neceſſarium eſt ut celum obnubilet̄ & in ipſo deſcēſu ipſorum. Licet aūt aliquando uideantur nō eſſe nubes: tamen micant fulgura ſicut in eſtate in ſero uidetur corruſcatio celo ſereno: precipue ī crepuſculo: tamē ibi nubes ſunt: unde emicat corruſcatio: & ad nos uenit alteratio ſplendoris tantū. Ex dictis etiam ſcitur facile locus duplex harum impreſſionū. ſ. locus ubi gn̄antur ſecūdum formas ſuas: & locus unde extrahit̄ materia ſua. Neceſſe ē enim ꝙ generētur in loco ſuo & altiori q̄ alie impreſſiones humide: quia ille locus ſuperior eo ꝙ ad ipſum frigus repellitur ab inferiori calido. Et huius ſignum ē multū ſpacium quod eſt inter auditum noſtrum & corruſcationem & precipue quando ſunt magna tonitrua: quia maius ē tunc illud ſpacium q̄ cum parua ſunt tonitrua. Locus autem: unde extrahitur materia eſt humidus groſſus humorem aqueum habens & terreſtre cōglutinoſum nō de facili ſeparabile: quia per ignem adurētem magis comprimitur & inſpiſſat̄ in nube. Quod autē Iuppiter qui ē unus de ſeptem planetis habeat uirtutem & proprietatem tonandi. Non alia cauſa eſt niſi quia habet uirtutem & proprietatem eleuare fortem materiam ſiccorum uentorum: & precipue quando coniunctus fuerit in uirtute aliqua cū Marte tempore eſtiuo & ſignis aquilonaribus: quia tunc certiſſime ꝑdici poſſunt: ꝙ multe ſtillationes fient in aere. Ita etiam ut periculum ſit futurum hominibus propter peſtilentiam: ex nimia corruptione futura ꝓpter incēſos uapores peſtiferos immixtos aeri. Quia Iuppiter

cum Sole eleuat eos: & incēdendo corrūpit aerem: & ita fit aer uinoſus. & hec de tempore & de loco dicta ſufficiant.

De terremotu. Capi. x.

TErremotus aūt cauſam materialem habet uaporem ſiccum groſſum ualde terreſtrem. Efficiētem aūt habet calorem ſolis penetrantem in pfundum in uentre terre. Locum aūt habet terrā opilatam in ſuperficie. Locus aūt opilat᷑ tribus de cauſis. ſ. Aut quia ē non arenoſus mari tñ uicinus. Ita ꝙ fluxus & refluxus maris ſunt apud terminos ipſius: & ſic opilat᷑ locus humido maris & concludit᷑ uapor q non pōt exalare qa humidum ē repletiuū pororum aut opilāt᷑ pori cōtinuis pluuiis replentibus poros. Aut qa terra eſt ſolida ſaxoſa ſaxo continuo. In his enim exſiccat᷑ uel excitat᷑ uapor a calore ſolis ſubtus: & nō pōt exire pꝑter opilatos poros in ſupficie. & ideo multiplicāt᷑ ibi uapores in uentre terre. Materia aūt cum ſit terreſtris uapor diuiditur p multum & paucum & groſſum & ſubtile & calidum aduſtiuum: & frigidum temperatum. Ex his igit᷑ duobus. ſ. ex loco & materia concludit᷑ tempus egreſſionis & effectus. tempus igitur egreſſionis ut frequēter: ē tempus equinoctii quia tūc multiplicatur materia uentorum & in terra & extra. & multiplicata materia ſcinditur terra & extenditur & egreditur. Viſus eſt tamen magnus terremotus durans multo tempore in Lombardia: qui fuit circa tempus tropici hyemalis. & hoc accidit ex eo ꝙ materia fuit multa & profunda in terra: & pori illo tpe ualde opilati ī terra. Ita ꝙ nō potuit euaporare paulatim: & ideo mouit ſepe. Erat aūt uapor ille calidus ualde & diffuſus p latitudinem illius prouincie. & quia erat calidus ualde ut frequenter quieuit in die: quia tunc ſubtiliabatur a ſole: ita ꝙ mouere non poterat terram. De nocte aūt frigore noctis inſpiſſabatur. ita ꝙ tunc mouere ualuit. Et ideo precipue mediis noctibus ueniebat & durauit ſic fere per. xxxx. dies: Tempus etiam diurnum eſt magis in mane & meridie: q̄ in alio tēpore & magis in nocte q̄ in die: niſi aliter ueniat p accidens. Quando enim uapor eſt calidus ſicut frequenter eſt: tunc nimis ſubtiliat᷑ in die: & inſpiſſatus mouet terram in nocte. Si āt eſt frigidus paucus: tunc ſtat de nocte: & quia paucus eſt. Primo reſpectu ſolis in mane ſubtiliat᷑ & mouet. Si uero eſt frigidus & multus & ſpiſſuſ: tunc non ſubtiliatur ad mouendum niſi ſole confortato ſuper ipſum ī meridie. egreſſus autem eius quādo eſt paucus ſubtilis: & pori terre laxi eſt ſine ſono & non inducit niſi paruum terremotum ſiue tremorem. Si autem eſt ſubtilis paucus & terre pori conſtricti: tūc in-

ducit cum paruo tremore ſibilum quendam. Si uerò ē multus ſpiſſus: & terre pori cõſtricti: tũc aut ē frigus nõ adurens: aut calidus adurens. Item aut ē uapor unius uenti principalis. Aut duorũ oppoſitorũ: ſicut aqlonis & auſtri. Siue ſubſolani & fauonii: Item aut ē in loco ubi ſunt aque: aut ubi nõ ſunt aque. Si ē uapor minus frigidus ĩ loco nõ aquoſo & multus & terre pori opilati eleuabit terram: ita ꝗ uidebit᷑ mons uel collis. & ſi proiicit᷑ ad alium locum ex impetu: tunc iterum reſidet egreſſo uapore uel ĩ toto uel in parte. Si aũt ē frigidus multus in loco opilato. ubi ſunt aque. tunc ſi aque ſunt in ſupficie eleuationis abſorbebit eas p tempus: donec reſideat quod eleuatum ē. Et ex hac cã accidit hoc qđ pro miraculo habitum eſt in partibus noſtris: in necayo: in loco q dicit᷑ loyſen. Ibi enim abſortus fuit necayus fere per unam leucam uno die & non ſentiebat᷑ minutio aque ſupra uel infra illam leucã eo ꝗ in loco terremotus abſorbebat᷑: & egrediebat᷑ poſt. & iterum reſidẽte fundo manauit ut prius. Si aũt aqua fuerit in ꝓfundo. tũc quandoqꝫ proiicit terram: & facit eam aperiri. Si aũt ē uapor ſiccus aduſtiuus: & in loco opilato nõ aquoſo: tũc egrediẽs exſufflat multum cineris combuſte terre. Ita ꝗ quandoqꝫ aperit ciuitates uicinas & deſtruit eas. Quandoqꝫ etiam tam iſte q̃ precedens proiiciunt terram uel cinerem in fluuium: & operiunt ita ꝗ uidentur abſorbere eum. & quandoqꝫ etiam obſtruendo fluuios in una parte: eogunt apparere uel aperire in alia. Si autem eſt uapor qui opponitur alii. Hoc eſt ualde incautum quia tunc facit profundas uoragines. & quandoqꝫ unus mouet aquã uenientem a parte una. & alius uenientem a parte alia. & inducunt ex concurſu diluuium particulare: & precipue quando obſtruunt hoſtia fluuiorum ad fluxum cõſuetum. Exemplum autem de terremotu ponitur in caſtanea & ouo. que ſi ponantur in igne nõ fractis corticibus uapor qui eſt interius excitatus a calore exteriori ĩcipit ſubtiliari & uolens exire: cum ĩueniat reſiſtentiam impetu magno frangit teſtam. Ita ꝗ frequenter proiicit ouum uel caſtaneam de igne. Signa aũt ꝑcedentia terremotuũ ſunt frigus ex uapore frigido: & ſonus ex motu ſubterraneo. Sequẽtia aũt ſunt. Caligo & tenebre circa ſolẽ uel ſtellas: ꝑꝑ diſpoſitionem nubium. & hec de terremotu dicta ſufficiant.

De uento turbinis. Capi. xi.

Equitur nunc uidere de uento turbinis. & de illo determinare facile eſt ſecundum predicta. Quia non cauſatur niſi a uentis ex oppoſito contra ſe uenientibus: quorũ uterqꝫ equipotens eſt alii. effectus autem eius eſt. Quandoqꝫ eleuatio

pulueris. Et quandoqꝫ eradicatio arborum ſecundū ꝙ fortiores ſunt & debiliores. Quandoqꝫ autem unus eſt debilior altero cum reſiſtentia tamen aliqua: & tunc cedit. & per totam uiam unius flatus ſemper eleuatur puluis inuolutus ſecundum circulum. Fit etiam quādoqꝫ turbo per accidens a uento uno tantum: quando repercutitur ad parietē aliquam uerſus flatum ſuum.

De generatis ex uapore: & primo de yride. Capi. .xii.

REſtat dicere de generatis ex uapore q coniungitᷣ cum lumine Solis & Lune & ſtellaꝝ ſicut ē yris & circulus ſolis & lune & comete: & colores nubium & nebularum & galaſya. Sciendū igitᷣ ꝙ yris ſecūdum Ariſtotelem cauſatᷣ ex radio ſolis redeunte ad uaporem contrarium nubi. i. ſtātem ante nubem ſicut quando radius refulgens in aquam relucet ad parietem. & hoc quando rorando incipit deſcendere tempore pluuie. Oportet autem nubē eſſe terſam & quietē. Ex quiete enim ꝑtes cōfluūt cū ſint ſimiles. & ſic exterior ſuꝑficies plana fit ad recipiēdū radioꝝ impreſſionē. & ſic radius relucet ad uaporem: ſicut ſpeculū luminoſum relucet ad ſpeculū ſimile ſibi cotra faciē poſitū. huiuſmodi ſignū ponit Ari. in libro metaphiſicoꝝ. Dicēs ꝙ uiro cuidā debilitatus fuit uiſus. & dum iret uidit ante faciē ſuā lumē. Quia multo humore groſſo & turbido in pupilla oculoꝝ defluēte: imago eius confuſa & ꝑcipue oculorum imprimebatᷣ ī humore tāq̄ ī ſpeculo. Ita ꝙ putabat aliū ſimilem cōtrafaciē ſuam ambulare. Et licet ſol cuius imago eſt yris ſit rotūdus: qa tñ longe altior ē nubibus: ſuꝑiorem ꝑtem nubis tangēs īprimit ei formam arculeā. Vnde q̄tō ſol eſt ortui uel occaſui propīquior tantō ī ꝑte oppoſita apparet arcus maior. Colores aūt yridis cauſantᷣ ex eo ꝙ nubes irradiata a ſole ꝑtes quaſdā hēt altiores: & alias demiſſiores. Itē aliquas habet groſſiores q̄ ut ſolē tranſmittāt. & alias ſubtiliores q̄ ut ſolē excludāt. hec inequalitas alteraturā faciens lucē umbrāqꝫ ꝑmiſcet & illā mirabilē arcus ſpēm repreſentat. Sunt aūt colores arcus ſecundum Ari. tres aut quattuor. ſ. uinoſus ſiue rubeus extrinſecus ſuꝑ globoſitatē arcuſ: poſt quē ſeqᷣtᷣ uiridis q ē īterior & exterior. Sed medius calor inter hos ē ceruleus: quare in ſuꝑiori uariatus inter album & rubeum ē quaſi pallens color. Sed in inferiori parte uariatus īter album & uiride: ē quaſi citrinus. Et nō poſſunt pictores facere colorē ſimilē yridi & precipue calore compoſitū medium īter īrinſecum & extrinſecum. Quidam tñ dicunt yridē habere q̄ttuor colores principales ex quattuor elemētis. ex q̄bus ēt nubem eſſe cōpoſitam. Ab igne rubeū.

Ab aere purpureum: Ab aqua glaucũ: a terra pp herbas uirides uiridẽ

Arcus iſte in diuerſis tpibus diuerſa ſignificat. In meridie enim ortus: magnã uim aquarum eſſe in aere que in meridie poſſunt dominari. Si uero circa occaſum fuerit: tonabit & leuiter pluet. Sed ſi ab ortu uel circa ſurrexerit: ſerenitatem pmittet. De arcu Ari. dicit poſt autũnale equinoctiũ qualibet hora dici arcum poſſe fieri. Eſtate uero nõ niſi incipiẽte uel inclinato iam die. Cuius rei iſtam reddit cauſam. In eſtate ſol circa meridiẽ calidiſſimus nubes exurit. Ita q̄ ſuã in eis imaginẽ imprimere nõ põt. Sed matutino tpe: aut uergẽs in occaſum quia minus calet a nubibus ſuſtineri põt: & ſuã imaginẽ in eis ĩprimere põt. Itẽ cum ſol nõ ſoleat facere arcũ niſi oppoſitus his nubibus in qbus facit. Cum uero dies breuiores ſunt & ſup nubes ẽ ſol obliq̃ oppoſitus. & ideo in qualibet pte diei ẽt cũ ſol eſt altiſſimus nubibus ſuã põt imprimere imaginẽ. Temporibus uero eſtiuis ſup uerticẽ noſtrũ fertur: & tũc media die directe reſpicit nubes nec eis ſuã imaginem imprimit. De yride dicit Iſidorus ĩ libro ethimologiarum arcus celeſtis dictus ẽ ad ſimilitudinẽ ĩcuruati arcus: yris huic pprium non eſt. & dicitur yris quaſi aeris. Quod ad aerẽ de terra aſcẽdit: uel qa p aerẽ deſcẽdit ad terram. Hic aũt a ſole reſplẽdet dum caue nubes ex aduerſo radium ſolis accipiunt & arcus ſpẽm fingũt. Cui uarios colores illa dat res: quia aqua tenuis: aer lucidus & nubes caligantes irradiata iſta uarios cauſant colores.

De circulo qui apparet circa ſolẽ & lunam. Capi. xiii.

Circulus aũt qui uidetur quandoq̃ in circuitu ſolis ſiue corõna cauſatur ex uapore humido aſcendente & multiplicato in aere ſup quẽ cum illuminatur ſol: relucet ſplendor eius in aere ultra ipſum uaporem aut in ipſo. Deinde reflectitur illud lumen ab aere rediẽs ſup ipſum uaporem aſcedentem & ſic uidetur circulus ſiue corona in circuitu ſolis. Et licet circulus iſte uideatur ſolem tangere: nõ tamẽ lõge a terra fit iſta effigies. Sed uiſus noſter imbecilitate deceptus: putat ipum eſſe circa ſolem. Et ſimiliter accidit in lunã: & in aliis ſtellis habẽtibus lumen. Hii circuli in nocte circa lunã & ſtellas frequẽtius apparẽt: circa ſolẽ uero in die rarius: propter fortitudinẽ caloris illius uaporem reſoluẽs. Circuli iſti ſi delapſi equaliter in ſemetipſos euanuerint ſignificant aeris tranquilitatẽ. Si aũt in unam partẽ quaſi rupti ceſſauerint: uẽtum aperte illa flare ſignificant. Si uero pluribus locis rupti fuerint tẽpeſtatẽ naute in mari expectant. Videtur ẽt quãdoq̃ q̄ calor ſolis ſit parue aut uehemẽtioris rubedinis: quod cõ

tingit ex fumõ multo a uapore aſcendẽte ad ipſum. Sicut cõtingit ex fumo aſcendẽte ex lignis uiridibus cõiuncto cum lumine ignis.

De cometa. Capitulum. xiiii.

COmete aũt ſtelle ſunt habentes comas: quod ſit propter aerẽ inflãmantem cõtẽtum a ſtellis ſiue a planetis quinqꝫ. ſ. Saturno: Ioue: Marte: Mercurio: & Venere: Iſti enim planete propter uelocem motum ipſorum igniunt aerem qui eſt in circuitu ipſorum: & ſic propter aerem inflammatum contentum a ſtellis predictis cõiuncto lumine earum cũ eo uidentᷣ comete ille ſtelle. Dico autẽ ꝙ cometa nihil aliud eſt q̃ uapor groſſus terreus cuius ꝑtes multum ſibi cõiacent: paulatim aſcendentẽ ab inferiori parte eſtus uſqꝫ ad ſuperiorẽ eiuſdẽ ubi cõcauitatẽ ignis cõtingat & ibi ſit diffuſus & inflãmatus. Et ideo uidetur longum frequenter & diffuſus. Dico aũt ꝙ eſt uapor terreus: ut habeatᷣ materia uaporiſ. & dico groſſus quia ſi eſſet ſubtilis neceſſario haberet euaporari & diſſiparetᷣ. Et dico cuius partes coniacent: quia eſt bene mixtus uiſcoſus. hic aſcendit ad regionem que dicitᷣ eſtus. Et quia multã cõformitatẽ habet in partibus ſuis Primo per calorẽ ignis diffunditur & poſtea inflãmatur: & in medio remanet ſemꝑ ſpiſſus ubi nutritur theſauro ſuo qui eſt ſub eo. & ideo eſt flãma alta ualde & ſpiſſa. Illud aũt quod diſtat ab imo diffuſum ad latera tenue eſt: & habet flãmam tenuẽ ad modũ nubis albe uidetᷣ huius coma. Durat aũt per totũ tempus quo ſic euaporat ad ipſum ſuus theſaurus. ego autem cum multis aliis. Anno dominice reſurrectionis M. cc. quadrageſimo. In ſaxonia uidi trabem quaſi iuxta polum ſeptẽtrionalẽ: & proiecit radios ĩter meridiem & occidentẽ magis dirigẽs conus ad orientem & conſtat ꝙ ibi non ſunt alicuius planete.

Quomodo cauſantur colores nubium. Capi. xv.

COlores uero nubium ſiue nebularum cauſantur ex adiunctione luminis cum ipſis ſecundum ꝙ magis & minus ſunt dyaphãe. Vnde dicit Auerrois. Neceſſe ẽ ut color fiat ex adiunctiõe corporis lucidi cum dyaphano. Color igitur albus in nube cauſatur ex adiunctione luminis clari cum ea ſi fuerit ipſa nubes multe dyafaneitatis. Color uero niger in nube cauſatur ex adiunctione luminis cum ea: ſi fuerit minime dyafaneitatis. Medii aũt coloris inter album & nigrum diuerſificatᷣ ſecundum diuerſitatem iſtorum duorum. ſ. corporis lucidi: & corporis dyafani ſecundũ magis & minus. & iõ dicit Auerroys. Color albus & niger ſunt elementa colorum. Rubedo uero ſerotina in nube cauſatur ex ſpiſſitudine ipſi-

us propter aduſtionē caloris ſolis: & ob hõc magis & minus dyafanū. Cui dum cõiungitur lumē ſolis efficit in ea rubeum colorē. Vnde etiā eſt ſignū future ſerenitatis. Matutina āt rubedo in nube cauſat̃ ex ſpiſſitudine ipſius pp uapores humidos aquoſos aſcendentes qbus dum cõiungitur lumē ſolis efficit colorem rubeū ſiue uinoſum: ſicut cõtingit in fumo reſoluto de lignis uiridibus coniuncto cum lumine ignis. Vnde etiam eſt ſignū future pluuie.

De galaſia. Capitulum.

De galaſia dicit Arum. ꝙ eſt ignis purus ꝓpinquus orbi inflammatus & lucidus & in locis galaſie ſunt parue ſtelle multe. ſ. ſpiſſe: & magne ꝓpinque luminoſe. Ex coniunctione luminis ſtellarum ſibi inuicem ſuſcipientium etiā ſplendorem a ſole Inſup adiuncto lumine ignis puri & inflamati: uidetur lumen oblongum: quod philoſophi galaſiam dixerunt. Et quia predicte ſtelle fixe ſunt in celo: pp hoc uidetur galaſia in uno loco orbis non recedens ab eo. Et hec dicta ſufficiant ad preſens de generatis ex uapore: qui coniūgitur cū lumine ſolis & lune & ſtellarum. Finis.

Incipit quinta pars. ſ. de anima. Capi. i.

Hic ſecūdū ordinē tractatuſ: dico de elemētatis inaīatis. Dicēdū eſt de elemētatis aīatis. Sed quia elementatorum aīatorū principiū eſt aīa: cognitis aūt principiis facilius cognoſcunt̃ principiata. Ideo tractare de aīa ꝓponimus. Primo ponētes aliquas diffinitiões ipſius aīe. Secūdo diuiſiones potētiarum ipſius aīe ſubnectētes. Nota ergo ꝙ aīa diffinitur qñꝗ prout eſt ſpiritus. Quandoꝗ ꝓut eſt motor & rector corporis. Quandoꝗ uero ꝓut eſt actus & perfectio corporis. Aīa ꝓut eſt ſpūs ſic diffinit̃ a quodā ſapientie in libro de motu cordis. Aīa eſt ſubſtantia: incorporea: intellectualis illuminationū q̃ ſunt a principio: ultima reualatiōe perceptiua.

In hac diffinitiōe. Subſtantia ponitur pro genere. Incorporea: ponitur ad differentiam corporum Intellectualis ponit̃ ad differentiam aīe uegetabilis & ſenſibilis. Illuminationū que ſunt a pricipio: ponitur ad differētiā illuminationū que ſūt a creaturis. Vltima reuelatiōe perceptiua ponitur ad differētiā angelorum: quia prima reuelatione recipiunt reuelationes aprincipio. i. a deo. Ad quod intelligendum nota ꝙ ſicut in iſto ſole materiali teſtante Auguſtino ī libro ſolilogorum aduertimus tria. ſ. ꝙ eſt: ꝙ lucet: ꝙ illuminat: ſic & in deo hoc eſt: cõſideramus. ſ. ꝙ eſt: ꝙ intelligit: ꝙ cetera intelligere ſua illuminatiōe facit. Quā illuminationē angelus prima relatione. aīa uero ultima relatione percipit: ſicut patere põt p̃ ſimile. Ignis & aer: a quinta eſſentia

lumen ꝑcipiunt:ſed differenter.Ignis enim lumen recipit ut cũnaturale ſibi: & coequatum ſiue coeuũ:& quo ad eē ſuum. Aer uero recipit lumē non ut naturale:nec coeuũ ſibi nec quo ad eſſe ſuum ſed quo ad bene eſſe ſuum.Eodem mõ angelus illuminationē a deo ſtatim in ſua creatione recipit:& hoc nõ intelligit' de illuminatiõe gratie:uel glorie ſed de illuminatione cõnaturali.Aĩa uero & ſi in ſui creatione illumitionē ſuſcipit:nõ tñ ꝑcipit:quia non cõprehẽdit uidẽdo. Similiter catulus:ante nouem dies aliquod lumen ſuſcipit in pupilla ſecũdum ꝙ eſt aptus natus uidere tpe determinato:nõ tamē lumē ꝑcipit ante nonum diē:eo ꝙ nõ cõprehẽdit uidendo.Sic igit' põt intelligi:ꝙ aĩa illuminationũ que ſunt a principio:ultima relatiõe ſit perceptiua.Angelus uero prima. Item aĩa prout eſt mouens & regens corpus:ut motor mobilis:&natura nauis:ſic a remigio diffinit'.Anima eſt ſubſtãtia incorporea regẽs corpus. Circa quam diffinitionem. Primo notãdum ꝙ incorporeum dicitur duobus modis. Vno modo:qđ nõ eſt extẽſione ſiue dimẽſione ꝓtenſum:nec loco circunſcriptum: q̃uis ſit circũſcriptum uirtute:& ſit in loco diffinitiue:& hoc modo aĩa eſt incorporea.Alio mõ ē aliqd ĩcorporeũ:qđ nec ē dimẽſione: uel extẽſione ꝓtẽſum.nec loco nec uirtute circũſcriptũ uel diffinitũ:& ſicut dicit Augu.Solus deus incorporeus ē:qa oĩo ĩ circũſcriptus ē.Primo ergo mõ aĩa ē ĩcorporea nõ ſecũdo.Itē nota ꝙ licet angelus cũ aſſumit corpus uniat' ei ut motor nõ tñ ut rector.Habet.n.ſe ad corpus qđ aſſumit angelus ut motor uolũtarius.Vnde ēt cũ deponit illud.Spũs uero humanus habet ſe ad corpus cui unitus ē:ut motor naturalis:&q̃dam neceſſitate naturalis inclinationis alligatus.Et propter hoc ſe habet ut rex & rector:q̃dam neceſſitate amoris &gubernatiõis ipſius regimini alligatus.& ob hoc ꝑdicta diffinitio ſoli aĩe cõuenit nõ angelo.Itē aĩa ꝓ ut ē actus & ꝑfectio corporis.ſic diffinit' ab Ariſ.in lib.de aĩa. Aĩa ē actus primus corporis phyſici organici potentia uitam hñtis. Hec diffinitio ē cõis aĩe uegetabili:& ſenſibili & rationabili inq̃tum aĩa rõnalis ē corpori unibils.Ad explanationē igit' iſtius diffinitõis ſciendum eſt ꝙ actus ibi dicit' perfectio.Perfectio aũt ē duplex.ſ.perfectio ſecundum habitũ ſicut dicimus pueꝝ ꝑfectũ rõnabilitate.& ꝑfectio ſecũdũ uſum ſicut dicimus uiꝝ ꝑfectũ rõnabilitate:qa põt rõe uti.& ꝑfectio ſcđm habitum ē actus primus.Perfectio ſcđm uſum ē actus ſecundus. Cum ergo aĩa ſit perfectio & forma & actus corporis ē actus primus non ſecundus.De hac duplici perfectione:dicit Ariſ. ſecundo de anima.Hoc quoq; ſicut ſcĩa.Illud ãt ſicut cõſiderare.Corporis phyſici.i.

naturalis ponit̃ ad differentiam corporis artificialis: ut ſtatua domus & huiuſmodi quorum perfectio non ẽ aĩa. Organici ponit̃ ad differentiã ſeminis: uel partus nũdum formati: q & ſi ſit corpus phyſicum poten tia uitã hñs. ñ tñ ẽ corpus organicũ. Quod ĩ ptibus diuiſibilibus: diui ſibiles uel diuiſas ſeu diſtinctas habet opatiões: ut ſunt corpora aĩaliũ et plantarum. Vnde Ariſ. ĩ ſecundo de aĩa. Organa aũt & plantarum partes ſunt ut foliũ corticis ẽ coopimẽtũ. Cortex aũt fructus. i. illius qđ com meſtibile ẽ. Radices uero ori ſimiles ſunt uterq3. n. trahũt alimenta. Et nota differẽriã ĩter organũ & ĩſtrumentum. Organũ enim ẽ quod ha bet motorẽ ſibi iunctũ intus: ut oculus manus pes & huiuſmodi. Ocu lus enim habet motorem intra uirtutem uiſiuã: manus uirtutẽ opera tiuam. Pes uero uirtutẽ ꝓgreſſiuam: & ſic de aliis. Inſtrumẽtum uero eſt illud qđ habet motorem cõiunctũ extra ut gladius baculus ſecuris & huiuſmodi. Potentia uitam hñtis potẽtia. ſ. naturali. Vitã habentis qđ dicit̃ ad differẽtiã cadaueris qđ q̃uis ſit corpus phyſicũ & organi cum: nõ tñ habet potẽtiã. ſ. naturalẽ uel ꝓpinq̃ ad uitam ꝓpinq̃ dico: quia materia cadaueris ꝑ multas reſolutiones ẽ potẽtia uitã habẽſ: ſed nõ ꝓpinqua: nec iam erit illud corpus. Vel potẽtia uitã habẽtis ponit̃ ut oſtẽdat̃ qũo corpus ſe habet ad uitã qa. ſ. in potẽtia uel ut principiũ paſſiuum ſiue receptiuũ. Aĩa aũt ut principium actiuum uite.

De potentiis aĩe quot ſunt: & quid ſunt. Capi. ii.

T Equit̃ de diuiſione potentiarum aĩe ad quod: primo ſciẽdum eſt ꝙ ſicut dicit Ioãnes dama. Impoſſibile eſt ſubſtantiã ali quam expertem eſſe aliqua naturali operatione inter ſubſtã tiam aũt & operationem media eſt potentia. Potentia eſt qua potens ẽ oĩs aliqd facere ꝑ quam ipſa ſubſtantia operat̃. Illud er go quo mediãte: ſubſtantia exit in actum potentia nuncupaturt Et ad hoc facit quod dicit beatus Dionyſius Celeſtis ierarchie ca. xi. ubi dicit Oĩs ĩtellectus ꝑter diuinum diuidit̃ in tria. ſ. eſſentiam uirtutem & opationẽ. Et ꝑ uirtutẽ: ĩtelligit potẽtiam ꝑꝑ hoc inter ſubſtãtiam & opationes ſuas potẽtie ſunt medie. Potẽtia aũt qñq3 informat̃ a natura: ad faciẽdum & operãdũ. Et tũc dicit̃ habitus naturalis. Quã doq3 uero informat̃ eadẽ potẽtia exercitio multarum opationũ: & tunc dicit̃ habitus acquiſitus de quo dicit philoſophus ꝙ in frequenti age re relinquit̃ habitus. Quãdoq3 ẽt informat̃ eadẽ potentia gratia: & tũc dicit̃ habitus gratuitus ſiue infuſus. Eſt ũt habitus ſecũdũ Aue roim: quo qs opat̃ cũ uult: & Augu. dicit ꝙ habitus eſt quo quis ope rat̃ de facili. De potẽtiis ergo aĩe ꝓpoſitũ eſt dicere ſecũdum tradi

tionē doctoꝝ philoſophoꝝ & theologoꝝ. Vt nō inuenire: ſed melius & ut uerius: fateamur recitare uideamur. Sciēdum aūt ꝙ multorum opinio fuit: & adhuc ē: potētias aīe eē idem: ꝙ ipſam aīa.n: nec differunt: niſi in quadā relatione ad actū: unde potētia relationis ſcđm eos eſt aīa relata ad actū ratiocinādi. Potētia iraſcibilis: aīa relata ad ſuū actū: & ſic aīa: ē ſue potētie. Et ſi obiicit᷑ eis: ꝙ ſcđm hoc erit ſola una potētia: relata ad diuerſos actus: uel una ꝑdicabit᷑ de altera: ad minus ſecūdum accidēs. Rñdent ꝙ nō ſequit᷑: qa potētia: nō dicit ī rectitudinc ipſam eſſentiam aīe: ſed in obliquitate. Dicit.n. relationē aīe ad talē: uel ad talē actū: nō aīam relatā ad actū. Et qa hec relatio nō ē illa pp hoc nō ē ſola una potētia: nec una ꝑdicat᷑ de altera: ſi dicat᷑ potētia in abſtractione: qa tunc dicit relationē aīe ad actū: nō ipſam aīam relatam ad actū. Iſti ſic opinātes: multū hñt ꝓ ſe: qđ Aug. dicit in lib. de ſpū & aīa: ꝙ aīa ē ſue potentie. Ipſe.n. hoc dicit ibi. Sed alii dicunt ꝙ Aug. ñ cōpoſuit hūc librū: & ratio eoꝝ ē qm̄ ī libro retractationū ubi enumerat oēs libros ſuos nihil dicit de illo libro. ſed plurima hñt contra ſe. Vnde alii dicūt ꝙ aīa nō ē ſue potētie: ſed ſunt plures potētie differētes ſcđm eſſentiā: licet non ſcđm ſubſtātiam. Et hec opinio ſolēnior eſt: & uerior uidet᷑. Nā ſicut in aīa differunt quo ē: & quod ē.

Ita quo pōt: & qđ pōt. Vnde licet potētie ſint idem in ſubſtātia & ī ſubiecto differūt tñ in eſſentia. Eſſentia.n. ē id quo ē res uel nō eſt.i. quo ē rōnaliſ: uel quo ē cōcupiſcibilis &c. Subſtātia uero ē: qđ ſubeſt ꝓprietatibus: a qbus ē inſeparabilis. Subiectum aūt idē cōparatū ad actus: inqͣtum actus inſunt ei & abſunt: ſine qbus bene pōt eſſe. Vñ ꝓpter hoc dicūt: ꝙ potentie aīe: & aīa conueniūt in ſubiecto & ſubſtātia. ſed differunt ut dictum ē in eſſentia. Nunc ad diuiſionem potētiarum aīe ueniamus. Sciēdum ē aūt ꝙ Ari. in ſcđo de aīa diuidit potētias aīe ꝑ qnqꝫ differētias: q̄ ſunt uegetatiuū ſenſitiuū appetitiuū motiuum ſcđm locū & ītellectiuū: & uocat᷑ hic ſcđm locū motiuū a quo eſt motus ꝓgreſſiuus in toto corpore non ille q ē dilationis in partibus ſecūdum augmētum: qa talis motus ē ēt in plantis. Auicena uero ī ſexto de aīalibus: ponit tm̄ tres potētias aīe uegetabilē ſenſibilem & rōnalē. Cōprehēdit aūt ſub ſenſibili appetitiuū & motiuū ſecūdum locū. Quare aūt Ari. diuiſit ſenſitiuū cōtra alias. ſ. appetitiuū. & motiuū ſcđm locum cū iſte tres potentie ſint aīe ſenſibiles. Ratio huius fuit: qa ſenſibile qͣtum eſt de ui noīs & ꝓprietate. dicit potētiā: apprehēſiuā: & ita paſſiuā. Et pp hoc ponit ex oppoſito: appetitiuū: & ſecūdū locū motiuū: q̄ ſunt actiue & motiue. Auicena āt diuiſit ſecun-

dū tres differentias aīe q̄ ſunt:uegetabilis:ſenſibilis & rōnalis. Que cū ſunt ī eodē:ut ī hoīe:nō debēt dici tres aīe:ſed tres potētie. Sed ꝓut in diuerſis.ſ.plāta:bruto:& hoīe:poſſunt dici tres aīe. Sed de hoc īfra di cet. Damaſcenus aūt primo ponit bimēbrē diuiſionē.ſ.rōnalē & irrōnalē. Irrōnale diuidit in duo.ſ.īobediēs:ſiue pſuaſibile rōni. Et in īobediēs:ſiue īpſuaſibile rōni. Et uocat īobediēs rōni:qđ eſt plātatiue:ſiue naturalis uirtutis. Plātatiuū:naturale:uel uegetabile uocat. Cōprehēdit etiā ſub īobediēte:ſiue ipſuaſibili:zoticā ſiue pulſalē:q̄ a medico uocat ſpūalis. Inobediēs.n.ſiue impſuaſibilis:plures cōprehēdit q̄ uegetabilis ſiue naturalis uirtus Aꝝ. āt nō facit mētionē de pulſali ī libro de aīa:qa forſitā nimis deſcēderet. Damaſcenuſ āt ut theologus & medicus de oībus agit. Et iō ponit hoc mēbrū. Notāda āt eſt hic diſtinctio q̄dā.nō.n.eſt idē zodiacha & zotica uirtus:zodiacha.n.uirtus idē ē ꝙ aīalis. Vnde & circulus q ē in medio celi: cōtinēs.xii.ſigna dicitur zodiachus: qa ille ſunt figure aīaliū. zoica āt nō eſt idē qđ aīalis: īmo diuidit cōtra ipſam ī li.de celo & mūdo cap.oportet āt ſcire &c. Vbi dicit ꝙ uirtutū. Quedā ſunt aīales:quedā naturales:q̄dā zotice.i. ſpūales. Et hec eadē diuiſio fit in medicina ī li.Iuanitii ubi dicit:qđ uirtus trina ē pticio.ſ.naturalis:ſpūalis. Et aīalis. Spūalis aūt idē eſt qđ zotica ſiue pulſalis:qđ patet:qa officiū ſpūalis uirtutiſ:eſt dilatare cor:& arterias & iteꝝ reſtringere. Et hoc eſt pulſalis uirtutis. Quia ſicut dicit philotetus ē motio cordis & artheriaꝝ:q̄ ſcđm ſiſtolē & diaſtolē: fit ad refrigerationē caloris īnati:& egeſtionē ſupfluaꝝ fumoſitatū. Virtus aūt zodiaca:idē ē qđ aīalis. Colligit ergo ex predictis quinq; differentias potētiaꝝ aīe eſſe:ſecūdum Aꝝ.tres: ſecundū Auicenā Dam.āt & medicus naturalis cōcordāt ī littera:& ſnia. Oēs āt in ſentētia. Vtꝝ ī hoīe uegetatiua ſenſitiua rōnalis ſint tres aut una tm̄. Capi.iii.

Dicamus nūc:quod ſupra ꝓmiſimus.ſ.declarare:ꝙ uegetabilis ſenſibilis:rōnalis ī hoīe: nō ſunt dicēde tres aīe. Aliq enī de hoc dubitauerūt: & aliter ſenſerūt:uolebant.n.ꝓbare:ꝙ ſunt tres aīe differentes in hoīe:ſcđm ſubſantiā:hoc modo. Dicit.n.dama. Quoꝝ ſubſtātie: uel nature ſunt differentes. Differētes habēt operatiōes. Et quorū ſubſtantia eadē:& operatio. Ergo quorum non ſunt eedē operationes:nec ſubſtantia eſt eadē. Sed in hoīe aīe uegetabilis:& ſenſibilis:& rationalis non ſunt eedem operatiōes ergo nō eſt eadē ſubſtantia. Ad idē unius cauſe īmediate: eſt unus effectus: & pluriū:plures. Sed ꝓpria & per ſe accidentia.ſunt effectus ſubſtātie ergo cum aīe uegetabilis:ſenſibilis:& rationals:diuerſa ſint ꝓpria & p

accidētia īnata: neceſſe ē aīam ponere ptibilē & cōpoſitā: uel eē diuerſas ſubſtātias. Item uirtus non ē ſine eo: cuius ē uirtus: ſed uirtus aīe uegetabilis ē in embrione. Dicit enim Ari. & embrio uiuit: & formantur membra in embrione ſcđm uirtutem uegetabilē: q̄ ē in embriōe ergo neceſſe ē ibi eē aīam uegetabilem. Et ſi dicat̄ ꝙ uirtus pōt eē ſine eo cuius ē uirtus: quia ſicut uult philoſophus. Virtus ignis: eſt in aere: non tñ̄ eſt ibi ignis actualiter. Nihilominus tñ̄ pōt haberi ꝓpoſitū̄ p eū̄dem philoſophum: qui dicit ꝙ licet ſit ibi uirtus ignis: nō̄ tñ̄ operat̄ niſi excitata ab igne. Cū̄ igit̄ uirtus uegetabilis operet̄ in embrione: neceſſe ē ꝙ faciat hoc excitata ab eo: cuius eſt uirtus. Et ideo neceſſe eſt ibi eſſe aīam uegetabilem actu. Sed nōdum ē ibi aīa rōnalis: ergo nō̄ ſunt eedem in ſubſtātia. Ad idem q̄cūq; ſunt eadem ſcđm ſubſtantiam: ſi unum ē ſeparabile & reliquū̄: ſed aīa rōnalis ē ſeparabilis. Aīa uegetabilis & ſenſibilis inſepabiles: ergo non ſunt eedē ſcđm ſubſtātiam. Sed cōtra qcqd pōt uirtus īferior: pōt ſuperior: ſed rōnalis eſt uirtus ſuperior: ergo pōt qcqd alie due pn̄t in ſe uel in ſuis potētiis Cum ergo natura nihil facit fruſtra: & rōnalis ſit ſufficiēs ad eoꝝ opationes: nō̄ erit in hoīe niſi una aīa. ſ. rōnalis: q̄ habet uirtutem uegetandi & ſentiēdi uel ſenſificandi. Item ad hoc facit ꝙ dicit cōmentator ſuper librū̄ de aīa. qui reprehēdit Platonē ponētē tres ſubſtātias: & commēdat Ari. ponētē unā̄ ſolā̄. Itē Augu. in lib. de ſpū̄ & aīa dicit. Quod una & eadē aīa. Videt in oculo: audit ī aure: imaginat̄ rōcinat̄ ītelligit. Itē in hoīe moriēte. cū̄ recedit aīa rōnalis: nō̄ remanet potētia uegetandi: nec ſentiēdi. Remanerēt āt ſi eēnt diuerſe ſcđm ſubſtātiā̄ ab aīa rationali: ſcđm ordinē quē habuiſſent ī ſua gn̄atiōe uel creatiōe. Quod n. primū̄ ē ī gn̄atiōe: ultimū̄ ē ī reſolutiōe. Ad idē ē: ꝙ uni pfectibili reſpōdet una pfectio. & ſi pfectibile nō̄ ē aliud ſcđm ſubſtātiā̄: nec perfectio erit aliud ſcđm ſubſtātiā̄ & eſſentiā̄: qa idē ē ſubſtātia & eſſentia: ſed idē ē ſcđm ſubſtātiā̄. Vegetabile ſenſibile: & rōnale. Ergo pfectio illoꝝ triū̄: erit eadem ſcđm ſubſtātiam. ergo in hoīe nō̄ differunt ſecū̄dum ſubſtātiam: uel ſubſtantialiter. Vegetabile ſenſibile & rationale. Ad idē pōt adduci rō theologica. Quoniā̄ cū̄ anima uacat carnalibus deſideriis. impedit̄ a contemplatione ſuperioꝝ: ergo eadem ē: quia ſi diuerſe eēnt ſcđm ſubſtātiam: actus unius: nō̄ depēderet ab actu alterius: nec una retraheret̄ ab actu ſuo: p actum alterius: ſed cum hoc ſit falſum. Manifeſtum ē ꝙ non ē niſi una aīa in hoīe. Quod cōcedimus ad rationes in oppoſitum reſpondēdum ē. Ad illud qđ primo obici. Quoꝝ ſubſtātie ſunt diuerſe &c. Rn̄deri pōt: qđ unius ſubiecti: una ē.

opatio pricipalis: plures tñ pñt eē ſecundarie. uerbi gratia. Sol iſte materialis q ē unus & idē in ſubſtátia prícipalē habet opationem lucere: plures aūt hēt ſecūdarias. Sicut illuminare ſubtiliare cōdēſare liqfacere conſtrígere & huiuſmodi. Similiter pricipalis actio aíe ē aíare: ſiue uiuificare ſiue uitā ífluere. Secūdarie uero: uegetare ſentire ſeu uiuificare & rōcinari. Vel pōt dici qđ illud qđ dicit. Quoꝝ nō ſunt operationes eedē &c. Intelligit qñ opationes ſunt ita diuerſe: ꝙ una nō ordinat ad aliā. Sed aía uegetabilis & ſua operatio ordinationem hñt ad ſenſibilē: & ſenſibilis ad rōnalē: ímo materiales ſunt ad illam. Vñ non ſequit: uel pōt dici ꝙ uegetatio nō ſolū ē aíe uegetabilis: ímo & ſuperioꝝ. Et ſenſificatio nō ſolū ē aíe ſenſibilis: ſed ēt rōnalis. Vñ aía rōnalis uegetat & ſenſificat corpus licet non inq̄tum rōnalis. Pōt ēt dici: ꝙ iſta ꝓpoſitio nō hēt locū hic: qa uera ē: cū opatio ímediate exit a ſubſtantia nō mediáte potētia: ſi hoc tamē in aliqua creatura inuenit. Ad ſcđm dicēdum ꝙ ueꝝ ē ꝙ effectus unus ē cáe unius: ſed nō ē idē operatio & effectus. Effectus. n. unus aliqñ relinquit ex diuerſis opationibus. Ad tertium dicēdum ꝙ uirtus aíe uegetabilis ē in embriōe: nō tñ eſt ibi aía uegetabilis: nec ſenſibilis nec rōnalis. & ſi opponat: ergo accidēs ē ſine ſubō. Nō ualet qa uirtus & accidēs ē & uirtus & nō ſemꝑ ē accidēs eius cuius ē uirtus. & iō dico ꝙ ē accñs embriōis & ē i illo ſicut i ſubō: nō tñ ē nec dicit uirtus embriōis. ſicut patet de loco qm̄ eſt alterius locus: & alterius accidēs: eſt. n. accñs locātis. Vñ ē in locāte ſicut i ſubiecto: nō tñ ē q̄titas: ſiue mēſura uel locus locātis: ſed ē q̄titas & locus mēſurāſ locatū. Et aliud qđ ultimo oppinat: ꝙ nō opat talis uirtus niſi excitata cōcedimus: Vnde dicit ꝙ excitat ab ipſa uegetabili aía ſiue potentia q̄ ē in recipiēte ſemē. Vnde ēt ſtatim colligat matrici. Vnde oportet rūpi illud uiculū anteq̄ naſcat puer. Exēplū in ramo q inſerit trūco: qm̄ uegetatiōe trūci nutrit & augmētatur ramus: exteriori beneficio accidēte. Ad q̄rtum dicēdum ꝙ cū ſit eadem uegetabilis ſenſibilis & rōnalis. Vegetabilis & ſenſibilis ſeparāt. i. illa q̄ ē uegetabilis uel ſenſibilis: nō tñ ſub rōne uegetabilis & ſenſibilis. Si aūt uellet íferre: ꝙ ſeꝑabiles ſunt inq̄tū uegetabilis & ſenſibilis. ſophiſma eſt huic ſimile. Quecūqꝫ ſunt eadē ſcđm ſubſtātiā ſi unū creſcit & reliquū Sed ſor: puer: & ſor: ſenex ſunt unū ſcđm ſubſtātiā ergo &c. Si aūt íueniat dictū ab Ariſto. ꝙ prior ē uegetabilis & ſenſibilis: q̄ rōnalis. Intelligēdum ē in diuerſis uel prior. i. uniuerſalior uel ēt in hoíe prior: quia prior ē operatio uegetabilis. Rationes plures eēnt ad utrāqꝫ partē: de quibus ſuperſedeamus ad preſens.

De diuiſione pòtentiaꝝ aîe uegetabilis. Capi. iiii.

R Edeamus igit̃ ad diuiſionẽ aîe uegetabilis in ſuas pòtentias que ſunt tres.ſ.nutritiua augmentatiua & gñatiua. Nutritiue actus eſt nutrire ſiue alimẽtò uti ad reſtaurationem dep̃diti.Et potentiam iſtam & actus eius:ſemp habet uegetabilis:q̃uia hòc datum ẽ ei ad cònſeruationẽ indiuidui.Cibus.n. quo res aîata aliter.iuuat ip̃m humidum radicale:ne a calore radicali uel naturali citius conſumet̃.Et ẽ exẽplum in lampade ardẽte:ubi conſumeretur cito licinium:niſi eẽt humidum exterius in oleo:quo paſcit̃ ignis Nutritiue ſunt ptes q̃ttuor.ſ.attractiua digeſtiua retẽtiua & expulſiua Attractiua ẽ que cibum attrahit:q̃ multum neceſſaria ẽ plantis. Digeſtiua ẽ q̃ cibum attractũ digerit & alterat.Vnde a Dama. uocat̃ alteratiua.Retẽtiua ẽ que retinet de cibo digeſto q̃d aptum ẽ ad nutriẽdum Expulſiua ẽ que expellit ſupflua:ſiue pſeceſſum:ſiue p urinã:ſiue p ſudorem:uel alio mõ.Augmentatiue actus ẽ augmentare ſiue ad debitã q̃titatem quodcũq; auget̃ pducere:& dixi debitam:qa ſicut dicit philoſophus.Omnium natura cõſtãtium ẽ terminus & ratio magnitudinis:& augmẽti.Generatiue actus ẽ generare.Eſt aũt gñatiua ad ſaluationem ſui in ſpecie:q̃ nõ poſſet ſaluari ſeipſo cum ſit corruptibile.Et ex hoc ſaluat̃ in alio:p cõtinuam indiuiduoꝝ multiplicationem. Et ſic aliquo mõ participat eẽ diuinum.i.ppetuum.Vnde ẽt in ĩdiuiduis incorruptibilibus ſicut ẽ ſol & luna & huiuſmodi:nõ ẽ generatio: qa in ipſis ſufficiẽter ſpecies cõſeruatur.

De diuiſione pòtentiaꝝ aîe ſenſibilis. Capi. .v.

P Oſt hec dicẽdum ẽ de potentiis aîe ſenſibilis. Quaꝝ hec eſt prima diuiſio.Quoniã q̃dam ſunt apprehẽſiue.& q̃dã motiue.Iſte differẽtie ꝓprie nõ cõueniũt uegetabili:q̃m oĩs apprehẽſiua ẽ cognitiua:q̃ nullo mõ ẽ in plantis.itẽ uis apprehenſiua:ſemp apprehẽdit apphẽſibile exiſtẽs in aliq̃ diſtantia uel ſepatiõe:a ui apphendẽte.Senſibile.n.ſupra ſenſum poſitũ: nõ ſentit̃:ſed unibile ẽ ei mediãte aliquò:ut ĩ uiſu cũ apphẽdit̃ colorẽ:q̃ ẽ in diſtãtia ab organo uidẽdi.Vnit̃ ãt mediãte luce:& ñ recipit̃ color in oculo:ſed ſpẽs coloris.Sed ĩ uegetabili cõiungit̃ potẽtia cũ ſuo obiecto:ut nutritiua cũ cibò:augmẽtatiua cum eò q̃d auget nec ſpẽs cibi cõiungit̃ cũ corpore nutribili.ĩmo ſubſtãtia cibi.Similiter nec iſta differentia:que dicit̃ potẽtia motiua:ẽ ĩ plãtis:ꝑut ẽ ĩ aîalibus. Licet enĩ in oĩ gñatione & augmẽtò ſit motus ſcd̃m locũ:nõ tñ ẽ ibi motus ꝓgreſſiuus:ſed motus dilatatiõis uel cõſtrictiõis: in aîa ſenſibili uel ra

tiōnali eſt: qa bōnū ſimpliciter uel appens cū apphendit: mouet appetitū. Et qa idē bonū apphēſum: nō ē cōiunctū ſibi. Ideo datus ē ei motus pgreſſiuus de loco ad locū ad querēdū illud bonū: & ſibi uniēdū. Et ſi obiiciat: ꝙ nō oē aīal mouet de loco ad locū ſicut ſunt chonche: & oſtree: ſed hñt motū dilatiōis & cōſtrictiōis: ſicut & plāte. Dicendū ꝙ motus illoꝝ aīalium nō ſolū eſt dilationis & cōſtrictionis. imo eſt etiā motus: q aliquo modo ſequit apphenſiuā qđ patet: qa ē cum delectatiōe uel triſtitia ſenſibili. hec. n. ſeqtur ſenſum ſicut dicit Aꝝ. Preterea: & ſi ſit dilatatio hic & ibi: ē tñ alia hic: & alia ibi. Nā ī plātis ē dilatatio ptiū ſcđm q̄titatē augmēti. In chonchis aūt ē ſcđm diffuſiònem ſpūum circa cor. Sed hoc nihil facit ad pbandū ꝙ magis ē motus ī aīalibus q̄ in plātis ſed facit ad hoc ꝙ ibi eſt motuſ qui aliquo mō ſequit apphēſionē. Itē nō ē obiectio de illis aīalibus: qm̄ aīalia impfecta ſunt ſicut ītelligit philoſophus. Apphēſiuaꝝ aūt quedā ſunt apphēſiue de foris. Et quedā de ītus. Apphēſiua de foris dicit que apphēdit rem de foris in materia ſubiecta pñte. Et ſunt quiqꝫ ſenſus uidelicet: Viſus: auditus: olfatus: guſtus: & tactus. Qui cōueniunt in hoc ꝙ ſunt potētie aīe paſſiue: & ſunt receptiui ſpecieꝝ ſicut materia. Vnde & pp hoc obiecta eoꝝ dñr paſſibiles q̄litates que faciūt paſſionē ī ſenſu. Et nota ꝙ ad hoc ꝙ ſenſus iſti ſentiant actu: quattuor exigunt. Duò ex pte illius ſenſus. ſ. ſpūs & organū. & duo extrinſecus. ſ. obiectū: & mediū. Vnde in abſtractiōe forma obiecti. primo ē in medio. Secūdo in organo. tertio in ſpiritu. Et cū ē in ſpū de facili uenit ad aīam. Primo ergo fit īmutatio ī medio poſt in ipſo ſenſu pticulari. Et ſequit iudiciū ī ſenſu cōi. Apphenſiua de intus dicit: que qđ apphēdit de ītus ē uel ipſū uel eius ſpēs. uerbi gratia. Imaginatio accipit a ſenſu cōi: ītellectus ab imaginatiōe: ut īfra petebit. Sēſuū duo ſunt magis neceſſarii. ſ. guſtus & tactus Guſtus ad diſcernēdū cibū bonū a nociuo. tactus ad diſcernendū ea q̄ corpus corrūpunt exterius: ab eis q̄ ſoluant. Vnde fugimus cōbuſtiuū qa corrūpit. Olfatus aūt: & auditus: & uiſus: ſūt ad bñ eē aīalis. Et forte pp hoc natura ita ordinauit: & ī illis duobus q ſunt magis neceſſarii Mediū ē ītrinſecū: ne ex pte medii poſſet eē defectus. Alii tres hñt mediū extrinſecū. Vñ ꝙ ſenſus uiſus nō uideat: cōtingit pluries qa mediū non eſt illuminatū. Quō aūt iſti tres ſenſus ad bñ eē aīalis faciāt manifeſtū eſt. Duò. n. ex illis. ſ. uiſus & auditus: neceſſarii ſunt ad hñdam ſcientiā: ſcđm duos modos p quos hētur ſcia. Oē. n. qđ qs ſcit: aut diſcēs aut inueniēs nouit. Ad hñdam ergo ſcientiā p doctrinā: neceſſarius ē auditus ad imediate recipiendū a doctore. Sed q̄tū ad hñdam ſciam p

inuẽtiõem ſpãliter neceſſarius ẽ uiſus ꝑ hoc ꝙ uidet hmõi diuerſa pulcra & turpia celũ ſtellas &c. Admirat̃ & ex admirari: ꝓcedit philoſophari: inqrẽdo naturas & cãs rez̃. Quãuis ẽt deſeruiat illi mõ habẽdi ſciam q ẽ ꝑ doctrinã: ſed hoc ẽ mediãtibus ſcriptis. ꝑterea ſciẽdũ ꝙ iter oẽs ſenſus: uiſus magis facit ad ſciam: ꝓut gñat̃ ꝑ abſtractionẽ ſpeciei ab obiectis: ꝙ patet ĩ potẽtiis ĩferioribus: qm̃ fantaſia denoĩat̃ ab illius actu: & ſenſus cõis dicit: uideo me uidere. Itẽ ꝑ auditũ rez̃ noĩa: ſed ꝑ uiſum: differẽtias rez̃ cognoſcimus. Olfatus aũt ĩter oẽs ſenſus minus ẽ neceſſarius: facit tñ ad ſanitatẽ aĩalis. Fugit. n. dũ ſentit corruptionẽ aeris. Cuius corruptio: ut dic̃ medicus plus nocet aĩali q̃ cibus corruptus. Itẽ facit ad ſciam occaſionaliter ſiue accidẽtaliter. Odorifera. n. cũ odorant̃ cõfortant cerebrum: cuius cõfortatio multum facit ad melius ratiocinandum.

De quinq; ſenſibus in particulari: & primo de uiſu. Capi. xii.

D E ſenſibus igit̃ ſingulis dicẽdum ẽ. & primo de uiſu. Viſus itaq; obm ẽ color. Color. n. ut dicit philo. Eſt ĩmutatiuum uiſus ſcđm actum lucidi. Multa aũt uident̃: q̃ colorẽ nõ habent: ſicut celũ terra aqua & multa alia. Vnde credimus ꝙ lucidum ꝓprie ſit obm uiſus: nec color ſit obm niſi rõne luminis qđ eſt ibi. Lux. n. in ꝓprio ſubiecto qđ ẽ corpus luminoſum: lux ẽ in dyaphano uel trãſparẽti lumẽ. In terſo depſſo ſplẽdor in mixto uero color. & ſic diffinit̃. Color ẽ extremitas ꝑſpicui in corꝑe terminato. Radius ãt addit ſupra lucẽ directionẽ: qa radius ẽ lux directa: ſicut uirtus addit ſupra gratiã qa uirtus ẽ gratia ordinata ad actum ſiue opus. Medium aũt uiſus ẽ ꝑſpicuum peruium. Vnde nota ꝙ ſunt q̃dam corpora ſolida: & ſupficialiter opaca: ut terra q̃ impoſſibile ẽ uiſu penetrare uel ꝑtrãſire. Item ſunt q̃dam corpora ſupficialiter ꝑſpicua: ſed ſcđm ſoliditatem opaca: ut auz̃ argentũ q̃ ſimiliter ſunt uiſu intrãſibilia. Itẽ ſunt q̃dam corpora ſcđm ſupficiem & ſcđm ꝓfunditatẽ ꝑſpicua: ut aer aq̃ criſtallus. & alia huiuſmodi & hoc corpus ꝑſpicuũ & peruium ẽ medium uiſus. Inſtrumẽtum uero eius ſiue organũ. Quod magis ꝓprie dicit̃ ẽ oculus ad quẽ ꝑuenit neruus obticus ꝓtẽſus a cerebro uſq; ad pupillã. & iõ ſpũs uiſibilis: q ẽ ĩ illo neruo ad pupillas oculoz̃ ramificato: recipit coloris ſpeciẽ ab humore criſtallino: q ẽ in pupilla. Et nota ꝙ ad hoc ꝙ pupilla quẽlibet colorẽ poſſit recipe: neceſſe ẽ ut nullius coloris ſit actu: ſed cuiuſlibet in potẽtia. Si enim alicuius coloris eſſet actu: nõ poſſet aliũ recipe niſi illũ. Vnde cum pupilla bene ĩmutata fuerit ab excellẽti albo ſicut ẽ album niuis: ſtatim ẽt ſi illa remota fuerit:

uident᷑ oĩa eſſe alba. Similiter contingit de excelenti nigro.

De potentia auditiua & eius obiecto. Capi. vii.

A Vditus obm̃ ē ſonus q fit in aere ex colliſiōe duoꝝ corpo-
rum duoꝝ adinuicē. Et ex illa colliſione fit tremor in aere:
q cõtinuat᷑ uſq; ad aurē. Vnde ad generationē ſoni duo exi-
gunt᷑.ſ. ꝙ ſit cõtactus corpis duri ad aliud duꝝ aere medio
Et ꝙ fiat cũ ictu uel uiolētia: nam ſi non fieret cum uiolētia & nõ eēnt
corpa dura uel firma nõ ſonarēt. Sicut Ariſ. ponit exēplũ de ſpõgia &
pilis. & iteꝝ ſi cõtactus nõ fieret cũ uiolentia nõ fieret ſonus: ut patet
ſed cũ uiolēter mouet᷑ uelocitate motus inueniēs ſibi corpus reſiſtēs:
facit tremorē & cõtinuat᷑ uſq; ad aurē: Sic igit᷑ factus ſonus diffundit᷑
ad modũ ſpe: cuius cētrum ē locus pcuſſiõis. Vñ uox ex oĩ pte audit᷑:
ut dicit philoſophuſ: Generat aũt tremorē ſemp debiliorē circulariter
quouſq; deficiat. Cuius ſimile apparet in ꝓiectiõe lapidis in aquã. Me
diũ aũt auditus ē aer cõtinuatus aeri poſito intra cõcauitatē auris du-
plex.n. aer exigit᷑ ad hoc ꝙ fiat aũt auditus.ſ. exterior in quo fit ſonus
Et interior cõnaturalis auri cõtentus ĩtra folles auriũ. Organũ uero au
ditus ē timpanũ auris: ad ꝙ dirigit᷑ neruus ꝓtenſus a cerebro cõtinēs
ſpm̃ audibilē: & ē ꝓpriũ huius ſenſus qđ ſuũ ſenſibile ſemp ē ĩ medio.
& ideo caret ꝓpria abſtractione ea.ſ. que ab obiecto.

De obiecto olfatus. Capi. viii.

O Lfatus aũt obiectũ in re odorabili ē odor in medio dicit᷑ fu-
mus uel uapor: quē calor reſoluit de odorifero. Et idē ē ꝙ
res odorata ſepe putreſcit cicius: ut pomũ. Humores.n. ſub-
tiliores cõſeruatiui rei p odoratiões attrahunt᷑. Mediũ ãt ol
fatus ē aer. Organa uero ſunt due carũcule deſcēdentes de cerebro: ſi-
miles duobus capitibus mamillaꝝ p q̃s puenit ſpũs odorabilis: & ſen
ſum facit.

De obiecto guſtus. Capi. ix.

G Vſtus obiectũ ē ſapor: q ē in re ſaporifera. Res aũt ſaporife-
ra: qñ cõiungit᷑ humiditati ſalinali: ĩmutat᷑ ab ea: & median
te carne ſpõgioſa: q̃ ē in ſupficie lingue: q̃ ē mediũ ĩtrinſecũ:
reddit ſaporē ſuũ ſpũi: q ē in neruo ĩteriori. Vnde fit ꝙ ſi hu
miditas ſaliualis fuerit ĩfecta amaritudĩe colere iudicat guſtus cibum
eſſe amaꝝ ēt. ſi ſit dulcis. Et in hoc nõ fallit᷑ guſtus: quia iudicat amaꝝ
percipit.n. amaritudinem. & in ueritate amaritudo ē ſed in hoc fallit᷑:
quia ponit eam ubi nõ ē. Medium igit᷑ guſtus ē quaſi duplex. qa ĩtrin
ſecũ: & extrĩſecum. Intrinſecum ē caro ſpõgioſa. Extrinſecum ē humi
ditas ſaliualis. Organum aũt guſtus ē neruus deſcendens a cerebro ad

linguã q̃a q̃buſdam aĩalibus diuiſus ẽ: & ob hoc duas habẽt linguas. In q̃buſdã uero unitus uel unicus ẽ. & hoc tm̃ habẽt unã linguam.

De tactu & de eius obiecto. Capi. x.

Tactus aũt põt noĩari ab ea re: q̃ ſentit & ſic unus eſt ſenſus: uel ab his q̃ ſentiunt. Et ſic quattuor apprehẽdit. Primo calidum & frigidũ humidum & ſiccũ. Ex q̃bus ẽ duꝝ & molle: aſpeꝝ & leue: graue & lene. Haꝝ aũt qualitatũ nõ ẽ unum ꝓximũ genus: ſicut color ẽ genus oĩum colorum: & q̃a non ſunt ſub uno genere ex hac parte. tactus ẽ plures ſenſus. Vnde Auicena dicit ꝙ ſenſus exteriores ſunt q̃nq; uel octo. Obm̃ igiť uel potius oba ſunt calidũ & frigidum &c. Mediũ aũt ipſius ẽ caro cooperiẽs neruoſ. Organum uero tactus ẽ neruus multipliciter ramificatus: & ẽ admodũ ueſtis veſtiens totum corpus: & ideo tactus ẽ gñalis ſenſus. Eſt enĩ in q̃libet parte corporis: & ẽt in organis alioꝝ ſenſuum magis tamen uiget in pulpis digitorum precipue indicis.

De mediis communiter. Capi. xi.

Media uero neceſſaria erũt ad hoc ut fiat ſenſus: quia ſenſibile ſupra ſenſum poſitũ nõ ſentiť. Senſatio enim fit ꝑ receptionem ſpeciei uel ſimilitudinis obiecti non ſc̃dm eſſentiam. Si enim reciperet ſenſus eſſentiam ſui obiecti: nunq̃ eẽt ſenſus cõtrarioꝝ. Et ſic nõ cõtingeret uidere album ſimnl & nigrum uel tangere calidũ & frigidũ q̃d patet eẽ falſum. Cõſtat. n. ꝙ oculus nõ alteratus: ſed eodẽ mõ ſe habẽs uidẽdo recipit albedinẽ & nigredinẽ quod nõ eẽt ſi reciperet illius obiecti eſſentiã. Sic enim cõtraria eẽnt in eodẽ ſecũdum eſſentiam. ꝓpter hoc enim ꝙ nõ recipiť a ſenſu niſi ſpẽs obiecti neceſſarium ẽ medium in quolibet ſenſu.

De obiectis ſenſuum communiter. Capi. xii.

De obiectis ſenſuũ dicẽdum ẽ. Quod obm̃ ſenſus ẽ ſenſibile q̃d a ſenſu ꝑcipiť. Nota ergo ꝙ ẽ ſenſibile ꝑ ſe & ſenſibile ꝑ accñs. Senſibile ꝑ accñs ẽ cũ ſenſibile unius ſenſus: diciť ꝑcipi ab alio. Vt cũ diciť dulce uideri ĩ pomo: q̃a dulce ẽ obm̃ guſtus: diciť ãt uideri ꝑ accñs: id ẽ ꝑ aliud. ſ. ꝑ colorẽ coccineũ pomi ꝑ ſe tñ & ꝓprie nõ ꝑcipiť niſi a guſtu. Sẽſibiliũ uero ꝑ ſe: q̃ddã ẽ cõe: & quoddã ẽ ꝓpriũ. Cõe ẽ illud q̃d a pluribus ſenſibus ꝑcipiť. & hoc ꝑ naturã ſenſus cõis: exiſtẽtẽ ĩ eis: ut magnitudo lõgũ latũ ꝓfundũ motus & q̃es tp̃s & locus. Hec ſunt ſenſibilia cõia & ꝓprietates eoꝝ. Hec. n. ſunt ꝓprie ſenſus cõis ſiue interioris: de quo poſtea diceť tñ q̃a ſenſus cõis nõ ẽ ſeꝑatus ſc̃dm rẽ a ꝑticularibus ſenſibus: iõ hec a ꝑticula-

REdeamus igiť ad uaporē ex quo cānť elemētata: tā ḡnata in ſublimi: q̄ in uiſceribus terre. Sciēdum igiť oēm uaporē eē ab aqua uel a terra. Aer. n. uaporabilis nō ē. Aut enim rarificať ultra id qđ ē ſue nature: & tūc ſtatī ē ignis. Aut inſpiſſať amplius: & tūc non ē uapor: qa uapor ḡnať ꝑ ſubtiliationē & rarefactionē: ſed aer tūc efficiť aq̄ uel terra. Hic igiť duplex uapor: ē cā materialis oīum eoꝝ q̄ ī alto uel ī imo ḡnanť. Loca aūt ḡnatiōis ſunt quattuor. ſ. Supior regio q̄ ex uicinitate ad ignem ꝓprio noīe a philoſophis eſtus appellať. Et media zona ſiue regio q̄ uocať locus frigoris. & īferior ps aeris: q̄ eſt ſup terrā hn̄s aliqd caloris & aliqd frigoris: q̄ uēter terre uocať. Supior aūt ps aeris pura & rara pp uicinū ignē calida ē uehemēter. Et pp radios ſtellaꝝ atq̃ lumē ipſaꝝ: que ſibi ſunt uiciniora eſt luminoſa & magis trāquilla & ſubtilis habet aūt uicinum lumē nō ab igne uicino: ſed a uicinitate ſtellaꝝ. & quia umbra terre ita contrahiť minorať: pp ꝙ radii ſolis diutius cōmoranť in eo: & iō illa pars ē locus inflāmationis ꝑ ſe. Inferior. n. cum ſit circa terram & ſup eā hn̄s frigus ex ſe pp aquam & terrā. Calidū aūt ex repcuſſione ſiue reflexiōe aut ēt refractione radioꝝ ad ſolidum planū terre & aque: efficiť illa pars nō inflāmans: ſed quaſi ſpirans uaporē ſui: natura qdē ꝓhibēſ: ne comburať uel īcendať: ex reflexione aūt radioꝝ euocata expirās ex ſe uaporē. Vltima ſiue inferior pars que ē circa nos tangit elemētum ſolidum quod ē circa politū planū & ſupficiem: ſicut aqua: & iō fit hec reflexio radioꝝ magna: Vnde etiam maior lux generatur. Regio autē aeris per equidiſtantiam ab his quidem duabus ſumpta: frigida ē ualde pp cām oppoſitam. Quia nec habet calorē ex uicino igne: nec ex radiorum reflexione: eo ꝙ radii non reflectunť ad tranſparēs: ſiue puiū uel diaphanum: ſed ad ſolidum tm̄ & planum: & plus ſi fuerit terſum: ſicut aque ſuperficies: uel ſpeculum uel aliquid aliud politū & planū. Et hec regio ē magis tenebroſa & obſcura: qa caret cā utriuſq̃ illuminationis: & iō ē tēpeſtuoſa: & ibi generanť: tempeſtates: niues & grandines. Et hec ē habitatio demonum & aereaꝝ poteſtatū: qbus ille locus caliginoſus deputatus ē. Vnde dicūt ſancti ꝙ cōmouēt uētoſ & tonitrua & huiuſmodi: ad terrēdos hoīes: Regio aūt que media ē inter iſtā q̄ dicta ē: & locū habitatiouis. i. terre: q̄tum ē de ſe tēperate ē frigida & calida: ſuſcipiēs ab utroq̃ diſtinctionē: ꝑ accidens tm̄ eſt ītēpate calida: quia uicinať uel uincitur ab īferiori regione ī qbuſdā tpibus. & intēperate frigida ſcđm ꝙ uicinať ſupiori ī qbuſdam aliis tpibus. Sic igiť determinatum ſit de materia in cōi uaporum: & de loco ipſorū.

Cauſa aūt efficiēs imp̄ſſionū in ſpeciali ē multiplex: ſed in cōi nō niſi duplex.ſ.calor &frigus.Calidū aūt duplex eſt.ſ.ſolis eleuando omnē uaporē.& calidū loci diſgredando uel inflammando eleuatū. Calidū aūt ſolis prout ſufficit ad p̄ſens: ē duplex.ſ.adurēs: & eleuans. Adurēs aūt eſt duabus de cauſis: una ē directa ſuppoſitio. Alia fere directa ſo-le exiſtēte in ſignis eſtiuis precipue circa tropicum eſtiuale ut ſunt Gemini Cancer Leo Virgo. Tunc enim radii ſolis indirecte ſuppoſitis regionibus incidunt in terram: ad modum perpendiculi cadentes de centro ſolis: & refranguntur in ſeipſos & efficiuntur infiniti: & cōcludunt in terram calorem adurentem. Et ideo tunc nihil expirat in illis locis de terra: ſed totum aduritur anteq̄ eleuetur. In locis aūt uicinis q̄ per latitudinem magis accedunt ad aquilonem: quanto plus recedunt a uia ſolis: tanto plus oblique reſpiciuntur & anguli radiorum magis ampliātur: & minor pro inde fit calor: ꝓ minus adurēs: & magis euocans ſpiramen euaporationis. & ſic ſecundum latitudinem climatum a uia ſolis facile ē accipere proportionem caloris: plus uel minus adurentis. Frigus etiam determinatur duplex: eſt enim frigus conſtringēs & plus potēs conſtringere q̄ ſol eleuare uel euocare. Et huiuſmodi impedit omnem uaporationem conſtringendo poros terre & ſuperficiē aque: ne radius incidens in ea poſſit attrahere. Eſt etiam frigus temperatum continens quidem ſolem ne incendat: ſed non prohibēs ne euocet. & huiuſmodi in terra cauſa ē latitudo regionum a uia ſolis: ſecundum latitudinem ab equinoctiali in meridionalē plagam. Tunc enim ſol exiſtente circa tropicum hyemalem ſiue in Sagittario Capricorno Aquario: ualde remouetur a climatibus ſeptētrionalibus: & ideo radii ſolis non niſi ualde oblique reſpiciūt habitationem illorum climatum: quapropter uincit in illis frigus & abſcinditur euaporatio ex cōtractione ſuperficierum terre & aque. Hoc igitur iterum dictum ſic ꝓportionabiliter intelligēdum in locis de cauſis efficiētibus uapores. Ex iſtis diuiſionibus uaporum: locorum & cauſaꝝ determinatur oē quod in alto uel in īmo hēt gn̄ari. Facta tn̄ prius tali diuiſione. Omne enim quod in īmo uel in alto gn̄atur. Aut gn̄atur ex uapore ſicco tantum aut humido tm̄: aut ex utroq; : ſi ex ſicco tantū. Tunc materia oīs talis imp̄ſſionis erit uapor terre. Cum aūt terra ſit elemētum ſolidum frigidum p̄ naturam ſiccum: ingreſſum in ſe calorē continet fortius. Quia ſolidum & incēditur facilius: quia ſiccum efficitut acutius penetratiuū: qa ſiccū non retundit̄ de facili: & iō iſto uapore diuiſo p̄ tria loca: ſecūdum calidius & minus calidum: cauſantur ex eo impreſſio-

nes ad minus undecim apparentes in aere.& de aliis ſi que alie appare bunt: erit ſimile iudicium.

De generatis a uapore ſicco tantum. Capi. iii.

SI enim eſt uehemẽter calidus & ſiccus: ꝑtranſit ꝑ duas regiones aeris.ſ.inferiorẽ.& mediã eo ꝙ frigus illaꝝ nõ põt conuertere ipſum: & tranſilit ad illam regionẽ q̃ dicit᷑ eſtus: & ibi facit regiones qnqꝫ.Aut igit᷑ in oĩbus ſuis partibus eq̃liter ẽ ſubtilis ſiue tenuis: aptus inflãmationi ex calore loci: aut ĩequaliter.Si ineq̃liter: aut hẽt ĩferius multas partes terreſtres dilatabiles aut non ſed paucas.Si multa habet terreſtria inferius: tunc ibi de neceſſitate dilatabitur. Terreſtre aũt habundans repugnat eleuationi ad equalitatẽ aliaꝝ partiũ.& calidum iteꝝ igneum rarificãdo dilatat: & partes plus calide cõtinue plus intẽdunt in accumẽ: & efficit᷑ ipſum ſicut colũna piramidalis.Et ꝓpter longinquitatẽ uidebit᷑ de ſupiori eẽ diuiſum: ſicut ꝑpendiculum q̄d inferius habet maſſam: & continue in ſublime cordam.Hoc igit᷑ ſic incẽſum ab eſtu loci & ignis: dicit᷑ a philoſophis ignis ꝑpẽdicularis. Si aũt inequaliter ſubtilis ẽ & calidus. ſed ſubitus nõ habẽs multa terreſtria q̃ dilatari queãt ꝑ cauſam ꝓdictã: tunc totũ iteꝝ eadẽ de cã iflãmabit᷑: & uocat᷑ lancea ꝑꝑ longum ſubtile q̄d ꝓtenditur in figura & ſtat erectum: acumẽ habẽs ſupra: ſicut ignis ꝑpendicularis.Si aũt ẽ equaliter ſubtilis bene tenuis equaliter aptus inflãmationi. Tunc ẽt equaliter accẽditur in oĩbus partibus.Aut igitur eſt equaliter diſgregabilis a calore in oẽm partẽ dimẽſionis: & ſic efficitur latum quaſi rotondum natans in ſuperficie aeris.Et illud ẽ quod a uulgo uocatur candela accenſa.Licet enim latum ſit in ſupficie: tamẽ uidetur rotundum & ſpericum propter longinquitatem noſtri uiſus. Aut ẽ equaliter ſubtilis: ſed nõ ẽ equaliter extẽſibilis niſi in partẽ unã propter materie paruitatẽ: ſicut cornu quod cum extẽditur ad partẽ unam contrahit᷑ ad partẽ aliam: ꝙ tũc uapor ille ſuccenſus: dicit᷑ aſſub aſcẽdẽs.Aut ẽ equaliter quaſi ſubtilis: ſed nõ bñ continuus nec adherens ſibi: ſed una pars eius aliquãtulum diſtãs ab alia: & uidetur aſſub aſcendẽs poſt aſſub: ſicut ſi euolarẽt ſcintille de fornace.Et he qnqꝫ impreſſiones cõueniũt ĩ hoc: ꝙ oĩa ſurſum euolãt in ignẽ: & nihil eorum deſcẽdit deorſum. Si aũt uapor nõ ẽ uehemẽter calidus & ſiccus: tũc non põt penetrare mediam regionẽ aeris: q̃ frigidiſſima ẽ.& tunc iterum cauſant᷑ qnqꝫ impreſſiones de illo uapore.Aut.n.uapor ille ẽ calidus & ſiccus & bñ cõtinuus: cuius partes fortiter coniacẽt.Aut ẽ diſgregatus. Si diſgregatus tũc ꝑꝑ calorẽ quẽ habet: qñ in aere iferiori

õccurrit ei frigida nubes.Frigiditas aũt cõfricat ptẽ ad partẽ:& ex cõ fricatiõe inflãmatꝰ.Et quia diſgregate ſunt partes uidetꝰ ignis diuiſus. Et quia fugit nubẽ frigidã tangentem.Ideo uidetꝰ diſgregatim egredi ſicut ſi ſtupa accẽſa ſufflaretꝰ de cãna. Si uero ẽ uapor bñ continuus & expellitꝰ a frigida nube tangẽte:tunc aut ẽ cõpactus uapor & cõglo batus & fortis:aut ẽ modicus nõ multũ cõpactus.Si non multũ cõpa ctus nec multus:tũc cadit cõtinue:ſed nõ diuiditꝰ propter continuum caſum:uidetꝰ ſicut ſtella cadẽs longa que reliquit ueſtigium caſus poſt ſe & uocatꝰ a philoſophis candela accẽdens aliã cãdelam continue per deſcẽſum. Si uero ẽ multa materia cõglobata:tũc accipit tres diuer/ ſitates a diuerſis q̃ ſibi occurrũt in aere. Si.n.nihil tũc obuiat accen/ ditur confricatiõe ſui ipſius & ſtabit aliquãdiu in aere.& hoc ẽ quod dicũt diſcurrẽtes in nocte eſſe lumen precedẽs eos. Si aũt occurrerit ei aliquid in aere:aut hoc ẽ deſuper expellens ipſum inferius. Et hoc uocatꝰ a uulgo ſtella cadens:a philoſophis aſſub deſcendẽs. Aut fri/ gida nubes ẽ ad latus unum & calida ad aliud:& tunc ꝓpter conueniẽ tiam ad calidũ:attrahitꝰ ad illud & ibi incẽditꝰ:poſt primã aũt partem fumat anteq̃ incẽdatꝰ:& dilatatꝰ in medio & incuruatꝰ ꝓpter incenſio/ nem partis unius & alterius exceſſionẽ uerſus humidum & frigidum. Et hoc efficitꝰ uelut draco uolans:quia anterior pars accẽſa uidetꝰ ſpira men draconis.Media aũt incuruata:pp hoc quod attrahitꝰ a prima in/ curuat ſe ut ſerpẽs:& uolat ſemp ad illud latus ubi circũſtat ipm latus calidũ:eo ꝙ ſimile attrahit ſimile & cõtrariũ expellit cõtrariũ. Si ẽt eſt uapor ſiccus:tenuis inflãmabilis medio modo:tũc pertingit ad re/ gionẽ mediã:& non penetrat ipſam & tũc generatꝰ tertius aſſub.Quia tñ ille ex frigore loci expellitꝰ:quia multe nubes ſub eo ſunt. Ideo in/ cidẽs in nubẽ occultatꝰ:& penetrãs nubẽ apparet iterũ.& uocatꝰ illud a philoſophis aſſub quãdoqꝫ apparẽs:qñqꝫ nõ.& hec ſint dicta de gene ratione uapoꝝ:ſiccoꝝ:habẽtium impreſſiones ĩ tribus locis ſublimi bus. Sic igitꝰ patet numerus.xi.impreſſionum aeris:que oẽs in ſublimi generantur a uapore ſicco.

De generatis a uapore humido tantum. Capi. iiii.

Nvnc aũt tranſeũdum ẽ ad eas q̃ generantꝰ a uapore humido tñ ſicut ros pruina:nix pluuia:grando. Stille ſeu gutte ma/ gne q̃ cadũt qñqꝫ ĩ eſtate. Sciẽdum aũt ꝙ uapor humidus cum ſit aqueus non ẽ inflãmabilis ꝓpter hoc ꝙ in duabus qualitatibus igni contrariatꝰ.ſ.in frigida potẽtia & humida potentia. Licet actu ſit calidus & ſiccus tẽperate. Ad huiuſmodi igitꝰ ſcientiam

ribus pcipiunt.Inde dicimus uidere magnitudinē lōgitudinē latitudinē ꝓfunditatē breuitatē.Et tāgere dicimus & uidere motū rei & qetē unū uel duo.Alia ī alto uel ī imo q̄ ſunt differentie loci:& p ſe & p accidens.Eſt.n.obm duplex pricipale & ſecūdarium.Prīcipalia aūt multiplicant ſcd̄m numeꝝ ſenſuum.Nā obiectum uiſus p ſe & ꝓprium & prīcipale ē color & differētie coloꝝ.Obiectum auditus ē ſonus & differētie ſonoꝝ.Obiectum olfatus ē odor:& differētie odoꝝ obiectū guſtus eſt ſapor & differentie ſaporum.Obiectum tactus ſunt elementales qualitates:ut caliditas frigiditas humiditas ſiccitas. Secūdaria uero ſunt que non primo ſenſum attingunt:ſed cōſequēter:uerbi gra. Calidū frigidū humidū & ſiccū.Primo ſenſum tactus attingunt:& iō prīcipalia dicūt:molle uero & duꝝ raꝝ & denſum. Graue & leue:aſperum & lene ex conſequenti:& ideo ſecundaria. Quare aūt ſenſus ſunt quinq̨ poteſt ſummi ratio ex differenti modo ſentiendi.Contingit enim ſentire dupliciter.Aut ſecūdum diſtātiam:aut ſecundum applicationem.Item ſecūdum applicationem:duobus modis:aut enim applicatur ſenſus ſenſibili ſecūdum ſuperficiem:& ſic eſt ſentire in tactu.Aut ſecundum profunditatem & ſic eſt in guſtu. Vnde guſtabile durum frangitur & maſticatur:ut guſtus intime profunditatis guſtabilis ueniat ad ſenſum.Secūdum uero diſtantiam ē ſentire tribus modis.Aut eſt reſpectu ſenſus & ſenſibilis:ſecundū unam partē:& ſic cōtingit ſentire in uiſu.Aut ſecundum omnem partē.& ſic contingit ſentire in auditu.Aut ſecundum plures & non ſecūdum omnem partem & ſic contingit ſentire in olfatu.

De potētiis aīe ſenſibilis apprehēſiuis deintus. Capi.xiii.

Equitur pe potentiis anime ſenſibilis apphenſiuis deintus: que ſunt quinq̨ ſecūdum Auicenam.Prima ē ſenſus cōmunis ſiue fantaſia.Secunda eſt imaginatio. Tertia imaginatiua:ſiue cogitatiua ſiue formatiua.Quarta extimatiua.Quīta memoratiua ſiue memoralis.Neceſſitas uero ſenſus communis ꝓbatur ex eo ꝙ qlibet ſenſus particularis nō iudicat niſi de ſuo obiecto Sicut uiſus de colore & ſuis differentiis.Auditus de ſono & eius differentiis:& ſic de aliis.Sed conſtat ꝙ cōmune iudiciū habemus de omnibus.Iudicamus.n.quoniam color nō ē ſonus & odor &c.Ergo neceſſe ē ꝙ habeamus aliqd̄ cōe iudicatiuū īterius:quod iudicet de ſenſibilibus oībus quod a philoſophis uocatur ſenſus cōis.Item ſunt quedam ſenſibilia q̄ pcipiunt a pluribus ſenſibus & per ſe:ut magnitudo motus:qes &c.Sed conſtat ꝙ hoc non ē p naturā ꝓpriam:qa ſecundū

illá differunt. Sed nõ conueniunt in aliquo niſi per naturam ſenſus cõ muné: exiſtétem in eis: uel mouentem eos. Eſt ergo duplex natura ſenſus. ſ. particularis exterior. Et cõmunis interior. Preterea ĩ ſomno con ſopite ſunt uires ſenſuum exteriorum conſtat tñ ꝙ operantur queád modum uis interior. Eſt ergo una uis ſenſus interioris que é etiá cõis in quátum ad ipſam recurrunt uires particulares in ſomno & in q̃tum ab ipſa ſunt: & tanq̃ a fontali uel formali principio fluunt: in uigilando. item conſtat ꝙ uidemus formas ſenſibiles abſentes nõ tantum preſentes: ſed conſtat ꝙ non uidemus eas ſenſu exteriori: ergo ſenſu interiori. Quod igitur uirtus apprehenſiua ſenſibilis interior: ſiue ſenſus communis ſit manifeſtum eſt. Que inquantum conſideratur ut natura quedam: & non obediens rationi dicitur fantaſia. Senſus ergo com munis eſt uis aíe ſenſibilis: ordinata in prima concauitate cerebri: recipiens per ſeipſam omnes formas: que imprimuntur quinq; ſenſibus & redduntur. hec autem uirtus: eſt centrum omnium ſenſuum particu larium a qua deriuantur: ut rami. Et a ſenſu communi recipit imagina tio ſpés ſiue idola obiectorum: cum ipſa obiecta preſentia nõ ſunt habet autem ſenſus cõmunis ſecũdum Auicéam: tres actus. Primus actus eſt conuertere ſe ſuper actus particularium ſenſuum. Vnde dicit uideo me uidere: & ſentio me ſentire: & in hac uia non apprehẽdit ſimul: niſi obiectum unius ſenſus. Alius actus eſt diſcernere inter ſenſibilia diuer ſorum ſenſuum. Et per hoc habet iudicare: hoc non eſſe illud: ut cũ dicit album non eſt dulce. hoc aũt non poteſt facere ſenſus particularis: quia non ſe extendit niſi ad propria obiecta: ꝙ ideo non diſcernit iter illa. Diſcernere enim preexigit comprehẽdere. Et iſti duo actus ſunt ei principales: ſecundum Auicenam tertius eius actus eſt comprehendere rem in loco in quo nunc eſt: & in quo erat. Sicut apprehendit ſtillá cadentem de tecto uſq; ad terram quaſi in linea continua: tamen cum ſtilla eſt ſuperius non eſt inferius. Secundum actum iſtum. iſte ſenſus ab Auicena dicitur formalis: ſiue formans: aliis uero placet: ut ſenſus communis dicatur formalis: ratione ſue proprie apprehenſionis: que eſt ſenſibiliũ cõium q̃ ſunt motus: qes: nũerus: figura: & magnitudo.

·I·VĒTRICVLVS ·II·VETRICVLVS
·III·VĒTRICVLVS

De imaginatione quid eſt. Capi. .xiiii:

Secunda uis ſiue uirtus: ſiue potentia eſt imaginatio. Eſt aūt ſicut dicit Auicena: uis ordinata in extremo cōcauitatis anterioris ptis cerebri: retinēs quod recipit ſenſus cōis a quinqꝫ ſenſibus: & remanet in ea poſt remiſſionē illorum ſenſuū Senſus.n.cōis īdiget pñtia ſenſibilis: Non autem imaginatio. Vult ergo dicere ꝙ ſenſus cōis eſt apprehendere formas oīum ſenſibiliū. Virtutis uero que uocatur imaginatio eſt illas retinere. Et ſunt quaſi una uirtus & non diuerſificantur in obiecto uel in ſubiecto ſed in forma. hec.n.recipit. Illa retinet. Quod autem recipit non eſt illud quod retinet: uirtus etiam que ē imaginatio formas ſenſibilium retinet & nō diſcernit: dicens hoc eſſe albū: & hoc eſſe nigrum &c. Differētiā aūt hanc ꝙ ex una ē recipe: & ex alia retinere: ē uidere ī aqua. Aqua.n. licet habeat potētiā recipiēdi impſſiones figuraꝝ: nō tñ habet potētiā ṙetinēdi. Differētis ergo uirtutis erit recipiēdi ſenſibilia & retinēdi ea. Alia ē ergo imaginatio a ſenſu cōi. hec eſt ſentētia auicen. Aliis uero uidetur ꝙ imaginatio ſit cōuerſio ipſius uirtutis ſenſibilis īterioris ſup imaginē. Quoꝝ utrūqꝫ ueꝝ eſt ſcđm diuerſos modos accipiēdi hūc terminum imaginatio.

De uirtute imaginatiua qd eſt. Capi. xv.

Tertia uirtus ē que uocatᷣ imaginatiua ſiue cogitatiua ſiue formatiua. Que ſcđm Auicen. ē uis ordinata ī media cōcauitate cerebri potēs cōponere aliquid de eo ꝙ eſt ī imaginatiōe cū alio & diuidere cū uult. Quam uirtutē Auicē. ſic manifeſtat. Scimus certiſſime eē in natura noſtra ut cōponamus ſenſibilia inter ſe & diuidamus ea ſecundum affirmationē & negationē & ſimilitudinē forme quā uidemus. oportet ergo ut ī nobis ſit uirtus que hec operatᷣ & hec uirtus inquātū impat ei intellectus uocatᷣ cogitatiua. Inquantū uero imperat ei uirtus aīalis uocatᷣ imaginatiua. Inquantum occupatᷣ componēdo & diuidēdo uocatur formatiua: hec enim uirtus facit caſtra in ſpera aeris & fingit chimeram: & lupo cornua. Et eſt ordo iſtius uirtutis ad precedentes. Nam ſenſus cōis reddit ſiue dat uirtuti formali: que ē imaginatio quaſi ad reponēdū: quicqd ei tradūt ſenſus exteriores. Imaginatio uero reponit & retinet. habet enim uirtutem multiplicandi formas ſenſibiles. Virtus uero cogitatiua: ſiue imaginatiua ſiue formatiua: cōuertitᷣ ad formas que ſunt in imaginatione ad componendum eas & ad reſoluendū: qm̄ ei ſubiecte ſunt. Erat aūt ī ſua cōpoſitione & reſolutione ſepe ſiue in ſomno: ſiue ī uigilia: cōponendo ſenſatum p ſe: ad ſenſatum p accidēs. uerbi gratia. Senſus particularis

uel cōis apꝑhēdit rubeū in cupro. Rubeū aūt eſt ſenſatū ꝑ ſe. Cupꝝ uero per accidēs. Itē auꝝ & ſenſatum per accidēs. Senſatū ergo per ſe: ducit & mouet ad ſenſatum per accidēs. Vnde percepto rubeo iudicat aurum. & cōuertēdo ſe: ſup illud: cōponit rubeū & dicit hoc eſt aurū. Et qñq; eſt error qñq; non. Eror eſt cū memorat̄ quod nō eſt ſub illo ſenſato ꝑ ſe quod actu apꝑhendit̄. Si aūt memoratum eſt ſub ſenſato ꝑ ſe quod actu apꝑhendit: nō ē error. Dicit̄ autē hec potētia ſimplex. quia ſepe fit ſine argumētatiōe: pōt etiā fieri cū argumētatiōe: & tunc qñq; eſt falſa accidentis: qñq; cōſequētis. Accidēs ē qñ ſenſatū ꝑ ſe: ut rubeū apꝑhendit & mouet potentiā ad cōponēdū cū auro. Cōſequēs autem eſt cū rubeū mouet non ſolū ad memorandū aurū: ſed etiam cuprū. Et ideo quia ſenſatū ꝑ ſe uidet̄ ineſſe pluribus. Imaginatiua uirtus cōponit illa plura: & dicit unū eē aliud. In hoc ergo differētia ē in hac & in ꝓcedēti deceptiōe. Quia in prima nō erat recordatio niſi de uno ſubiecto: ſiue ſenſato ꝑ accidens: qđ nō ē ꝑſens in actu & in re: licet ſit pñs ī mouēdo & excitādo rōne rubei. In ſcđa uero deceptiōe ē recordatio utriuſq; ſubiecti: & de illo qđ ē pñs in actu & in re: & ī mouēdo: & de illo qđ ē pñs tm̄ in mouēdo. Propter qđ dicit Ari. qđ accidēs ē in uno ſolo coſequēs ī pluribus. Vñ egō ītelligo in pluribus ſubiectis. Licet qdā ītelligāt in pluribus cōſequētis. Vñ paralogius accidēs ſumit̄ ī ſubiecto uno in oībus terminiſ: qđ patet cū dicit̄. Oē balneū ā artificiale. Aqua ē balneū ergo aq̄ ē artificiale. Ibi balneū & artificiale ſunt idē in ſubiecto. Similiter aq̄ & balneū ſūt idē ī ſubiecto: In cōſequēti uero ſemꝑ ſumunt̄ diuerſa ſubiecta: ui patet īſpicieti. & nota ꝙ qdā uirtutē hāc ſcđm ꝙ mouet̄ de uno fantaſmate ad aliud appellāt fantaſticā: ſecūdum uero trāſformatiōes: q̄ ſunt in ſomnis appellant imaginatiuā.

De ſomno & uigilia. Capi. xvi.

Nteq̄ dicamus de ceteris uirtiubus īteriōribus ſenſitiuis dicendū eſt aliqđ ſomno: & de uiſione que fit in ſomno. Sciēdū igit̄ ꝙ ſecūdū Auicen. uigilia eſt diſpōſitio: ī qua aīa imperat ſenſibus & uirtutibus exterioribus: & mouet uoluntarie ad operandū. Somnus uero eſt priuatio huius diſpoſitiōis ī qua aīa cōuertit̄ ab exterioribus ad interiora. Vnde etiā ſic diffinit̄. Sōnus eſt qes aīalium uirtutū cū ītenſione naturaliū. Cōuerſio aūt ab exterioribus ad īteriora accidit multiplici de cā. Aut pp laſſitudinem. Aut pp ſolitudinē. Aut pp inobedientiā inſtrumētoꝝ. Propter laſſitudinē: cū ſpūs aīalis reſolutus uel debilitatus ex nimia exercitatione corporis: refugit ad interiora & ſequunt̄ eū uirtutes aīales. Propter ſolicitudinē

uero accidit cũ ipſe ſolicitationum cure calefaciunt cerebrum facientes humoroſam reſolutionem: in eo ex quo accidit ſomnus: dũmodo nõ ſit nimia calefacio: que deſicet cerebꝝ. Accidit etiã ex ſollicitudine alia ratione: quia cibaria & humores coniungunt̃ intus: & indigẽt ut ueniãt eis ſpũs: cũ toto calore naturali ad hoc ut calor poſſit efficere digeſtionẽ pfectam. Propter inobediẽtiã uero inſtrumẽtoꝝ accidit ſomnus: cũ iſtrumenta imbibunt̃ & opilant̃ ex uaporibus & cibis: qui diffundunt̃ in eis & ſpũs aĩalis refugit mouere organa: pp multã humiditatem. De uiſione uero que accidit in ſomnis notande ſunt differentie ſcd̃m Auguſtinũ dicentẽ ſic in libro de ſpiritu & anima. De his que ſibi uidẽtur uidere dormiẽtes: quinqꝫ ſunt genera. ſ. Oraculũ: uiſio: ſomnum. Inſomnium fantaſma. Oraculum eſt: cum in ſomnis apparens aliqua ſancta grauiſqꝫ perſona: ſicut ſacerdos: uel etiã deus: uenturũ qd aperte uel non euenturum: faciendũ uel euitandũ enunciat. Viſio eſt cum ſi quis id quod uidet eo modo apparet & euenit. Somnum figuris eſt tectum: & ſine interpretatione non poteſt intelligi. Inſomniũ eſt qñ id quod fatigauerat uigilantem ingerit ſe dormienti: ſicut eſt cibi cura: uel potus uel aliqua ſtudia uel artes uel infirmitates: ſecundum nanqꝫ ſtudia que quis exercuit: ſomniat: & ſolitarum artiũ: ſimulacra in preſentia mentis impreſſa apparent in ſomnis. Iuxta ẽt infirmitatũ diuerſitates: diuerſa accidũt ſomnia & ſecundũ morum & humorum diuerſitates uariant̃ etiam ſomnia. Alia enim uident ſanguinei. Alia colerici: alia melancolici. Illi uident uaria & rubea: iſti alba & nigra. Fantaſma eſt qñ quis uix dormire cepit: & adhuc uigilare ſe extimat: aſpicere uidetur irruentes in ſe: uel paſſim uagantes formas diſcrepantes: & uarias: letas uel turbulẽtas. In hoc genere eſt phialoes: q̃ publica perſuaſio quieſcentes opinant̃ inuadere: & pondere ſuo preſſos ac ſentiẽtes grauare quod non eſt aliud niſi quedam fumoſitas a ſtomaco uel a corde ad cerebrum aſcendens: & ibi uim aĩalem oprimẽs. Nota ergo ꝙ numerum iſtarũ differentiarum ſomnii: qui ſecundũ modos uidendi accipitur: aut. n. uidet̃ uerũ aut falſum. Si uerũ: aut uidet̃ tectum figuris & ocultũ: aut manifeſtũ. Si primo modo uidet̃ eſt ſomniũ. Si uero uidet̃ manifeſtum: aut cum admiratiõe: que accidit ex magna imaginatione alicuius perſone ſacre: & ſic eſt oraculum. Aut ſine tali apparitione: parte futurum pernoſcitur: & ſic eſt uiſio. Si uero quod uidet̃ eſt falſum. Aut falſitas eſt: quo ad rem uiſam: & ſic eſt inſomniũ. Aut eſt falſitas: quo ad actum uidendi: & ſic eſt fantaſma: cum dormiens putat ſe uidere uigilãdo. Alias differenrias ſomnii: ponit hieronymus

ſuper Danielem dicens. Sex ſunt maneries ſiue genera ſomniorũ. Duo ſunt que nemo ſanctus uitare poteſt. Ex nimia uentris exinanitiõe: & ingurgitatione. Tertium ex illuſionibus nocturnis. Quartũ ex premiſſa cogitatione: uiſione ſecuta: Quintum per reuelationem ſpiritus ſancti que.ſ. multis modis fit: ad caput noſtrum chriſtum: uel eccleſiã uel membra: ptinenti reuelatione ſubſecuta. Sextũ ex curis pmiſſis. Et nota ꝙ ad hoc ꝙ imaginatiua opet: actu cõponendo & reſoluendo: ſiue in ſomno: ſiue in uigilia: neceſſe ẽ ut aĩa ab exteriori actione quieſcat. Et ut idola: ſiue ſpẽs in imaginatione retẽte: uel a ui memoratiua reuocate appeant: hinc eſt ꝙ diſcurentes: & etiam aĩum exterioribus ãctõnibus immergentes: liberales ſnĩas tardius addiſcunt. Vnde Ariſtoteles ĩ ſeptimo phyſicoꝝ. Sedendo & quieſcendo: homo fit ſciẽs & prudens: hinc eſt etiã ꝙ in bene pranſis & bene potatis: pp euaporationes ſpiſſas & multas aſcendentes ad cerebrum: ĩmaginatiua ſtatĩ lucide & limpide operari nõ põt: niſi debiliter & cõfuſe. hinc eſt etiam ꝙ uinolenti: pp eandem cauſam precipue in principio ſomni: non ſomniant. Poſtmodum autem ſubtiliatis fumis & permittentibus ſpecies apparere poterunt ſomniare. Ex eadem cauſa eſt: ꝙ pueri non ſomniãt: qa multum & frequenter comedunt: & a lacte: multe & ſpiſſe uaporationes ad cerebrum aſcendunt. De operatione imaginatiua dicit Aueroys Quod quãdoq; accidit: ꝙ in ſomno uidetur homini quaſi ſentiat per quinq; ſenſus: abſq; eo ꝙ ibi ſit aliquod ſenſibile extrinſecum. hoc autem accidit per cõtrarium motum ei: qui eſt in uigilia. In uigilia enim ea que ſunt ſenſibilia extrinſeca mouent ſenſus: & ſenſus: communis mouet imaginatiuam uirtutem. In ſomno autem quando uirtus imaginatiua fert intentionem quam accepit ab extrinſeco. Aut ex uirtute memoratiua reuertitur: mouet ſenſum cõem: & ſenſus communis mouet uirtutem particularem: & ſic accidit ꝙ homo comprehendit ſenſibilia: licet non ſint extrinſecus quia intentiones eorum ſunt in inſtrumẽtis ſenſuum: & indifferenter mouent: ſiue ille intentiones ueniant ab extrinſeco: ſiue ab intrinſeco. Et ſimile huic accidit ĩ habẽte timorẽ & infirmo propter intenſionem ĩmaginationis in iſtis diſpoſitiõibus Motus enim uirtutis imaginatiue intendit in ſomno: quia ẽ ſoluta a ligamento uirtutis cogitatiue: & pp debilitatem iſtius uirtutis.ſ. cogitatiue in infirmo: & hñte timorẽ accidit eis tale accñs. Et nota ꝙ ſenſus cõmunis: propter aſſuefactionem recipiendi a ſenſibus particularibus etiã in ſomno de facili ſpẽs recipit a memoratiua redeuntes. Et de hoc ponitur exẽplum ab auctoribus in candela ſepe accẽſa: & ſepe extincta

Que ſi ſit ꝓpe aliá accenſam de facili accendit᷑. Ita in ꝓpoſito: deſcendit enim ſpēs ad ſenſum cōem. Et ꝓpter hoc credit᷑ res tūc eē pſens. Si aūt q̄rat᷑ quare nō fit ſimiliter uerſus ſupiorem partē. ſ. rōnem. Dicendum ꝙ ēt aliqñ ſic ē. Contingit. n. aliqñ bonos uerſus fieri in ſomnis: & bonos ſilogiſmos tñ raro: qa iſta nō fiūt p cōpoſitionē imaginabilis cū imaginabili. imo ē ibi q̄dam ratiocinatio. Vnde opinio ē: ꝙ tūc hōīes nō dormiāt oīno. ſed natura feſſa quieſcit nec utit᷑ ſenſibus utit᷑ tamen rōne circa illa: in quibus ſollicita eſt.

De uirtute extimatiua: qd eſt & ubi eſt q̄ facit. Capi. xvii.

Conſequenter dicēdum ē de uirtute extimatiua. Eſt aūt extimatiua ſicut dicit Auicena: uis ordinata in ſummo cōcauitatis medie cerebri: apprehēdens intētationes ſenſibilium ſicut ē in oue diiudicāte ꝙ ē a lupo fugiendum: & ꝙ cū agno habitādum. Eſt āt uirtus trāſcendēs: qa apphēſio ſua nō ē formaꝝ ſenſibiliū & materialiū. ſed immaterialiū: bonitas. n. & maliuolētia cōueniēs & incōueniēs: utile & nociuū: ī ſe nō ſunt forme materialeſ: nec in ſenſu cadēres exteriori: tñ ſunt accidētia ſenſibiliū: & hoꝝ ē uirtus extimatiua: q̄ q̄rta ē uirtutū ſenſibilium īterioꝝ. Nota ergo ꝙ extimatio utiliū & nociuoꝝ fit tribus mōis. Primus modus ē ex cā maternali ſicut accidit ī puero: q cū eleuatur ad ſtādū & extimat ſe cadere ſtatī alicui adheret: & cū oculus alicuius debet purgari a lipiditate ſtatim ille claudit anteq̄ cognoſcat qd ſibi accidat. Et ſi ouis timet lupū naturaliter: & aīalia leonē: & aues accipitrē: qa extimāt nociuū. Secūdus modus ē p expientiā: ſicut accidit cū aīal habuit dolorē aut delitias ab aliq̄ re. Cuius forma deſcripta ē ī uirtute formali: ſiue imagīatiōe: & ītentiōes utilitatis & nocumēti deſcripte ī memoria: ſtatim ut apparuerit extra: res illa erit ī extimatiōe delitiaꝝ uel nocumēti. Hinc eſt ꝙ canes terrētur fuſtibus & lapidibus qa extimāt nociua: & alliciunt᷑ oſſibus qa extimāt delectabilia. Tertius modus ē ad modū ſimilitudinis & ꝑ ꝓprietatē cōiūctam ſicut res hēt aliquā formam cōiunctā cum ītentiōne extimatiōis in aliquo ſenſibilium: ſicut accidit ī pomo cum ē coloris coccinei ꝙ ē maturum & dulce. & ideo cū uidemus pomum coccineum extimamus dulce.

De uirtute memoratiua ſenſibili. Capi. xviii.

Memoratiua uirtus ē uis ordinata in poſteriori cōcauitate cerebri: retinēs quod apphendit uis extimatiua de intentionibus ſenſibiliū. Cōparatio aūt uirtutis extimatiue ad memoriam: ſecūdum Auicenā: ē talis qualis ē cōparatio imagina-

tionis ad ſenſum cōem: qa ſicut imaginatiō retinet & ē theſaurus for
mag ſenſibiliū: q̄s apphēdit ſenſus cōis: ſic memoratiua ē theſaurus
cōſeruans ītentiōes ſenſibiliū: quas apprehēdit uirtus extimatiua. Ad
maiorē aūt declaratiōnē uirtutis memoratiue: q̄rendum ē. Que ſit diſ
ferētia memorie & reminiſcētie. An ſit recordatio ſeu reminiſcētia irra
tionabilium. Ad quod dicēdum ſcd̄m Auice. ꝙ ē memoratiua in aliis
aīalibus: ſed reminiſcētia q̄ ē reuocatio ingenii ad querēdum qđ obli
tum ē. Non inuenit̄ niſi in ſolo hoīe. Cognoſcere. n. ſibi aliqd affuiſſe
quod poſtea deletum ē: non ē niſi uirtutis rationalis. Sed ſi ē alicuius
uirtutis alterius ꝑter rōnalem poterit eſſe extimationis: ſed inq̄tū de-
corat̄ & īformat̄ rōnalitate. Differētia ergo memorie & reminiſcentie
ē qa memoria ē retētio ſpēꝝ: ſiue intentionum ſenſibilium: ſed remi-
niſcentia ē rep̄ſentatio formaꝝ a memoria deletaꝝ p obliuionē p ea
q̄ auertit actu & ſimilia ſicut ſi obliti alicuius pſone quā uidimus: re-
curremus ad locum ad tp̄s & accipimus p q̄ recordamur pſone quam
uidimus tali loco: tali tpe talia faciētem. Notādum quoq; ꝙ ē ēt diffe
rentia īter recordari. & adiſcere. Quidam. n. poſuerūt ꝙ nihil aliud ſit
adiſcere q̄ reminiſci. Cōueniūt aūt hec duo ī hoc ꝙ utrobiq; ē motus
ad īcognita ad hoc ut ſciāt̄. Sed in hoc differūt qa recordatio ē inquiſi
tio incognitoꝝ ut cognoſcant̄ in pñti uel futuro: q̄ in ꝑterito quoque
cognita fuerūt. Adiſcere uero ſiue diſciplina ē extēſio aīe ad cognoſcē
da īcognita: q̄ tñ nō fuerūt cognita prius. Item ad maiorē euidentiam
Querit̄ pp qđ aliqd hoīes facilius adiſcūt q̄ recordēt̄ qdā ecōuerſo. Et
uniuerſaliter pp qd qdā ſunt facilioris recordatiōis: q̄ memorie. Alii
ecōuerſo. Ad quoꝝ ītelligētiā notādum ē ſcd̄m Auice. Quod illi q ſūt
ſicce complexiōis: fortes ſunt ī memoriter retinēdo & debiles ī recor-
dādo. Siccitas. n. cōueniēs ē diſpoſitio ad imp̄ſſionum retētiōnē īha
bilis aūt ē ad motum. & iō ſicca cōplexio cōuenit memorie: nō recor-
dationi. Qui uero ſunt calide cōplexiōis facile recordant̄. Hi. n. ſunt q
magis pcipiūt nutus. Nutus aūt opant̄ motū ſenſibilium: & qui erit p
ceptior nutuū erit cicius recordās. Item caliditas cōplexiōis. Cōueniē
tiſſima ē ad motum diſpoſitio. Illi uero q ſunt cōplexiōis humide fa-
cilis ſunt diſciplīe. Humiditas. n. ē diſpoſitio cōueniētiſſima ad facili-
tatem ſuſceptiōis īpreſſionū: q̄ cōuenit facili diſcipline: & ē contraria
diſpoſitio forti memorie: memorie. n. neceſſe ē eē materiā: a qua diffi-
culter deleat̄ qđ imp̄ſſum ē in illa: & ad hoc opus ē ſicca materia cōple
xiōe. No. ergo ꝙ bñ mēores cōtrarie ſunt diſpoſitiōis bñ adiſcētibus.
Illi. n. bñ memores ſunt quoꝝ aīe nō hñt facilē motū: neq; diſpergūt̄

cogitatiões eo℞.Illa.n.aīa q̄ habet multos motus & multiplices cō-cogitatus nō bene memorat.Eſt enim cōtraria diſpoſitio bone recordationis:bona enim recordatio exigit multiplices motus & agiles cogitationes. Item bene memores ſunt ſicce cōplexionis:q̄ ē diſpoſitio difficilis ad ſuſcipiēdum impſſiones:& ideo ē ecōtraria diſpoſitio facilis diſcipline.Bona ergo memoria ē uel ex ſiccitate complexiōis uel excitatio circa unū uel pauca: nō circa multa.Inde ē ꝙ pueri q̄uis ſint humidi:firmiter tñ retinēt.Aīe.n.eo℞ nō occupant̄ circa multa ſicut aīe matura℞ pſona℞ ſed ſunt fixe circa unum iuuenum aūt pp calorē ſuum:& pp motus ſuos agiles: debilior ē memoria:q̄uis ſint cōplexionis ſicce ſenibus uero accidit ꝑpter humorem qui preualet in eis nō memorari ea que uident.

De comparatione ha℞ uirium adinuicem. Capi. ix.

ET nota ꝙ uirium intrinſecus apprehendentium.Quedā apprehendunt formas ſenſibiles:ſicut ſenſus cōis imaginatio: imaginatiua ſiue cogitatiua:Quedam apprehēdunt intētiones ſenſibilium:ut extimatiua & memoratiua. Item quedā apprehendunt & operant̄:ut ſenſus cōmunis:cogitatiua & extimatiua.Quedā uero apprehendunt & non operant̄:ut imaginatio:& memoria.Item quedam apprehendunt principaliter:quedam ſecūdario. In apprehenſione formarum ſenſibilium principaliter apprehēdit ſenſus cōmunis:cum ſenſibus exterioribus:Secundario uero uirtus imaginationis:& uirtus imaginatiua.Similiter in apprehēſione ītentionū ſenſibilium.principaliter apprehendit uirtus extimatiua. Secundario uero uirtus memoratiua.Hec de potentiis anime ſenſibilis apprehenſiuis dicta ſufficiant.

De motiuis anime ſenſitiue. Capi. xx.

DIcto de uiribus aīe ſenſibilis apprehenſiuis deintus dicēdū eſt de motiuis.Virtus aūt motiua ſenſibilis eſt duobus modis.Nam q̄dam ē motiua motu naturali.Quedā uero motu animali.Et motiuā ſenſibilem motu naturali:dico q̄ mouet nō ſecundum apprehenſionē nec ē ſubiecta imperio rationis:q̄lis eſt uirtus uitalis ſiue pulſatiua.Eſt autem hec uirtus in corde ſicut ī organo:& ē uis mouenſ per inſpirationem & reſpirationem:prīcipium exiſtens temperantie caloris cordis & corporis.Et nota ꝙ hec uis nō eſt cuiuſlibet animalis:ſed ſolum animalium reſpirantium & habentium pulmonem.Non eſt enim piſcium huiuſmodi uis nec animaliū imperfectorum & uermium & teſtudinum.Et huius ratio ē quia ani-

mal perfectum & reſpirans ē ualde calidum. Calor autem naturalis excellens facit duo. Reſoluit enim corpus quātum ad ſubſtantiam. & immutat a propria qualitate naturam quātum ad accidens. Et ideo ī ualde calido ſenſibili: ſequuntur duo ſcilicet deperditio & intemperātia. Contra que nociua: ſunt duo cōſeruatiua: unum reſtaurās. Aliud temperans. Et ideo adhibite ſunt due uirtutes conſeruantes. Virtus nutritiua: que reparat deperditum per calorem. & uirtus pulſatiua ſiue uitalis: que temperat calorem. Quia ergo calor in piſcibus debilis ē quod patet per hoc: ꝙ ſaluātur in elemento frigido: quod ē aqua: & etiā in animalibus imperfectis: quod deprehenditur ex tarditate motus: & non habent diſpoſitionem cordis: quāuis habeant aliquid proportionabile cordi. Inde ē ꝙ calor in eis non facit diſtemperantiam: inde etiā eſt ꝙ carent pulſatiua. De motiua motu animali. Capi. xxi.

COnſequenter dicendum ē de uirtute motiua motu animali. Motum autem animalem dico qui fit per precedentem apprehenſionem boni uel mali: quam apprehenſionem in animali: ſequitur appetitus: ſiue motus ad aliqd uel motus ab illo: ſiue fuga: quod patet in apprehenſione boni cibi: uel mali. Neceſſarium ē igit̃ aliquam uirtutem eē aliam ab apprehēſiuis ſenſibilibus: que moueat aīal. Nam apprehēdentes nihil aliud faciūt q̃ apprehēdere uel iudicare bonū uel malū: ſiue extimare. hāc aūt philoſophi uocāt appetitiuā theologi uero ſenſualitatē que ꝓprie eſt motiua. Porro eadem dicit̃ ſenſualitas ſcđm ꝙ in hoīe ē: & habet ordinem rōnem quo ordine pōt in ea eē pctm̄. ſ. primus motus uenialis. Poſſumus āt communiter diſtinguere motiuas. Nam quedam ſunt motiue: quia diſponentes ad motum: & he ſunt motiue ſecūdum quid ſicut fantaſia: uel ſenſus communis: & extimatiua tam enim extimatiua q̃ fantaſia: ſunt mouētes appetitiuam inquātum repreſentant ſpēm boni uel mali: cōuenientis uel diſconuenientis. Differenter tamē diſponunt ad motum extimatiua & fantaſia. Nam fantaſia diſponit ad motū ex repreſentatione ſpēꝝ uel formaꝝ ſenſibiliū. Extimatiua uero ex pñtatiōe ſenſibiliū ītētionū. Formas āt ſenſibiles dicimus colorē ſaporē &c. huiuſmodi. Intentiōes uero ſenſibiliū. Vtile nociuū cōueniēs diſcōueniēs. Delectabile triſtabile. Motiue uero q̃ ſunt cauſe faciētes motum: ſunt motiue ſimpliciter: q̃ ſubdiuidunt̃: in appetitiuas & effectiuas & motiuas mēbroꝝ exequētes motum. Sed appetitiue ſunt imperantes motum. Affectiue uero faciētes & exequētes motū īteriorē ſpūalē. Motiue uere mēbroꝝ faciūt motū exteriorē corporalē. Nota ergo ꝙ ſicut

dicit Auicē. Virtutis appetitiue due ſunt ptes: uis cōcupiſcibilis: & uis iraſcibilis. Vis aūt concupiſcibilis eſt uis īperās. moueri aut appropinquare ad ea que putantur neceſſaria aut utilia: appetitu delectādi. Vis uero iraſcibilis ē que imperat moueri ad repellendū a ſe: qđ putat̄ nociuū uel corrunpens appetitu uincendi. Ad cognoſcendū aūt differentiam uirtutis iraſcibilis: & cōcupiſcibilis. nota ꝙ bonū dicit̄ duobus modis. ſ. bonū ſimplex: & bonū expediēs. Bonū aūt ſimplex hic dicit̄ delectabile: ut cibus. Bonū uero expediēs hic dicit̄ triſtabile arduum quod tñ dicit̄ bonū: quia utile: ut medicina uel īciſura pp ſalutem corporis. Eſt ergo uis cōcupiſcibilis appetitiua boni delectabilis: & dicit̄ bonū delectabile carnis & tpale: uis uero iraſcibilis ē appetitiua boni ardui expedientis. Et ſciendū ꝙ uirtus cōcupiſcibilis cū ſit in bonū delectabile: habet actus. Cōcupiſcere deſiderare. Gaudere: letari: amare: diligere. Et cū contraria ſint nata fieri circa deū. Erunt actus contrarii his ipſius cōcupiſcibilis: ut faſtidire: quod ē cōtrariū cōcupiſcere. Abhominari: quod eſt contrarium deſiderare. Dolere: quod ē cōtrarium gaudere: triſtari quod cōtrariat̄ letari. Odire quod contrariat̄ amare. Cōtemnere: quod cōtrariat̄ diligere. Actus aūt iraſcibilis cum ſint in arduum & difficile: ſunt ſecundū duplicē diſpoſitionē. ſ. debilitatis & corroborationis. Debilitas ē diſpoſitio: que cōſequit̄ ex diſcōfortatione uirtutis iraſcibilis. Corroboratio eſt diſpoſitio que conſequit̄ eius confortationē. Secūdum corroborationē fiunt actus ex imperio iraſcibilis. Quidā in bonū. Quidā contra malū. In bonū: non ſecundū quācunq; rōnem: ſed ſecundum rōnem excellētie: uel honoris: ſecūdū hoc ergo ſunt actus iraſcibilis: Ambitio: ſpes: ſuperbia: contemptus dñatio. Contra malum: ſunt actus ſecundū corroborationē iraſcibilis: audere: iraſci: inſurgere. Secūdum debilitatē ſeu diſconfortationē: fiunt motus ab iraſcibili per modū fuge. Et hoc dupliciter. Nā quidā ſunt motus fuge a bono. Quidam fuge a malo. Et motus fuge a bono non ſunt ſecundū rōnem boni qualiſcunq; ſed boni ardui ſiue excellentis. Secundum hoc ergo ſunt motus a paupertate ſpūs deſpatio: humiliatio: reuerentia. Per modū uero fuge a malo ſunt actus ſecundū debilitatē iraſcibilis: pnīa: impatia: timor. Organum āt uirtutis iraſcibilis & cōcupiſcibilis ē cor. Sicut enim uirtutis apprehenſiue ſenſibilis. organū principale ē cerebrū. Ita uirtutis motiue: ē cor: ſicut dicūt philoſophi. Et huius ſignum eſt dilatatio cordis: & reſtrictio: & reuocatio ſanguinis & ſpirituum ab exterioribus ad interiora: uel emiſſio ab interioribus ad exteriora in motibus cōcupiſcibilis & iraſcibilis. Cum

enim mōtus fiunt a uirtute cōfortata: tunc fit dilatatiō cōrdis: & emiſſio ſanguinis & ſpūum a corde ad exteriora. Sed lente cōfortata cōcupiſcibili. Impetuoſe uero iraſcibili. Diſcōfortata uero uirtute fit cordis cōſtrictio & reuocatio ſpūum. Sed diſcōfortata cōcupiſcibili lēte diſcōfortata uero iraſcibili īpetuoſe. Ex his igit̄ motibus differētibus cōcupiſcibilis & iraſcibilis dep̄hendit̄ organū uirtutis motiue eē cor.

De uirtutibus affectiuis. Capi. xxii.

d E uirtutibus aūt affectiuis intelligendum ꝙ forte eedē ſunt ſecūdum ſubſtantiam cum appetitiuis. ſed differūt ſcd̄m rationem: ut dicit Auicena. Inq̄tum enim uirtutes appetitiue ītendunt̄ fiunt affectiue: ſiue deſideratiue. Sciēdum ergo ꝙ appetitus ē motus īperii iraſcibilis & cōcupiſcibilis. Affectus uero eſt motus īterior: cōſequens ſcd̄m app̄henſionē boni & mali. Vnde affectiōnes multiplicant̄ ſcd̄m q̄ttuor differētias: ſcd̄m ſanctos: & philoſophos. ſ. gaudiū uel leticia. Dolor ſeu triſticia cupiditas ſeu ſpes. Metus ſeu timor: quaꝝ numerus ſumit̄ ſic. Nam due ſunt ex cōprehēſione boni p̄ītis gaudiū uel leticia. Futuri cupiditas ſeu ſpes. Ex cōprehēſione mali p̄ītis dolor uel triſticia. Futuri metus uel timor.

De uirtute motiua exteriori. Capi. xxiii.

c Onſequenter dicēdum ē de uirtute motiua exteriori q̄ conſeq̄tur ad affectiuas. Eſt aūt huiuſmodi uirtus īfuſa in lacertis & muſculis contrahēs ligamēta cōiuncta membris & relaxans. Subdiuidit̄ aūt ī generalem motiuam & particularē. generaliter aūt motiua fundat̄ in extrema parte cerebri & capitis a q̄ oriunt̄ nerui motiui ſicut ab anteriori parte nerui ſenſitiui. Qui nerui motiui ramificant̄ per totum corpus: & conſiſtunt ī lacertis & muſculis q ſunt īſerti membris & hi conſiſtunt ſuper organa uirtutis generaliter motiue corporis. Particulariter aūt motiua ſubdiuidit̄: per cōtractiuā & ꝓgreſſiuam: & per operatiuam & uocatiuam. Contractiuam aūt dico que ē principium motus contrahendi & extendendi mēbra aīalis: ex quo nō ꝓuenit motus totius de loco ad locum. Sicut. n. dicit Auicena. Motus aīalis ē duplex. Quia ē motus animalis de loco ad locum. Et eſt motus contrahendi & extendendi membra aīalis. Impoſſibile. n. eſt ut aīal habeat ſenſum tangendi & non habeat ī ſe uirtutem motus aliquo modo. Quomodo. n. ſciret̄ habere ſenſum tangendi: niſi uideret̄ ī eo aliq d motus fugiendi contrarium. Vnde poſſunt comprehendi aīalia eſſe: ſicut nos uidimus ī cōchilibus & conchis ꝙ ſunt motus conſtrictionis & reflexiōis & extenſionis ī partibus eoꝝ q̄uis

nõ diſcedát a locõ ſuo: & in hoc cognoſcimus ꝙ ſentiũt & ſunt aĩalia. Progreſſiua uero ẽ uis ſenſibilis principiũ tranſeũdi de loco : ad locũ. Organũ uero huius uirtutis eſt differẽs: ſcd̃m differentiá aĩalium . Ná quedá gradiunť pedibus: ut greſſibilia. Quedá defferunť alis uolado ut uolatilia. Quedá trahunť coſtis & uẽtre reptando: ut reptilia Quedá uero agunť penulis natádo: ut natalia. Operatiua aũt uis ẽ ſenſibilis principium operandi: ut in habentibus manum. Organa huius uirtutis ſunt manus. In nõ habentibus uero ẽ aliquid loco manuũ: ut os: & pedes: ſicut ĩ apibus & araneis. Vocatiua uero uirtus ẽ principiũ emiſſionis uocis. Nec ẽ eadẽ uirtus iſta & pulſatiua. Pulſatiua. n. ſẽp & de neceſſitate: & nõ ſcd̃m apprehenſionẽ mouet & motu quodá ſecundũ dilationẽ & cõſtrictionẽ cordis inſpirando & reſpirádo. Vocatiua uero non ſemper ẽ de neceſſitate: ſed uoluntarie & ſcd̃m apprehenſionẽ. Et hec eſt uirtus indicatiua affectionum: ſcd̃m ꝙ dicit philoſophus: ꝙ uoces ſũt note eaꝝ que ſunt ĩ aĩa paſſionũ. huius uirtutis organũ ẽ pulmo: & uitalis artaria. Vñ ſola aĩalia hñtia: pulmonem uoces emittunt. Et hec de uirtutibus aĩe: cõis nobis: brutis: & plantis: dicta ſufficiát.

De uirtutibus uel potentiis aĩe rationalis. Capi. xxiiii.

SEquitur de uirtutibus aĩe rõnalis: & humanis . Que primõ diuiditˀ: ꝑ apprehẽſiuas: & motiuas: ſiue per ĩtellectũ ſpeculatiuũ: & praticũ. Sed qa cognitio uiriũ ẽ ex cognitiõe organoꝝ: obiectorum & actuũ. Ideo primo dicendũ eſt de organõ. Secundo de obiecto. tertio de diſtinctione uirtutis ĩtellectiue. ubi etiam tangeť de actibus. Vtrum uirtus intellectiua habeat organum aliquod determinatum in corpore. Capi. xxv.

QVereret ergo aliquis in principio de organo uirtutis ĩtellectiue: ſiue in qua parte corporis ſit & operať. Si. n. in nulla parte corporis operatur. non uideť eſſe in corpore. Si uero operatur in aliqua parte corporis: erit habẽs aliquam partem in corpore: ut organum ſibi determinatum. Sed cõtra omnis uirtus operans per organum. Operať ſecundum ꝓprietatẽ organi & poſſibilitatem tm̃ ut uirtus uiſiua que operať per organum: operatur iuxta proprietatem: & poſſibilitatem illius. Vnde nõ iudicat de ſapore: & ſono. ſed de colore: quia color pertinet ad naturam organi : uiſus tantũ non ſapor uel ſonus. Nullum aũt organũ habet poſſibilitatẽ & diſpoſitionem ad incorporalia. Nulla ergo uirtus operás uel cognoſcens per organum corporale: eſt cognitiua: niſi corporaliũ. Si ergo uirtus intellectiua intelligit per organum corporale : intelligeret tantũ corporalia:

& nõ ſpiritualia. Item operatio uirtutis intellectiue: ſemper eſt per ab ſtractionem a materia & a conditionibus materiæ: ſed oĩs operatio eſt ſecundum naturã uirtutis a qua egreditur. Igitur uirtus intellectiua eſt abſtractiua a materia: ergo non habet organum corporale & materiale in corpore aſſignatum. Item nulla uirtus incorporata. i. parti corporis determinata: ſiue operans per organum eſt cognitiua ſui: quia non poteſt reflecti ſe ſupra ſe: cum ſit incorporata. Vnde oculus nõ uidet ſe: nec imaginatio imaginatur ſe. Cum ergo uirtus intellectiua ſit cognitiua ſui. intelligit enim ſe cum reflectitur ſupra ſe: ergo non eſt incorporata neq; operans per organum. Item omne quod cognoſcitur uel comprehenditur: eſt in cognoſcente ſecundum naturam cognoſcẽtis: & non ſecundum naturam rei cognite: ut patet in omnibus & generaliter. Omne quod recipit̃ eſt in recipiente ſecundum naturam recipientis: & non ſecundum naturam recepti. Cum ergo corporalia & materialia ſint in intellectu ſecundum modum ĩmaterialem: erit intellectus ĩmaterialis: ergo ſimplex. Item Ariſ. dicit. iii. li. de animalibus. Intellectus & intelligentia ab extrinſeco: & ipſe ſolus eſt diuinus quoniã operatio eius non habet cõicationem cum operatiõe corporali aliquo modo. Item in. iii. li. de anima. Senſus non poteſt ſentire ex ualde ſenſibili: ut ſenſus auditus ex magnis ſonis neq; ex fortiſſimis coloribus & odoribus uidere: neq; odorare. Sed intellectus cum intelligat ualde intelligibile: non minus intelligit infima. ſed etiam magis. Senſitiuũ quoq; non ſine corpore eſt. hic autem ſeparatus: ergo intellectus ĩmaterialis & ſimplex eſt. Quod concedendum eſt. Dicendum eſt ergo ꝙ uirtus intellectiua non eſt in corpore: ita quod determinet ſibi partem corporis: quia nullius partis corporis ẽ actus: ſiue perfectio: ſicut uirtus uiſiua oculi: & auditiua auris &c. ſed eſt in toto corpore tota: hec eſt perfecta ſicut patet ex predictis.

De obiecto uirtutis intellectiue uel rõnalis. Capi. xxvi.

SEquit̃ de obiecto uirtutis intellectiue. Et cũ ipſa ſit ĩmaterialis obiectum eius erit ĩmateriale: hoc eſt intelligibile forma. ſcilicet abſtracta a materia & conditionibus materie. Species uero ſiue forme abſtracte. Quedam ſunt abſtracte per naturam ꝓpriam ut omnia ſpũalia. Quedam uero per actionẽ ipſius uirtutis intellectiue: hoc eſt per conſiderationem: non realiter: ut ſpẽs ſiue ſimilitudines: qbus cognoſcunt̃ corporalia. Forme autem abſtracte a materia & cõditionibus oĩbus materie p naturam dñr. Vt forma qua cognoſcit̃ deus: & angelus: & ipſa aĩa: & ea que ſunt in ipſa ut i ſubie-

cto: ut potētie ſcia uirtutes. Forma uero q̃ cognoſcit̃ deus ē ſimilitu-
do uel imago prime ueritatis impreſſa aīe a creatore. Propter quod di
cit Ioānes Damaſcenus oībus cognitio eſſendi deū: ab ipſa natura īſer
ta ē: imago enim prime ueritatis imp̄ſſa aīe ducit ī cognitionē eius cu
ius eſt imago. Forma aūt qua cognoſcit̃ ipſa aīa uel angelus: ē ipſa aīa
rōnalis: q̃ cum utit̃ ſe: ut ſimilitudine referendo ad id ad cuius imita-
tionē facta ē ſupra ſe. Sic iterꝝ cognoſcit deū p̱ modum acqſitiōis: aut
utit̃ ſe ut ſimilitudine referēdo ad alterꝝ ad cuius imitationē facta nō
eſt ſed qđ cum imaginatione ipſius ē: & ſic cognoſcit angelū iuxta ſe.
Et hoc ē quod dicit Aug. Quod aīa cognoſcit deū ſupra ſe: ſe in ſe: an-
gelū iuxta ſe. Ad cognoſcēda uero ea q̃ ſunt ī ea ſicut ſunt potētie eius
& uirtutes & ſcīe: utit̃ ipſis ut ſimilitudinibus ad ip̄a cognoſcēda. Vñ
res q̃ cognoſcit̃: & forma q̃ cognoſcit̃ differūt ſolum ſcđm rōnē & nō
ſcđm rem. Forme uero q̃ ſunt p̱ cōſiderationē abſtracte: ſunt forme q
bus cognoſcunt̃ corporalia: & ea q̃ ī corp̱ibus fundant̃. Cum. n. natu-
ra ītellectus ſup̱ior ſit rebus corp̱alibus: p̄tātem habet ſup̱ formas cor
porales miro mō cōprehēdēdi eas. Abſtrahit. n. eas: primo a ſenſibus.
Poſtea ab imaginatiōe: & cōditiōibus oībus materialibus. ſ. ubi figu-
ra ſit: & huiuſmodi & ſic expoliatis oībus cōditiōibus materie: & ſin
gularis ſubſtātie: accipit eas abſtractas & uniuerſales cōes & inmate-
riales ut genera ſpēs differētias p̱pria & accñtia. Abſtractio āt iſta non
fit actu ſed cōſideratiōe. Ordinē aūt abſtractōis forme corp̱alis: ſcđm
Auice. eſt uidere hoc mō. Senſus exterior ut uiſus non ſuſcipit formā
q̃ in materia: ſed eius ſimilitudinē: uel ei ſimilē: tñ nō cōprehēdit eam
niſi materia p̄ñte uel forma exiſtēte ī materia. Senſus uero īterior: uel
imaginatio abſtrahit formā maiori abſtractione: qa apprehendit etiā
abſente materia. Sed tñ imaginatio nō diuidit ipſam formā ab accidē
tibus materie: ut figura ſitu: & huiuſmodi ſub q̱bus cōprehēdit eam.
Extimatio aūt trāſcēdit illū ordinē abſtractiōis. Formas. n. q̃ ſunt īten
tiones ſenſibiliū: nō ſcđm ſe ſimilitudinem habētes cum formis mate
rialibus: ut bonitas malitia cōueniēs incōueniēs cōprehēdit. ſed tñ ex
timatio nō app̄hēdit has formas expoliatas ab oībus accidētibus ma
terie eo ꝙ particulariter app̄hendit eas: & ſcđm naturā p̱priam: & p̱
cōparationem ad formas ſenſibiles imaginatas: ut patet ex p̄dictis.
Virtus uero intellectiua app̄hendit formam corporalē & denunciat: a
materia & ab oībus circūſtantiis materie & ab ipſa ſingularitate: & ſic
app̄hendit ipſam nudā & ſimpliceem & uniuerſalem. Verbi gratia ſi-
cut apprehēdit̃ hō q p̄dicat̃ de pluribus ut una cōis natura: & ſeque-

ſtrat eã intellectus ab oĩ qualitate: ſitu ubi & ſingularitate. Niſi.n. ſic cõſideratiõe denudaret̃: nõ poſſet intelligi ut communis: q̃ diceret̃ de oĩbus. Hec ergo ẽ differẽtia in ordĩe abſtractiõis corpalis. Primo ĩ ſenſu. Secũdo in imaginatione. Tertio in extimatione. Quarto ĩ ĩtellectu. Nota tamen ſcd̃m Auice. Quòd formis materialibus ꝓpter materiã accidũt diſpoſitiões multe: quas nõ habent ex ſua eſſentia. ſ. ex hoc ꝙ ſunt forme. ſ. particularitas: q̃litas q̃titas ſitus: & huiuſmõi. Verbi gratia forma humana ſubſtãtia ẽ: & natura ĩ qua cõueniũt oĩa ſingularia ſpẽi hoĩs equaliter cuius ẽ una diffinitio. Et qa accipit ei eẽ in ſingulari in hoc & in illo. Ideo multiplicata ẽ: hoc aũt nõ ineſt ei ex natura ſui. Si enĩ ex natura humana eſſet ut deberet multiplicari: tunc non p̃dicaretur homo niſi de aliquo uno numero. Si enim humanitas iſtius eẽt ex hoc ꝙ ẽ humanitas non eſſet alicuius alterius. Relinquitur ergo ꝙ accidit humanitati ex materia. Iſte modus multiplicationis & diuiſionis ꝙ ẽ ſingularibus. Accidit ei ẽt aliud p̃ter hoc: qa cum fuerit ĩ materia: acq̃rit̃ aliq̃s modus. Qualitatis q̃titatis ſitus & ubi q̃ oĩa abſtracta ſunt a natura ipſius. Si.n. humanitas ex hoc ꝙ humanitas determĩaret ſibi accidentia huiuſmodi: tunc oporteret unũquẽqꝫ hoĩem cõuenire cum altero in huiuſmodi accñtibus cũ cõueniant in humanitate inq̃tũ huiuſmodi eſſent igit̃ eiuſdẽ q̃litatis & q̃titatis &c. Relinq̃tur ergo ꝙ forma humana nõ habet ex ſua eſſentia huiuſmodi accidẽtia: ſed iſta ei accidũt ꝓꝑ ipſius cõpoſitionem ad materiã. Cum igit̃ ſic ſine iſtis apprehẽdit̃ ueriſſima ẽ ipſius forme apprehẽſio. Nota ꝙ ẽt differẽtia apprehẽſionis ẽ ex differentia abſtractiõis q̃ ẽ ĩ ipſis formis. Quedã.n. forme ſunt ſimpliciter abſtracte a materia & ab oĩbus cõditiõibus ipſius materie: ut forme ſp̃ũales q̃ appellãt̃ a philoſophis methaphiſice. Quedã uerò ſunt abſtracte a materia: ſed nõ a cõditiõibus materie: & ideo ſcd̃m aliq̃d abſtracte ſunt: ſicut forme mathematice: ut magnitudo numerus. linea.n. uel figura inq̃tum huiuſmõi: nõ determinãt ſibi materiã aureã uel lineã: tñ determinãt ſitu & poſitiõe: & iõ nõ ſunt abſtracte a cõditiõibus materie ſcd̃m ſe. Similiter numerus nõ determinat ſibi materiã: ut duo uel tres: ſed tñ determĩat ſibi multiplicationẽ ſeu diuiſionẽ q̃ cõditões ſunt materie: ſicut oñſum ẽ. Quedã uero forme ſunt ĩabſtracte ſcd̃m ſe ſicut forme phyſice ſiue nãles ſicut ignis: terra caro &c. ſed abſtrahunt̃ cõſideratõne: p modum & ordinẽ q dictus ẽ a materia & a cõditionibus materie. Prime forme ſolũ comprehendunt̃ uiſiõne ĩtellectuali. Illa.n. uiſiò ſicut dicit Ari. cõprehẽdit res q̃ nõ habẽt imagines niſi ſeipſas. Secunde uero forme comprehendũt

tur uiſione imaginaria q̃ ē ſenſus cōis: ſiue interioris potētie: & per abſtractionem a conditionibus materie poſitionis & ſitus: & huiuſmōi apprehendunt̃ uiſione intellectuali q̃ ē uirtutis ītellectiue. Tertie uero forme comprehendunt̃ uiſione corporali: que ē ſenſus particularis ſiue exterioris. & p̲ abſtractionem a materia apprehendunt̃ uiſione imaginaria. Deinde p̲ abſtractionem ampliorem ab oībus conditionibus materie apprehendunt̃ uiſione intellectuali.

De diſtinctione uirtutis ītellectiue apprehēſiue. Capi. xxvii.

Onſequenter dicēdum ē diſtinctione uirtutis intellectiue apprehenſiue. Sciendum ergo ꝙ ē intellectus paſſiuus: & corruptibilis q̲ dicit̃ ab Ari. materialis. Et eſt intellectus incorruptibilis & ſeparabilis. De quibus hoc ordine dicemus. Primò de intellectu paſſiuo: & actibus eius. Secundo de intellectu ſeparabili: & actibus eius. Intellectus ergo paſſiuus ē uis inferior partis intellectiue coniuncta ſenſibili: que recipit ſpēs intelligibiles ī fantaſmatibus. Oportuit aūt hanc uim eſſe: ut intellectus q̲ ē ſeparabilis ſpēs abſtractas a fantaſmatibus intelligeret. Et hec uis ē continuans actus uirtutis intellectualis cum actibus uirtutis ſenſibilis: hec enim a fantaſmatibus affert materialiter ſpēs ītelligibiles abſtrahendas: hec aūt uirtus nunq̃ ē aīe rōnalis: niſi dum cōiungit̃ ad corpus & nominat̃ ſicut dicunt alio noīe rōnalitas: a qua dicta ē media celula cerebri logiſtica ſiue rōnalis. Dicta ē aūt rōnalitas ſiue ratio q̲a potēs ē accip̲e uniuerſalia a p̲ticularibus: q̃uis nō uniuerſale per modū uniuerſalis.

De uirtute intellectiua ſeparabili. Capi. xxviii.

Intellectus ſeparabilis aſſignant̃ differentie ſcd̃m duos mōdos. Vnus modus ē ſcd̃m differentiam nature ſecundum ꝙ diſtinguit̃ uirtus intellectiua per intellectum poſſibilem uel agentem. Alius modus ē ſcd̃m differentiam ordinis & ſecūdum hoc ſunt due differentie uirtutis intellectiue. ſ. ītellectus ſuperior & inferior ſiue ratio ſuperior & inferior. Quātum ad diuiſionem primam. Nota ꝙ duplex ē natura intellectus: una ē quaſi materialis: alia formalis. Vna ē poſſibilis ut tabula nuda ab omni pictura. ſ. ſuſceptibilis: omnium picturaꝝ nullam habens actu: ſed poſſibilis ad oēs & hec ē intellectus Alia uero agens: ut lumen. Eſt enim intelligibile lumē prime uirtutis nobis p̲ naturam impreſſum ſemp agens ſicut lux ſemper irradians: de quo pſal. Signatum ē ſup nos lumen uultus tui dn̄e. Et ſe habet ad ſpecies intelligibiles manifeſtandas ſicut lux colores: ſicut dicunt philoſophi.

De intellectu poſſibili. Capi. xxviiii.

DE intellectu aũt poſſibili certum ē ipſum eē. Nam niſi poſſibilitas eēt ad ſuſceptionem ītelligibiliũ ſpēꝝ īpoſſibile eſſet ītellectum eē nõ ītelligētem actu. Nũc ergo pſcrutãdum eſt diſtinctiones ipſius. Cõſtat poſſibilitatem ad ītelligendum eſſe in pueris & in adultis adiſcētibus. Et in adultis edoctis nõ tñ actu conſiderantibus. Et in actu cõſiderãtibus: ſed aliter: & aliter. Sicut potentia ſcribēdi ē in puero: & in adulto adiſcente ſcribere: & in ſcriptore pfecto in arte: nõ tñ actu ſcribente: & ī actu ſcribēte. In primo. n. eſt potētia naturalis. In ſecũdo potētia diſpoſita. In tertio potētia pfecta in habitu. In quarto potētia in habitu & in uſu. Secundum hunc modum ē differentia intellectus poſſibilis quadruplex ſcđm Auice. & alios. Prima ē ītellectus hñs poſſibilitatem tm̃: & ē ſicut potentia materialis ad ſimilitudīem materie prime: q̃ ex ſe nõ habet aliq̃ formã: ſed eſt ſubiectum oīum formaꝝ. Secũda ē intellectus diſpoſitus uel habēſ diſpoſitionē: q ē cum aliqs habet in ītellectu principia: hoc ē ꝓpoſitiones quas cõtingit credere q̃ non aliunde ſed per ſe ſunt note. Sicut omne totũ ē maius ſua parte. Et ſi ab equalibus equalia demas: que remanēt ſunt equalia: tertia ē intellectus pfectus: cũ iã hēt ītellectus concluſionē eoꝝ que ſequunt᷑ ad principia: ſed nõ ē cõuerſus actu ad illa per cõſiderationē. Quarta eſt intellectus in actu cũ iam cõſiderat actu. Primus dicit᷑ intellectus materialis. Secundus dicit᷑ intellectus ī habitu tertius dicit᷑ intellectus adeptus. Quartus dicit᷑ intellectus acomodatus. hi. n. ſunt ordines intellectus ſpeculatiui poſſibilis.

De intellectu agente. Capi. xxx.

DE intellectu agente quoniam ſit ſic ꝓbat Auice. Anima humana ē intellectus prius in potentia. Poſtea ē ītellectus in effectu. Omne autem quod exit de potentia in effectum non exit niſi p cãm que deducit illud de potentia in effectũ. Sed cã dans formam ītelligibilem nõ ē niſi intelligentia in effectu: ergo neceſſario ē intellectus agens. Vtrum autem intellectus agens ſit ſeparatus a ſub̃a aīe uel ſit aīe differētia. Et ſi ſeparatus ē: an ſit ītelligētia creata q̃ ē angelus: an increata q̃ ē deus uidēdũ ē. Quod ergo ſit ītelligentia īcreata q̃ ē deus. Sic ꝓbat᷑ Augu. in lib. ſoliloqoꝝ dicit ſicut in iſto ſole materiali tria aīaduertimus ꝙ ē ꝙ fulget: ꝙ illuminat: ſic in ſereniſſimo deo tria ītelligere debemus: ꝙ ē ꝙ intelligit: & ꝙ cetera intelligere facit. Sic ergo deus ē intellectus intelligere faciens: ergo intellectus agēs. Itē Ioãnis primo. Erat lux uera q̃ illuminat oēm hoīem &c.

Illuminatio aũt hec nõ ẽ ad cognoſcẽda ſenſibilia ſed ĩtellibigilia. Erit igit̃ dei filius lux ad manifeſtanda ĩtelligibilia: ergo ẽ ĩtellectus agẽs. Quod aũt ĩtellectus agẽs ſit ĩtelligentia creata: q̃ ẽ angelus ꝓbat̃ qa ſicut dicit beatus Dionyſius. Manifeſtatores ſunt angeli oẽs: & ẽt ad ipſos ꝑtinent oẽs reuelatiões: ut patet ex apoſtolo. Apoc. primo: & Danieli. viii. Sed cõſtans ẽ ꝙ hmõi manifeſtatio: q̃ ẽ ꝑ angelos nõ fit uirtuti ſenſitiue: fit ergo uirtuti ĩtellectiue: ſed non niſi ꝑ irradiationem. Vnde dicunt̃ angeli lucis ĩ quoꝝ ſpẽm aliqñ ſathanas ſe trãſſigurat: ergo ĩtelligẽtia angelica ẽ ĩtellectus agẽs. Item lux ĩtelligẽtie prime ẽ ĩacceſſibilis prime thy. vi. Deus hĩtat lucem ĩacceſſibilẽ: ergo ea non erit ĩtelligere. Oportet ergo ꝙ ſint ꝓportionabilia. Vidẽs & lux q̃ debet uideri: nõ erit ergo ĩtellectiua diuina ĩtellectus agẽs reſpectu aĩe. Sed cũ ꝓportio ſit lucis ĩtelligentie angelice ad uiſum ĩtellectus humani: & ĩ ꝓportiõabili luce ẽ uidere: ergo erit ĩtelligẽtia angelica ĩtellectus agẽs reſpectu humani ĩtellectus poſſibilis. Quod aũt ĩtellectus agẽs non ſit ſeparatus a ſubſtãtia aĩe/imo ſit q̃dam differẽtia uirtutis partis ĩtellectiue: ꝓbat̃ ꝑ p̃s. iiii. Signatũ ẽ ſuꝑ nos lumẽ &c. Igit̃ ĩ ſuprema ꝑte aĩe ſuꝑ nos ẽ ſignatio luminis ſimilitudinis diuĩe. Habemus ergo lumen ĩpreſſum a creatore ad cognoſcenda ĩtelligibilia: & hoc ẽ qd̃ dicimus ĩtellectum agẽtem. Item cũ ſit aliqs oculus corporalis uidẽs ꝑ lucẽ ĩ ſe exiſtẽtem ſicut oculus chaci: & oculus noctue uidẽs ĩ tenebris nõ ĩdigens luce exteriori multo fortius oculus ĩtellectualis uidebit ꝑ lucem exiſtẽtem ĩ ſe. Lux ergo qa ĩtelligimus nõ erit ſeparata a ſubſtãtia aĩe. Rñdeo ſine p̃iudicio. Quedã ſunt: ſicut dicit Augu. ſupra ĩtellectũ humanum. Quedã iuxta: q̃dam ĩtra: q̃dam ĩfra. Dicit. n. ꝙ cognoſcit aĩa deum ſupra ſe. Angelos iuxta ſe: ſe ĩ ſe. Quicqd celi ambitu continetur ĩfra ſe. Dicẽdum ergo ꝙ ad ĩtelligendum ea q̃ ſunt ſupra ſe. Sicut ſunt ea q̃ de diuina eſſentia & trinitate ꝑſonaꝝ ĩtelligunt̃ diuino mõ. Indiget aĩa irradiatione ab ipſa luce prime ueritatis & eſſentie ſuꝑ ſupremã uim ipſius: q̃ dicit̃ mens uel ĩtelligentia: de q̃ dicit Augu. ꝙ nulla ĩterpoſita natura format̃ ab ipſa prĩa ueritate. Reſpectu igit̃ ueritatis ſumme & reſpectu eoꝝ ĩtelligibilium q̃ omnino excedunt ĩtellectum humanum dicitur agẽs deus. Et huiuſmodi illuminatio eſt gratie ĩfuſio ad contemplanda diuina. Ad cognoſcenda uero ea que ſunt iuxta ſe: ut ſunt angelice eſſentie: uirtutis: & ordines & operationes: ĩdiget anima reuelatione angelica: ſiue ĩſtructione: & in hac operatione poſſet dici Angelus intellectus agens inquãtũ ĩſtruens reſpectu ĩtellectus humani: ſed hoc nõ reſpicit ſupremam faciem ĩtellectus humani q̃ ẽ eter

ni & increati: ſed uirtutem inferiorem ſecundum ꝙ Augu. diſtiguit inter ītelligentiam: ītellectum & rõnem. Intelligentia ē ſpūs increata. Intellectus ſpūalis creature. Ratio naturaꝶ corporeaꝶ. Ad cognoſcē-da uero ea que ſunt intra aīam: ut ē ipſa aīa: & potētie ipſius habitus: ſcīe & uirtutes nõ indiget anima lumine extrinſeco: ſed lumine īnato Cognoſcit. n. ſe eſſe: ſe poſſe rõcinari: ſe ſentire: ſcire aliquid: iuſtū uel iniuſtum eē ꝑ cõuerſionem ad ſe. Et ideo dicit Augu. qđ cognoſcit ſe in ſe. Ad cognoſcēda uero ea q̄ ſunt infra ſe: nõ indiget aīa lumīe ītelligentie q̄ ſit extra ſe. Dum. n. intellectus humanus ſuꝑior ſit rebus corporalibus: & ēt īcorporalibus q̄ ſunt in ſubiecto utpote potētie: habitus diſpoſitiones & affectiones ideo ad hec apprehēdenda: non ē neceſſaria illuminatio ſubſtātie ſeparate: ſed ſufficit lumē interius. ſ. ītellectus agens. ſ. uis aīe ſuppreme de qua fit hic ſermo. Nota ergo ſcđm Auice. ꝙ intellectus agentis operatio ē. Illuminare ſiue lumē intelligētie diffundere ſuꝑ formas ſenſibiles exiſtētes in imaginatione: ſiue extimatiōe. Et illuminādo abſtrahere ab oībus circūſtātiis materialibuſ. Et abſtractas copulare ſiue ordinare in intellectu poſſibili. Quemadmodum ꝑ operationem lucis ſpēs coloris abſtrahit̉ quodāmodo: & pupille copulat̉. Intellectus uero poſſibilis oꝑatio ē. Primo cõuertere ſe ꝑ cõſiderationem ad formas q̄ ſunt in imaginatione: q̄ cum illuminant̉ luce intelligentie intellectus agentis: & abſtrahunt̉ denudate ab oībus circūſtātiis materie: & imprimunt̉ in ītellectu poſſibili: ſicut ſupra dictum ē deducit̉ in actum & format̉ intellectus poſſibilis: & tūc dicit̉ intellectus formatus. Et tunc operatio intellectus poſſibilis ſubſequit̉. Prima circa q̄ditates. Secūda circa complexiones primas que ſunt principia. Tertia circa cõcluſiones. Verbi gratia primo cognoſcit qđ ē totum. Secūdo ꝓpoſitionem uel complexionem q̄ ē principium ꝑ ſe notum: ut omne totum ē maius ſua parte. Tertio cõcluſionē que cõſequit̉. ſ. ꝙ totum cõtinuum ē maius ſua parte. & ſic ī ceteris. Per uiam igit̉ inductiōis colligit̉ ꝙ ipā forma uniuerſalis abſtracta a ſingularibus qua format̉ intellectus poſſibilis. Per uiam uero ſimili ꝑficit̉ operatio intellectus poſſibilis: iam formati: ut ſit duplex modus operationis ītellectus poſſibilis. Vnus ē quaſi inductiuus. Cum conuerſio ipſius ē ꝑ cõſiderationem ad formas ſenſibileſ: ut abſtrahat̉ forma per actionem luminis intellectus agentis: qua informat̉. Alius ē quaſi ſilogiſticus: cum cõuerſio ipſius ē ſupra ſpēs intelligibiles acceptas ad inferendam concluſionem. Et in hoc differt a ſenſu. Senſus enim uiſus recipit per actionē lucis q̄uis nõ cõuertat̉ attū hõ iudicat ſine conuer-

ſiōne. Intellectus uero poſſibilis: nec recipit formā intelligibilē: nec iudicat ſine conuerſione. Et hi ſunt gradus opationis ītellectus poſſibilis q̄tum ad illa que fiunt miniſterio ſenſus. Eſt aūt alius modus opationis reſpectu formaꝝ que non indigēt abſtractiōe ſicut uirtutes ſciētie & alia que ſunt in aīa ut in ſubiecto. Spēs. n. iſtaꝝ nō abſtrahunt a fantaſmatibus reꝝ ſenſibiliū: quia pticularia hoꝝ uniuerſalium non ſunt ſenſibilia. Sed cū ſunt in aīa ubi poſſunt eſſe ſecūdum rem: nō indigēt ſpēbus quibus cognoſcant: que non ſunt ipſe res. Ad cognoſcēda igitur hec: nō requirit niſi cōuerſio intellectus poſſibilis cū illuminatiōe intellectus agentis.

De diuiſione potētiaꝝ aīe ſcd̄m ordinē. Capi. xxxi.

Onſequēs ē dicere de differētia ītellectiue uirtutis apphēſiue ſcd̄m rōnem ordinis. Sciēdū igit ꝙ ītellectiua uirtus ſubdiuiditur p ſupiorē: & īferiorē partē. Supior uero intellectiua dicit ab Aug. cū cōuertit hec uis ſupma īter apphēſiuas: ad cōgnoſcēdū ueritatē increatā ſcd̄m imaginē: uel ſpēm trinitatis ſibi a creatore impreſſam. Et imago trinitatis ſcd̄m Auicē. determinat ſecūdum tria. Memoriā: intelligētiā: & uoluntatem. Et memoria dicit ipſa uis inq̄tum ē cōſeruatiua ſimilitudinis prime ueritatis: p impſſam ſimilitudinē ueritatis a creatore. Intelligentia uero ē inq̄tum ē cōtemplatiua prime ueritatis: p impſſam ſimilitudinem ueritatis a creatore. Volūtas uero ſcd̄m ꝙ hic accipit eſt inq̄tum ē amatiua prime ueritatiſ p īfixū appetitū eius a creatore uel aliter. Memoria ut hic dicit: eſt ipſa uis ītellectus ſupioris: qua rōnalis creatura pōt recogitare ſuū prīcipiū efficiēs: p hoc ꝙ nō ſemp fuit. Vñ certa ē ꝙ ab illo fuit. Intelligētia uero ē impſſa uis ītellectus ſupioris: p quā pōt cōtēplari pñtem primam ueritatē: ut pñtem lucē ſibi & cōtēplationis cām. Voluntas. n. ē uis ītellectus ſupioris: q̄ dirigit uel inclinat ad ipſam primā ueritatē ut ad finem. Nota ergo ꝙ ſcd̄m hanc uim ſunt nobis impſſa iudicia ueritatis circa principia ſcientiaꝝ. ut de quolibet dicit negatio uel affirmatio: & de nullo ambo ſimul. Et oē totū eſt maius ſua parte: & huiuſmodi: que dicuntur eſſe manifeſta nature cuiuſlibet adiſcentis: p lumē ſimilitudinis prime ueritatis: ſecundū illā partē nobis impreſſam. de quo in pſalmo. iiii. dicit. Signatū ē ſup nos lumē &c. Nota ēt ꝙ hec uis ē eadē ſcd̄m ſubſtantiā cū ītellectu agente. Sed ſcd̄m ꝙ cōſiderat hec uis ut natura quedā. ſic dicit ītellectus agens. Secundum uero ꝙ ē apphenſiua: dicit ītelligētia ſiue mēs. Inferior aūt uis ītellectus: ſi cōſiderat ut natura q̄dam: ſic dicit ītellectus poſſibilis. Et actus ipſius ſunt dicti ſupra.

Si uero conſideratur ut uirtus apprehenſiua ſic dicitur intellectus ſpe-culatiuus: uel ratio.

De actu uirtutis ītellectiue. Capi.xxxii.

Nota ergo ꝙ actus principalis huius uirtutis.ſ.ītellectiue ap-prehēſiue ē intelligere & hoc per ſe: tn̄ preter hūc ſunt actus adminiculares inq̄tū.ſ.hec uis ordinatᷓ ad ſenſibilē.Et ſcđm hoc multiplicantᷓ rōne quadruplicis uis in īuentiuā: ſiue īueſtigatiuā: īdicatiuā: memoratiuā: & īterpretatiuā: īuentiua aūt & īdicatiua nō diſtinguntᷓ niſi inq̄tum ad īuentionē: & iudiciū: ſcđm ꝙ diſtī-guitᷓ duplex uia.ſ.ītelligendi: q̄ ē ī īquiſitione ueritatis p ſe.Et uia iudicii in diſcuſſione ueritatis accepte ab alio.Vna ē experiēdi. Altera adi-ſcendi.& expiri ē p ſe: diſcere ab alio: uel uia intētionis ſcđm modum cōpoſitionis: uia iudicii ſcđm modum reſolutionis.Siue uia īuētiōis eſt cū a cognitiōe effectuſ: puenitᷓ ad cognitionem cauſe.Via uero iudicii ē cū p cognitionē cauſe cognoſcitᷓ effectus.Memoratiua aūt & īter-pretatiua diſtinguūtᷓ: qa memoratiua ē retētiua ſpēi cognite.Interp̄tatiua uero ē datiua cognitiōis uel aliter pn̄t diſtīgui.Nam īueſtigatiua & memoratiua ſunt hoīs reſpectu ſui.Sed inueſtigatiua uel inuētiua ī inq̄rendo īcognita & memoratiua retinēdo cognita. Vnde inuentiue deſeruit cogitare & ītelligere memoratiua ē poſt ītelligere.Item īdicatiua & interp̄tatiua ſunt reſpectu alterius.Sed īdicatiua in ſuſcipiēdo ab alio cognitionē.interp̄tatiua uero in trāſfundēdo ī aliū.Vn̄ una.ſ. indicatiua deſeruit ueritati ītelligende.Reliqua uero.ſ. īterpretatiua ē poſt ītelligere.Inuētiue uero ſiue inueſtigatiue actus ſunt: ingeniare: expiri app̄hēdere cōcipere rōcinari: ingeniū aūt ē extenſio intellectus ad incognitoꝝ cognitionem.Experiētia uero ē certitudo reꝝ facta p ſenſum.Apprehēſio aūt ē acceptio ſimplex ītellectus: ut hoīs uel ani-malis.Cōceptio uero ē acceptio cōplexa ītellectus: ut qm̄ hō ē aīal hō eſt riſibilis.Ratiocinatio uero arguitiua intellectus ut ſi hō ē aīal.hō ē ſenſibilis: & patet numerus.Nam īueſtigatio aut ſe extēdit ad cogno-ſcendū īcognita: & tūc ē īgenium: aut ī uia cognoſcēdi p ſenſum.& ſic eſt experiētia aut uia cognoſcēdi p rōnem: q̄ triplex ē.Eſt enim uia in cognitionē ſimpliciū: ut dictionū: īmo eoꝝ que ſignificantᷓ p dictio-nes.& hec ē apprehēſio.Et ē uia in cognitionem cōplexoꝝ: ut enūciationū uel ꝓpoſitionū: & hec ē conceptio.Et ē uia in cognitionem conclusionis: & hec ratiocinatio.Indicatiue uero actus ſunt etiam q̄ dicti ſunt.Sed ſecūdum aliam uiam.Nam ad intellectum puenitur: aut per ſe: ut inquiſitione: aut per alium: ut in iudicio ſiue diſciplina. tamen indicatiue īquātum iungitur ſenſibili: poſſunt aſſignari: actus ſcilicet

diſcernere ꝑut cõiungitur imaginatiue: dubitare: & opinari inquātū coniungitur cogitatiue: & ſcire. Sed dubitatio ē acceptio utriuſqꝫ partis cum formidine falſitatis. Opinatio ē acceptio unius partis: cū formidine alterius. Scire uero: ē completus actus intelligentie. Et hic ē ordo. primo ē diſcernere: hoc ē diiudicare. Deinde iudicio deficiente ē dubitatio. Proficiente uero iudicio. fit fides ſiue opinio. ꝑueniente uero iudicio ad ītellectum ueritatis fit ſcīa. Et ē dubitatio uacillatio inter uerum: & falſum. Opinio credulitas ueri: ſcientia uero certa cōprehēſio ueritatis. Memorie uero rōnalis triplex ē actus. Primus ē ſpēs intelligibiles retinere. Secundus eſt repreſentare. tertius obmiſſas uel oblitas ſpēs reparare: & hoc eſt reminiſci in quo hn̄dat a ſenſibili. Nota ꝙ memoria triplex ē. Eſt. n. memoria uis conſeruatiua ſpēi ſenſibilis. Eſt & memoria ſpēi intelligibilis. Et ē etiam memoria uis cōſeruatiua diuine ſimilitudinis indita a creatore de qua dictū ē ſupra de imagine. Interpretatiue uero que ē uis indicatiue ītelligentie: duplex ē actus. ſ. Excogitatio: & ſignificatio. Et ē excogitatio configuratio: uel informatio cogitationis: ad exprimendū exterius. Significatio uero ē cognitionis formate ꝑ ſigna uel uerba demōſtratio. Et qa ſigna in opere cōfuſa ſunt: & equiuoca ad intellectū ad comodandū alteri. Ideo acōmodata ſunt uerba ad manifeſtationem ītellectus: ut ſigna diſcreta & propria. Et ideo ad ſignificandū ītellectum facta ē locutio. Eſt aūt locutio uerbi interioris mente cōcepti. i. cogitationis ꝑ uerba exterius demonſtratio. hec aūt uirtus ē eadem cū uocatiua. i. cū emiſſa uocis. Vocatiua enim ē ſenſibilis & irrationabiliū. Locutiua uero rōnabiliū. Vn̄ nec pice nec dormientes dn̄r loqui. Loqui. n. uel dicere: ē cū intentione ꝓferre. Quia ergo pica uel dormiens & ſi ꝓferunt uocē ſignificatiuā: nihil tn̄ intendūt: nec loquunť. Solius ergo ꝓferentis cū intentione ē loqui & uirtus locutiua: ſed tale ē rōnale aīal. i. homo. Locutiua q̄tum ad intentionē ē intellectiue. Quantum uero ad prolationem ſenſitiue. hec enim duo ſunt in eo quod ē loqui. ſ. cum intentione proferre.

De motiua intellectiua. Capi. xxxiii.

COnſequenter dicēdū ē de uirtute intellectiua: motiua: Sicut enim habemus uim intellectiuā ordinatā ad uerum. Sic habemus uim intellectiuā ordinatā ad bonum. Nota ꝙ eſt uis motiua in bonū. ut natura. Et eſt uis motiua ꝑ apprehenſionem. Motiua enim in bonū ut natura ſimpliciter: ē triplex. Eſt. n. motiuum in bonū ſupremū: quod diciť ſinderesis. Et ē motiuum in bonū infimum: quod diciť ſenſualitas. Et ē motiuū in bonū medium: quod

dicit̃ uoluntas naturalis. Eſt enim bonum ſuperius. ſ. bonum rationale quod dicit̃ honeſtum. Et bonum ſimplex: quod ſua ui nos trahit. & ſua dignitate nos alicit. Et eſt bonum ĩferius. ſ. bonum corporale: bonum delectabile carnis: qđ ē bonum apparẽs: ſiue ſcđm qd. Et ē bonũ medium qđ ē bonum naturale queadmodum eẽ uiuere. Intelligere & ſentire: & quecũq; ſunt ſubſtantialia nature. Eſt igit̃ affixus appetitus naturalis & inditus aĩe boni honeſti: & uirtutum & opationũ uirtuoſarum. Eſt enĩ ĩfixus appetitus boni delectabilis carni: ut q̃ ſunt circa cibos: & coitus delectationes. Eſt ẽt infixus appetitus & amor naturalis boni. ſ. eſſendi uiuendi ſentiendi & intelligẽdi. Eſt igitur ſyndereſis uis naturaliter motiua & inclinans aĩam rõnalem ad bonum honeſtum: & retrahens ab inhoneſto. Senſualitas uero ē uis naturaliter mouens & inclinans ad bonum cõſeruatiuum nature. Voluntas autem eſt uis naturaliter mouens ad bonum ſubſtantiale nature. Sic igit̃ diſtinguitur motiua uis ut natura nõ p apprehẽſionem. Item motiua p apprehẽſionem diſtinguit̃. Quia ē motiua determinata ad incommutabile bonum. Et ē motiua determinata ad mutabile bonum. Et ē motiua indeterminate ſe habẽs ad utrũq;. Motiua determinata ad incommutabile bonum ē ſuprema pars rationis uel ĩtelligẽtie q̃ ē habẽs ſimilitudinem ſumme bonitatis a creatore impreſſam: ſecũdum quam ẽt determinat̃ in aĩa imago trinitatis. ſcđm mẽtem noticiam & amorem Mens enim ē uis conſeruatiua ſimilitudinis ſumme bonitatis indite a creatore. Noticia uero ē p ſpeculationem illius. Amor uero p appetitũ illius. Et ſicut ſuprema pars apprhenſiue ĩtellectiue ē imago trinitatis p ſimilitudinem prime ueritatis inditam. Sic ſuprema pars ĩtellectiue motiue ē imago trinitatis p ſimilitudinem ſumme bonitatis inditam Vnde ex hac impreſſione bonitatis naſcunt̃ dictamina legis naturalis. Vt qđ tibi non uis fieri aliis ne facias. Et iterum quecũq; uultis ut faciãt uobis hoĩes: & uos facite illis. Motiua uero determinata ad commutabile bonum ē motiua ſenſibilis q̃tum ē de ſe. Põt tñ conſiderari duobus modis in ſe uel in ordine ad rõnem: uel intellectum. Secundũ ꝙ in ordine ſic ſubiecta ē ipſi rõni: ſecũdum ꝙ patet in concupiſcibili & iraſcibili & motiua mẽbroꝝ. Secũdum ꝙ ĩ ſe: ſic ē determinata & ordĩata ad bonum ſenſibile: qđ ē cõmutabile. Motiua aũt indeterminate ſe hñs ad utrũq; bonum. ſ. incõmutabile: uel cõmutabile ē uis rationis poſt ſupremã uel liberum arbitriũ đ qua eccleſiaſtici. xv. Dereliquit eum in manu cõſilii ſui. Et ĩfra ante hoĩem uita & mors: bonũ & malum qđ ei placuerit dabit̃ illi. Manus cõſilii ē poteſtas arbitrii. Vita

& bonum aie ẽ ex cõuerſione liberi arbitrii ad bonum incõmutabile quod eſt deus. Mors uero & malum aie eſt ex auerſione a bono incõmutabili: & conuerſione ad bonum cõmutabile. Hec aũt uis a philoſophis dicta ẽ intellectus praticus: ideſt operatiuus eo ꝙ principiũ ſit operabilium. Et hec de anima & potentiis eius dicta ſufficiant.

Deo Gratias Amen.

Explicit Philoſophia Alberti Magni.

Egidius de regimine prĩcipum libro primo parte tertia de duodecim paſſionibus anime.

DVodecim ſunt paſſiones aie: uidelicet amor odium deſiderium: abhominatio: delectatio: triſticia: ſpes deſperatio: timor: audatia: ira: mãſuetudo. Sed nota ꝙ mãſuetudo interdum importat paſſionẽ oppoſitã ire & ĩterdum uirtutẽ mediam: ĩter iram & mãſuetudinẽ paſſionẽ. Et hoc pp penuriã uocabulorum. Quaꝝ ſufficiẽtia ſiue numerus ſic accipi põt paſſiões ꝓprie eẽ nõ habẽt niſi in appetitu ſenſitiuo. Appetitus.n. intellectiuus qa nõ ẽ in corpore ſiue nõ ẽ uirtus affixa organo: ab huiuſmodi paſſionibus eſt ſemotus. Appetitus itaqꝫ ſenſitiuus diuidit̃ in iraſcibilẽ & cõcupiſcibilẽ. Prime ſex ptinent ad cõcupiſcibilẽ. Quaꝝ numerus ſic accipit̃ Omnis motus aie ptinens ad cõcupiſcibilem ſumit̃ uel reſpectu boni uel reſpectu mali. Si reſpectu boni: hoc tripliciter. Bonum.n. apprehẽſum. Primo placet: ſecũdo tẽdimus in ipſum tertio eo adepto quietamur in eo. Quãtum ad primũ ẽ amor. Quãtum ad ſcd̃m ẽ deſiderium Quãtum ad tertium ẽ gaudium uel delectatio. Si reſpectu mali hoc ẽ tripliciter malum enim apprehenſum. Primo diſplicet in ſe. Secundo recuſat̃ haberi. Tertio ſi habetur cõtriſtat. Quãtum ad primũ ẽ odiũ. Quãtum ad ſecũdum abhominatio. Quãtum ad tertiũ dolor ſiue triſticia. Alie ſex differũt a p̃dictis. Quia paſſiões cõcupiſcibilis reſpiciũt bonũ uel malũ abſolute ſumptum: ſed paſſiones iraſcibilis reſpiciunt bonum uel malum ut arduũ: Sumũt̃ ergo uel reſpectu boni ardui uel reſpectu mali. Si reſpectu boni hoc ẽ dupliciter: uel qa in ipſum tẽdimus ſic ẽ ſpes. Nihil enim aliud ẽ ſpes: q̃ tendere ad aliquod bonũ arduum: circa enim bona abſolute ſumpta põt eẽ amor uel deſiderium uel delectatio. Non tamẽ ẽ ſpes circa aliqua bona: niſi habeant rõnem ardui. Quare ſi tendimus in bonum arduum dicitur eſſe ſpes. Sed ſi a tali bono deficiamus ẽ deſperatio. Spes igitur & deſperatio ſumunt̃ reſpectu boni. Alie uero paſſiones iraſcibilis ſumuntur reſpectu mali. Nam malum dupliciter põt conſiderari uel ut futurum uel ut p̃ſens.

Si cõſideratur ut futuꝝ:hoc ē dupliciter uel ut ipſum aggredimur: & ſic ē audacia:uel ab eo refugimus & ſic ē timor.Si uero malũ ſit ꝓſens:hoc ē ēt dupliciter uel ex hoc conſurgimus ad faciendum uindictam: & ſic ē ira uel a tali uindicta refugimus:& ſic ē mãſuetudo paſſio. Ordo ꝓdictaꝝ paſſionum dupliciter cõſiderari põt:uel ſingulariter uel ꝑ cõbinationē.Per cõbinationē amor & odium ſunt in primo loco:qa oēs alie paſſiões ſumũt originē uel ex amore uel ex odio. qcũqꝫ enim paſſionaťaliq̃ paſſione paſſionať:ſic uel qa amat uel qa odit. In ſcđo loco ſunt deſideriũ & abhominatio.Nam deſideriũ ĩmediate innitiť amori.Cum enim amamus aliquid:uel deſideramus ip̄m habere:ſi ipſum non habemus uel cõſeruari in hñdo ip̄m:ſi ip̄m habemus Abhominatio aũt ĩmediate innitiť odio:qa ſtatim cum odimus aliqd abhominamur illud.In tertio aũt loco ſpes & deſperatio:qa ſumũtur reſpectu boni ꝓcedũt timorē & audaciã irã & mãſuetudinē. In quarto uero loco timor & audacia.Nã cũ aliqd prius ſit futuꝝ q̃ ſit pñs timor & audacia q̃ ſumunť reſpectu mali futuri:ꝓcedunt irã & mãſuetudinē:q̃ ſumunť reſpectu mali pñtis.Vltime paſſiones ſunt delectatio & triſticia:qa ſequunť ad alias paſſiones.Nam q̃cũqꝫ alia paſſione qs paſſioneť:aut delectaťaut triſtať.Accepte ſingulariter ſic ordinari debēt.Quia amor prior ē odio.Deſiderium abhominatione:ſpes deſperatione: timor:audacia:ira mãſuetudine:delectatio triſticia.Quia ſemper paſſio ſumpta reſpectu boni ſcđm ꝙ huiuſmodi prior ē paſſione ſumpta reſpectu mali.Nam appetitus ꝑ ſe & primo tendit in bonum.Si aũt refugit malum:hoc ē ex cõſequenti:inq̃tum fugere malũ habet rõnem boni.Amor ergo primus motus ē & prima paſſio.Odium aũt ex amore ſumit originē.Niſi enim amaremus aliquid nihil haberemus odio.Nam quia diligimus bonum & iuſticiam : odimus & abhominamur fures & iniuſtos.Deſiderium autē quod innitiť amori ꝓcedit abhominationem q̃ innitiť odio.Spes uero precedit deſperationem.Nam ſi primũ uolitũ ē bonum:& quicqd cũ ē uolitũ ē uolitũ ſub ratione boni paſſio que magis nos coniungit bono ſecundum ꝙ huiuſmodi precedit alias paſſiones.Et quia tendere in bonum ē coniungi bono.Et coniungi bono prius eſt q̃ deficere ab ip̄o.Spes ꝑ quã tendimus in bonũ ꝓcedit deſperationem ꝑ quã deficimus ab ipſo timor aũt ꝓcedit audaciam.Nam ſicut quia appetitus per ſe tendit ĩ bonum.Ideo paſſio q̃ tendit in bonũ ē prior paſſione que deficit ab ip̄o: ſic & refugere malũ habet rationem boni.Ideo timor ꝑ quem refugimus malum prior ē audacia per quam aggredimur ipſum. Ita autem

in genere paſſionum ē prior manſuetudine. Nam manſuetudo ꝓprie non eſt paſſio: ſed deficere a paſſione. Delectatio autem que eſt reſpectu boni: eſt prior triſticia que eſt reſpectu mali. Harum paſſionū q̄tuor ſunt principales ſcilicet ſpes: timor: gaudium & triſticia. Quod patet: ſi comparentur ad alias paſſiones: ad ſua obiecta: & ad ſubſtātiā ſcilicet potentias anime. Ex primo patet ſic. Nam omnes anime paſſiones uidentur ordinari ad iſtas paſſiones enim que ſunt reſpectu boni. Videntur ordinari ad ſpem & gaudium. Et que ſunt reſpectu mali: ad timorem & triſticiam. Quia paſſio ſumpta reſpectu boni. Primo incipit ab amore. poſtea uadit in deſiderium: & terminatur in ſpem. Dum bonum eſt futurum. Vltimo in gaudium & delectationem. Dum bonum illud eſt preſens & adeptum. Similiter reſpectu mali incipit ab odio & procedit in fugam uel abhominationem & terminatur in timorem: ſi malum ſit futurum. Vltimo terminatur in triſticiam uel dolorem: ſi malum illud ſit preſens. Ex ſecūdo idem patet ſic. Omnis paſſio ſumitur reſpectu boni uel reſpectu mali: que conſiderantur: ut ī futuro uel ut in preſenti. Si ergo bonum ſit futurum eſt ſpes. Si preſens gaudium: uel delectatio. Si autem malum ſit futurum timor. Si uero preſens dolor uel triſticia. Ex tertio idem patet hoc modo. Concupiſcibilis tendit in bonum ſecundum ſe. i. bonum ut bonum. Iraſcibilis uero in bonum ut arduum ſiue difficile. Cum ergo aliq̄d ſit maxime bonum: cum iam eſt adeptum circa quod eſt delectatio uel gaudium. Et cum maxime ſit malum: cum iam eſt preſens circa quod ē dolor uel triſtia. Oportet delectationem: uel triſticiam eſſe principales paſſiones reſpectu concupiſcibilis. Spes autē & timor ſunt reſpectu iraſcibilis principales paſſiones. Nam cum iraſcibilis tendat in bonum ut arduum. Tunc maxime reputatur arduum cum eſt futurum. Circa hoc autem eſt ſpes timetur autem malum futurum tanq̄ non facile euitabile. Preter has autem. xii. paſſiones philoſophus ſecundo ethicorum. vi. alias enumerare uidetur. Videlicet zelum gratiam nemeſim: q̄ eſt indignatio de proſperitatibus malorum miſericordiam inuidiā & erubeſcētiam ſiue uerecūdiam q̄ tñ oēs reducūt ad aliq̄s ꝓdictaꝶ. Zelus. n. reducit̄ ad amorē qa nihil aliud ē zelus niſi amor intenſus. Ea aūt q̄ ītenſe diligimuſ uel ſunt corporalia uel ſpūalia. Si ſunt corporalia. qa talia cū habēt̄ ab uno nō habēt̄ ab alio. Ideo zelus reſpectu hoꝶ diffiniri cōſueuit. Quod ē amor ītenſus nō patiēs cōſortium ī amato. Vñ īuoluit ꝙ aliq̄ dñr eē zelotipi. De pſona aliq̄ ſi nolūt ī ea aliq̄d hēre cōſortiū. intēſuſ ergo amor corpaliū: uidet̄ eē amor ꝓuatus

& reprehenſibilis: non patiens conſortium in amato. Sed reſpectu bõnorum intellectualium & reſpectu uirtutum: ſi ſit amor intenſus laudabilis & quaſi cõis. Nam nunq̃ qs uirtuoſus eẽt: nec ꝑprie uirtutes diligeret: ſi nollet in eis habere conſortium. huiuſmodi ergo zelus reſpectu honorabilium diffinitur a philoſopho. ii. rethoricoꝝ. Quod ẽ triſticia de huiuſmodi bonis: nõ qa inſunt alteri: ſed qa nõ inſunt ſibi zelus ergo reducit̃ ad amorem. Sic ẽt gratia ex amore efficit̃ aliqs gratioſus alteri. Gratia enim ut de ea tractat philoſophus: & ut eſt paſſio nihil aliud ẽ q̃ qdam motus animi: ꝑ quem inclinat̃ qs ad beneficia cõferẽda. Verecũdia reducit̃ ad timorẽ. dupliciter enim timere põt. Corruptiones. ſ. inhonorationes. Qui expaueſcit mala corruptiua dicitur timidus. Sed q expaueſcit turpia & inhonorãtia dicit̃ uerecũdus. Nihil eſt aliud uerecũdia q̃ timor inhõnorationis: uel timor inglorificationis. Verecũdia etiam erubeſcẽtia nominari cõſueuit: qa uerecũdantes cõiter erubeſcunt: ſicut timẽtes paleſcũt. Nam ex eo ꝙ aliqs credit ſe amittere uitam quod ẽ bonum interius timet. timẽdo autẽ ſanguis recurrit ad interiora membra: & remanent palida exteriora. Sed ex eo ꝙ aliqs credit ſe amittere gloriam & honorem que ſunt bona exteriora uerecũdat̃: & ſanguis recurrit ad exteriora & facies rubet. timor ergo corruptiui & amittendi bona ĩteriora: quia non habet ſpẽle nomẽ retinet ſibi nomen cõmune: & dicitur timor ſed timor amittendi honorem habet ſpeciale nomen: & dicitur uerecundia uel erubeſcẽtia: reducitur ergo ad timorem. Inuidia autem & miſericordia & nemeſis ſiue indignatio: reducuntur ad triſticiam quaſi eius ſpecies. Nam aliquis poteſt triſtari uel de malo alterius uel de bono. Si triſtatur de malo & maxime ſi credit ipſum indigne pati illud: ſic ẽ miſericordia. Nã ut ſecundo rethoricorum dicitur. Miſericordia nihil aliud ẽ q̃ triſtitia quedam ſcilicet apparenti malo corruptiuo uel contriſtatiuo reſpectu eius qui indignus ẽ ſortiri malum illud. Si uero ſit triſticia non de malo alterius: ſed de bono: hoc põt eſſe dupliciter uel de bono ſecũdum ſe. Et ſic ẽ inuidia: q̃ ut dicitur ſecundo rethoricoꝝ: nihil aliud ẽ q̃ triſticia q̃dam ſuꝑ apparẽte actione aliquoꝝ bonoꝝ circa ſimiles nõ ut aliqd ſed ꝑpter illos. Inuidia enĩ ẽ dolor de apparẽte bono alicuiuſ nõ qa ipſe nõ habet illud bonum ſed qa alter cui inuidet pollet illo bono Et potiſſime ẽ inuidia circa ſimiles. Vnde figuli inuidẽt figulis: & fabri fabris: & ſic de aliis. Si uero ſit triſticia de bono alterius nõ quocũꝙ mõ: ſed ut indigne habet̃ ab eo ſic ẽ nemeſis uel indignatio. Nam ſecũdum philoſophũ. ii. retho. Nemeſis uel indignatio ẽ triſtari de eo

q indigne uidet̃ bene ꝓſperari. Quia aũt ſecũdum diuerſitatẽ paſſionũ diuerſificant̃ actiones & mores diligenter attendẽde ſunt:

Finit egidius de paſſionibus.

De intellectiua.

E collegio ergo quod dictum ẽ de ratione ſiue ĩtellectu: qa ſummũ qđ ẽ in ea in mouẽdo dicit̃ ſynderesis: & uniuerſaliter ut dictum ẽ in cognoſcẽdo intellectus agẽs ſtat ĩ uniuerſali. Sed notandum ẽ: qa agẽs dicit̃ ſecundum ꝙ ẽ abſtrahẽs ab imaginatione ſpẽs: & componẽs eaſdem in ĩtellectu poſſibili. Synderesis aũt ut dictum ẽ motiua. Dama. aũt uocat eam uoluntatem naturalem: ſed differunt ꝓut ſic: & uocat̃: qa ſynderesis ſolũ reſpicit bona rationalia. Naturalis aũt uoluntas ſicut ipſe. Damaſce. Vult reſpicit naturalia rationabilia: & uitalia poſt illam & ſupra illam partẽ: rõnis q̃ dicit̃ uir ẽ intellectiua qua intuet̃ diuina ſiue eterna eo mõ quo põt differũt a ſynderesi: qm̃ ſynderesis nihil deliberat iſta ãt bene deliberatur. Item ſynderesis ſicut ẽ affectiua communiter in bonum ita ẽ deteſtatiua mali. Vnde ſemꝑ murmurat de malo. intellectiua aũt iſta nõ reſpicit malum: quia ſolum obiectum eius ẽ eternum ubi nihil ẽ mali. Et ſi dicit̃ ꝙ ſecũdum hoc debet ꝑordinari. Dicẽdum ꝙ nõ quia iſta deliberat & ſcit qđ unum appetit & ſemꝑ ſtat ĩ cõi: poſt illud ẽ illa ꝑs rõnis q̃ dicit̃ uir: q̃ ẽt extendunt qdem intantum ꝙ cõprehẽdit ipſam de qua iam diximus trinitatẽ: & maxime inq̃tũ ẽ imago trinitatis increate: đ qua breuiter dictũ fuit: qa hoc exigit breuitas tractatuſ. Poſt illud ẽ mulier que coniuncta eſt ſenſualitati: & ſepe aliter ab ea habet enim illecebram: iuxta q̃ ſemꝑ uidet pomum ſibi porrigi. Vult autem Augu. ꝙ iſte due partes differant ſolum ſecundum officium: & nõ ſit niſi una potentia. In iſta potentia ſiue in iſtis duabus partibus ẽ ꝓprie uoluntas in qua ẽ cõſenſus. Sed duplex ẽ cõſenſus. Vnus in ueꝝ ratione ueri. & ſic ẽ cognitio: & ſic ẽ opus rationis. ſ. perfectio uerum ſecũdum eius quod ẽ potentia cognitiua: uel ſic uerum enim ſecundum ꝙ uerum ẽ ꝑfectio ſiue bonũ ĩtellectus: cui cõſentit uoluntas: uel potius aſſentit: quia bonũ ẽ obiectum ꝑfectiuum ĩtellectus. Potẽtie. n. cognitiue ꝓprie ẽ ꝑfectio: ſiue obiectum cum ei adiungit̃. Ipſius aũt anime ꝑfectio ſiue cognitio ẽ ſcĩa ꝑ uiam ſpeculatiuam: & tunc ratio prout ĩ potentia cognitiua ẽ dicit̃ intellectus: ſed differunt eo mõ quo dictũ eſt. Eſt ẽt cõſenſus in bonũ ſub rõne ueri: & dico ſub rõne ueri: qa eẽ bonum iudicat uel malũ: & ſiſtit ibi: nec amplius ꝓcedit. Si ãt amplius ꝓcedit & iudicat uidelicet eẽ bonum ut fiat: ſic ẽ uoluntas motiua primo mõ ad hoc ẽ cognitiua. Item ſi adhuc nõ ſolum eẽ bonum iudicat

ut fiat: ſed in iudicando afficitur & appetit illud ſicut factum eſt: ſiue tendat ad factum: tunc dicitur liberum arbitrium: quoniam liberum arbitriū cōprehendit rōnem & uoluntatē. primo modo dictā. Vnde liberū arbitriū eſt in iudicio & appetitu. Dicēdū ergo quod cōſenſus de re que fit uel que nō fit: cognitio rōnis eſt: ut fiat: uel non fiat uoluntatis. Sic.n. eſt proceſſus. Ratio iudicat bonum eſſe: uel malum: & in iſto iudicio cōſentit conſenſus rationis: prout eſt in cognitiua: & ſequitur conſenſus uoluntatis que dicit fiat: uel non fiat & tunc dicitur conſenſus motiue rationis. Vtriuſq; aūt in uerum & in bonum conſenſus dicitur liberum arbitrium: uel arbitrii liberi conſenſus. Vnde liberum arbitrium cōprehendit in diffinitione rationem & uoluntatem. Eſt enim liberum arbitrium facultas rationis & uoluntatis qua bonum eligitur gratia aſſiſtente & malum gratia deſerente.

Finis

Impreſſum Venetiis per Georgium de Arriuabenis: Anno Domini. M.cccclxxxxvi. die ultimo menſis Auguſti.

Tabula huius operis. Cuius prima pars ſiue liber declarat breuiter libros phyſicorum Ariſt.xvii. capitulis.

Prohemiale: ubi pmiſſa generali philoſophie diuiſiōe: de naturali tm̄ intendens declarat quot modis natura: quot etiam naturale dicatur: & quid ſit ſubiectum eius. In quot etiam partes diuiditur & ordinetur hoc opus rationabiliter. C. i.
Quid eſt corpus: & quotuplex. Et quod tria ſunt principalia naturalium rerum. C. ii.
De materia: quid eſt: cuiuſmodi intelligitur: quot nominibus nominatur & quare: & quotuplex eſt. C. iii.
De priuatione notificatio & diuiſio. C. iiii.
De forma quod triplex eſt ſcilicet Phyſica Mathematica Metaphiſica.
Notificatur phyſica & diuiditur: & triplex opinio de formarum origine recitatur: & quot nominibus nuncupatur. C. v.
De cauſis per ſe naturalium rerum. Et de differentia inter principium & cauſam: quot ſint cauſe: & quomodo adinuicē cōparentur: & quot modis aliquid alterius cauſa dicatur. C. vi.
De cauſis per accidens. ſcilicet fortuna & caſu. C. vii.
De motu opiniones diuerſe: de pleno & uacuo: denſo & raro ueloci & tardo: & incidentaliter de motu angeli. C. viii.
Diffinitiones motus & eius menſura. De differentia inter continua cō

tigua: & conſequentia: & unde unitas ſit uel pluralitas. C. ix.
Diuiſiones & differentie motus. C. x.
De quiete: quid eſt: & quotuplex. C. xi.
De loco qd ē. & quotuplex: & quot modis aliqd dicit̃ eē ī loco. C. xii.
De tempore quid eſt. C. xiii.
Quot modis aliqd ſit in tēpore & differētiis temporis. C. xiiii.
De eternitate ubi diſtīguitur triplex duratio ex parte ſubſtātie & operationis: & ex parte principii & finis uel horum carentia: quid eſt eternitas: que eius proprietates. C. xv.
De nunc eternitatis. C. xvi.
De euo & euiternis. C. xvii.

Capitula ſecundi libri. ſcilicet de celo & mundo.

Continuantur dicenda dictis: & ordo dicendorum proponit̃. C. i.
Quod unus ē modus corporalis & nō plures probat̃ ab Aꝶ. C. ii.
Quod celum eſt finitum: ubi oſtenditur quot modis dicuntur finitū & infinitum: ꝙ nullum corpus eſt infinitum: nec celū quod ē nobiliſſimum: omnium contētiuum: incorruptibile actiuum: non paſſiuū: ſpericum circularis & finiti motus. C. iii.
Quod omnia ſunt in celo & nihil extra. C. iiii.
Quod celum non eſt elementum nec elementatum. C. v.
De nobilitate celorum. C. vi.
De motu celi. C. vii.
De numero celorum ſecundum philoſophos & theologos. C. viii.

Capitula tertii libri. ſcilicet de elemētis.

Continuātur dicenda dictis & ſitus elementorum: & ordo dicendorum proponitur: & ſignificationes huius nominis elemētum: & quo modo elementa contrariantur & quomodo non. C. i.
In quo ponuntur opiniones antiquorum de elementis. C. ii.
De prmis qualitatibus elementorum que. & quot ſint & earum proprietatibus quid homogeneum: & eterogeneum. C. iii.
De generatione & corruptione elementorū & elementatorū. C. iiii.
De aliis motibus elementorum. ſ. alteratione: augmentatiōe: diminutione loci mutatione cōtactu: mixtiōe: cōfuſione cōpoſitiōe. C. v.

Capitula quarti libri. ſ. de elementatis inaīatis uel methaurorꝶ.

Poſt continuationem de quincuplici mixtione uel compoſitione elementorum quibus reſultant quinqꝫ genera mixtorum ſeu elementorum: que quincuplex reducitur ad duplicem cum ſubdiuiſionibus ultra quas eſt unio ſingularis. C. i.

De cauſis impreſſionum.ſcilicet materiali que eſt duplex uapor ſiccus a terra: humidus ab aqua aer.n.& ignis non ſunt uaporabilia elementa de locis impreſſionum quattuor de duabus cauſis effectiuis impreſſionum omnium generalibus. C. ii.
De impreſſionibus generatis a uapore ſicco tantum in ſuprema infima & media regione aeris. C. iii.
De generatis a uapore humido tantum. C. iiii.
De uentis in communi. C. v.
De uentis in particulari. C. vi.
De cauſis impreſſionis compoſiti uaporis. C. vii.
De tonitruo. C. viii.
De tempore tonitrui & corruſcationis. C. ix.
De terremotu. C. x.
De turbine. C. xi.
De yride. C. xii.
De circulis circa luminaria. C. xiii.
De cometa. C. ix.
De uariis coloribus nubium. C. xv.
De galaſa. C. xvi.

Capitula quinti libri.ſcilicet de anima.

De diffinitionibus anime. C. i.
De potentiis anime in communi: & triplici genere habituum quibus informantur & utrum anima ſit ſiue potentie. C. ii.
De diuiſionibus potentiarum anime. C. iii.
Quod in uno homine eſt una tantum anima.ſ.rationalis. C. iiii.
De quattuor uiribus anime uegetabilis.& actibus earum. C. v.
De diuiſionibus potẽtiarum aĩe ſenſibilis.i.apprehẽſiuas & motiuas de apprehenſiuis deforis.i.de quĩq; ſenſibus exterioribus cõmuniter ſecundum conuenientiam & differentiam eorum. C. vi.
De uiſus obiecto.ſ.luce lumine: radio: ſplendore colore: & de medio eius & organo. C. vii.
De auditus obiecto medio organo. C. viii.
De olfatus obiecto medio organo. C. ix.
De guſtus obiecto medio organo. C. x.
De tacts: obiectus: medio organo. C. xi.
De mediis ſenſuum communiter. C. xii.
De obiectis in communi ſiue de ſenſibili. C. xiii.
De potentiis anime ſenſibilis: apprehenſiuis deintus. Et primo de ſen

ſu cōmmuni: ſiue fantaſia. C. xiiii.
De imaginatione. C. xv.
De imaginatiua. C. xvi.
De ſomno & uigilia & ſomnis. C. xvii.
De extimatiua. C. xviii.
De memoratiua: memoria & reminiſcentia. C. xix.
De comparatione harum apprehenſiuarum adinuicem. C. xx.
De motiua ſenſibili naturali. C. xxi.
De Motiua ſenſibili animali cōiter & cōcupiſcibili & iraſcibili: & earum organo obiecto & actibus. C. xxii.
De afectiuis. C. xxiii.
De motiuis membrorum. ſcilicet contractiua: progreſſiua: operatiua uocatiua: & organis earum. C. xxiiii.
De uirtutis intellectiue diuiſione: & ꝙ eſt inorganica. C. xxv.
De obiecto uirtutis intellectiue: & ordine abſtractionis forme corru. C. xxvi.
De intellectu ſiue intelligendi modo paſſiuo inſeparabili uel corru. materiali. C. xxvii.
De intellectu poſſibili ꝙ ſit: qd ſit & de gradibus eius. C. xxviii.
De intellectu agente: ꝙ eſt: quid eſt: & de operatione eius & poſſibilis. C. xxix.
De portione ſuperiori & inferiori rationis. C. xxx.
De actibus intellectiue uirtutis & uiribus eius. ſ. inuentiua. Iudicatiua memoratiua interpretatiua: & earum actibus. C. xxxi.
De motiua: intellectiua naturaliter. ſ. ſyndereſi: & deliberatiua uoluntate & ſenſualitate. C. xxxii.
De intellectiua motiua per apprehenſionem: & de duplici aſſignatione imaginis trinitatis. ſ. memoria. intellectiua. uoluntate. & mente noticia amore. C. xxxiii.

Finis.

a b c d e f g Omnes ſunt quaterni preter g qui eſt ternus.

N 1.3 - 12.4 . C
Q. 1446.

May, 1937 Q405. 61

Albertus Magnus: Philosophia Pauperum

Venice, Georgius Arrivabenus, 31 August 1496

Printed with gothic types, in quarto form, 37 lines on a page. It has 54 leaves, the last blank. The size of a leaf is 206 × 147 mm., while the printed text measures 157 × 108 mm. There is a woodcut title-page, with type-set inscriptions. There are also three other woodcuts, one a full-page reproduction of a human head. The text begins with a handsome woodcut initial, and there are other initials in red and blue. Bound in the original boards, covered with sheepskin.

*Hain *506; B.M.C., vol. V, p. 386.*

THIS is a compendium consisting of five books on "physica," "de coelo et mundo," "de elementis," "methaurorum," and "de anima." Since it gives in a small compass a variety of subjects, the volume has been called *Philosophia pauperum,* which perhaps may be translated as "Philosophy for the common man." The five essays are included in Volume V of Borgnet's edition of Albert's works.

The treatise on physics discusses such subjects as matter, form, movement, rest, place, time, eternity, and so on. The second treatise undertakes to prove that the world is one; that the skies are finite; that all the extant bodies are located in the sky and none outside of it; and that there are several celestial spheres. The treatise on the elements is sometimes entitled "De generatione et corruptione," as generation and corruption are its main subjects. In the fourth treatise, the strange word "methaurorum" means meteorology. Here the phenomena of rain, snow, fog, thunder, lightning, earthquakes, and the various winds are described. Finally, the treatise on the soul scrutinizes the characteristics of that mysterious substance. Albert maintains that man has three kinds of soul — "vegetabilis," "sensibilis," and "rationalis." The last chapters are concerned with the intellect, which has a "higher" and a "lower" level.

As in his other works, the author first states the opinions of authorities. In case of difference, on almost every point Aristotle decides the argument.

The last five pages of the volume contain passages on the passions of the soul from the *De regimine principum* by Aegidius de Columna. (*For a description of this work see the December 1933 issue of* MORE BOOKS.)

Bought in December 1936.